

**UCHWAŁA NR XXI/72/2016
RADY MIASTA WŁOCŁAWEK
z dnia 23 czerwca 2016 r.**

**w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek
na lata 2016-2019”**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446) i art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 i z 2015 r. poz. 397, poz. 774, poz. 1505)

uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2016 - 2019”, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Włocławek.

§ 3.1. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

2. Uchwała podlega podaniu do publicznej wiadomości poprzez ogłoszenie w Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu Miasta Włocławek.

**Przewodniczący
Rady Miasta**

Jarosław Chmielewski

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA WŁOCŁAWEK NA LATA 2016-2019

Spis treści

1. Wprowadzenie
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce
3. Uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
 - 3.1. Programy krajowe
 - 3.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017
 - 3.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury
 - 3.2. Programy województwa kujawsko-pomorskiego
 - 3.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020
 - 3.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego
 - 3.2.3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2013-2016
 - 3.2.4. Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko - Pomorskiego na lata 2014-2020
 - 3.3. Programy i dokumenty Gminy Miasto Włocławek
 - 3.3.1. Strategia Rozwoju Miasta Włocławek do 2020+
 - 3.3.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Włocławek
 - 3.3.3. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego
4. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy
 - 4.1. Zarys historii miasta
 - 4.2. Krajobraz kulturowy
 - 4.3. Zabytki nieruchome
 - 4.4. Zabytki ruchome
 - 4.5. Zabytki archeologiczne
 - 4.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych
 - 4.7. Dziedzictwo niematerialne
5. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy, analiza szans i zagrożeń
6. Założenia programowe
7. Zarządzanie Gminnym Programem Opieki Nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2016-2019
 - 7.1. Instrumentarium realizacji Programu
 - 7.2. Finansowanie działań Programu
 - 7.3. Monitorowanie i ocena realizacji Programu

1. WPROWADZENIE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2016-2019 (zwany dalej *Programem*), opracowany zgodnie z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.), definiuje problematykę lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz ukierunkowuje na jak najszersze i jak najbardziej wszechstronne wykorzystanie jego potencjału, zwracając uwagę na specyfikę uwarunkowań prawnych, administracyjnych oraz zmieniających się warunków gospodarczych i społecznych miasta. Uwzględnia również zdobyte doświadczenia i wnioski wypracowane w czasie realizacji *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2012-2015*.

Zadaniem Programu jest określenie strategii i stworzenie ram dla realizacji zadań wpisujących się w cele wskazane w art. 87 ust. 2 przedmiotowej ustawy, do których należą:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw, sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy *Program* to nie tylko wypełnienie ustawowego obowiązku, ale przede wszystkim propozycja wypracowania solidnych podstaw do realizowania idei zintegrowanego zarządzania dziedzictwem kulturowym miasta. Podejście to, nie ogranicza się jedynie do ochrony pojedynczych obiektów zabytkowych, lecz sprowadza się do zrozumienia znaczenia zabytków architektury i urbanistyki jako jednego z najważniejszych elementów całości historycznego krajobrazu miasta, będącego efektem nawarstwienia się na przestrzeni lat wartości kulturowych i przyrodniczych.

Zgodnie z przedmiotową ustawą właściciele zabytków nieruchomości, również Gmina Miasto Włocławek, są zobowiązani do zachowania ich w należyтым stanie. Ustawa nakłada na właścicieli również obowiązek opieki nad zabytkami poprzez naukowe badania i dokumentowanie zabytków, prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, zabezpieczenie i utrzymanie zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie, korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości, popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury. Jednak kluczowym warunkiem, nie tylko dla ochrony i zachowania tożsamości miasta, ale przede wszystkim dla jego dalszego harmonijnego rozwoju społeczno-gospodarczego, jest utworzenie skoordynowanego systemu działań, opierającego się na spójnej ochronie, opiece, rewaloryzacji, wykorzystaniu i promocji dziedzictwa kulturowego w oparciu o wartości kulturowe, estetyczne, historyczne, naukowe, duchowe.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI W POLSCE

Ochrona dziedzictwa narodowego i równy dostęp do dóbr kultury została uznana jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela w art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.), gdzie określony jest przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, a także organizacja organów ochrony zabytków.

Zgodnie z ustawową definicją zabytek rozumiany jest jako nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Z punktu widzenia niniejszego opracowania istotne jest także uwzględnienie innych uregulowań prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w następujących aktach prawnych:

- 1) Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz.U. z 2016 r. poz. 446);
- 2) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz.U. z 2015 r. poz. 199 z późn. zm.);
- 3) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2016 r. poz. 290);
- 4) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r. poz. 1232 z późn. zm.);
- 5) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz.U. z 2015 r. poz. 1651 z późn. zm.);
- 6) Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. z 2015 r. poz. 1777);
- 7) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. z 2015 r. poz. 774);
- 8) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2015 r. poz. 1774 z późn. zm.);
- 9) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz.U. z 2012 r. poz. 406 z późn. zm.);
- 10) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz.U. z 2016 r. poz. 239).

Zasady ochrony zabytków zostały określone również w:

- 1) Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 2012 r. poz. 987 z późn. zm.);
- 2) Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz.U. z 2012 r. Nr 642 z późn. zm.);
- 3) Ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. z 2015 r. poz. 1446 z późn. zm.);
- 4) Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661);
- 5) Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. z 2004 r. Nr 30 poz. 259);
- 6) Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. z 2015 r. poz. 1789);
- 7) Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r. Nr 212 poz. 2153);
- 8) Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. z 2014 r. poz. 399).

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2016-2019 sporządzono z uwzględnieniem zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym aktów prawa oraz innych dokumentów programowych w układzie hierarchicznym: kraj, region, gmina.

3.1. Programy krajowe

Strategiczne cele polityki państwa i uwarunkowania formalno-prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na szczeblu krajowym, zostały zapisane w programach wspomnianych poniżej.

3.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014–2017

Program uchwalony przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 r. jest dokumentem strategicznym, składającym się z dwóch części: pierwsza część - to diagnoza stanu obecnego dotyczącego ochrony zabytków, druga część - określa cele na kolejne lata. W diagnozie wyróżniono: Obszar 1. Organizacja i zadania organów ochrony zabytków w Polsce, wskazujący realia dotyczące systemu ochrony zabytków w kraju, opisując organy odpowiedzialne za ich zadania oraz rolę samorządów terytorialnych w systemie ochrony zabytków, Obszar 2. Stan zachowania zabytków w Polsce - rola i znaczenie rejestru zabytków oraz systemów informacji o zabytkach, uwzględniający rejestr zabytków i ujmujący ewidencję zabytków archeologicznych wraz z infrastrukturą informacji przestrzennej o zabytkach oraz Obszar 3. Komunikacja, porozumienie i współpraca w obszarze ochrony zabytków w Polsce, w którym poruszane jest dziedzictwo kulturowe, wielkość zasobu zabytków umożliwiających budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości oraz ułatwienia dostępu do dziedzictwa kulturowego i partycypacji społecznej.

Celem strategicznym Krajowego Programu Opieki nad Zabytkami jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Cel ten realizowany jest w oparciu o cele szczegółowe i wyznaczone w nich kierunki i zadania szczegółowe. Poniżej, wskazano cele, kierunki i te zadania, w których potencjalnie może uczestniczyć samorząd.

- 1) Cel szczegółowy 1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce;
 - a) porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych,
 - b) przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego,
 - c) wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską,
 - d) wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego,
 - e) opracowanie diagnozy prawnej ochrony,
 - f) opracowanie kompleksowego raportu o stanie zabytków nieruchomych,
 - g) kontynuacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.
- 2) Cel szczegółowy 2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków;
 - a) zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach,
 - wprowadzenie danych o zabytkach nieruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C) do infrastruktury informacji przestrzennej,
 - wypracowanie i przekazanie do wojewódzkich konserwatorów zabytków wytycznych GKZ dotyczących weryfikacji i aktualizacji danych zgromadzonych w infrastrukturze informacji przestrzennej,
 - opracowanie wytycznych dotyczących uwzględnienia zabytków objętych ewidencją w infrastrukturze informacji przestrzennej,
 - opracowanie propozycji zmian prawnych zapewniających bieżącą aktualizację danych w infrastrukturze informacji przestrzennej dotyczących zabytków.
 - b) wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków, a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną,
 - c) podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach zabytków,
 - d) merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków,
 - przygotowanie i prowadzenie portalu informacyjnego dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków,
 - cykl szkoleń dotyczących zarządzania dziedzictwem w samorządzie,
 - wsparcie samorządu terytorialnego przy tworzeniu dokumentów planistycznych poprzez opracowanie studiów ochrony wartości kulturowych, opracowanie wytycznych dla tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami oraz zasad przygotowania i treści planu ochrony parku kulturowego.
- 3) Cel szczegółowy 3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji
 - a) przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro 2005,
 - b) wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych,
 - c) promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu,

- digitalizacja oraz publikacja w Internecie informacji o zabytkach wpisanych do rejestru zabytków,
- udostępnienie informacji o zabytkach na urządzenia mobilne umożliwiające planowanie wyjazdów turystycznych,
- rozwój i utrzymanie repozytorium cyfrowego przechowującego i publikującego w Internecie cyfrowe wizerunki zabytków,
- umożliwienie interakcji społeczeństwa w zakresie informacji o zabytkach, oceny ich stanu zachowania i zarządzania nimi oraz informowania o potencjalnym zagrożeniu lub zaistniałym zniszczeniu,

d) zwiększenie dostępu do dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Dla każdego z celów i kierunków wskazano szczegółowe zadania, z określeniem sposobu finansowania, instytucji wdrażających i harmonogramu działania.

3.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r., uzupełniona i przedłużona w 2005 r. na lata 2004–2020 stworzyła ramy dla mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, gdzie przyjmuje się że kultura ma być stymulatorem rozwoju ekonomicznego regionów. Misją Strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kultury jako najważniejszej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów. Strategia zakłada działania na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego szczególnie poprzez aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe, tworzenie nowoczesnych rozwiązań organizacji finansów w sferze ochrony zabytków, rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, edukację celem podniesienia świadomości społecznej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem za granicę.

Wśród kierunków działań wymieniono kompleksową rewaloryzację obiektów zabytkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, promocję potencjału kulturowego regionów.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020 wprowadziło programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego służące realizacji strategii. Programy te zakładają plan budżetu przeznaczony na ochronę dziedzictwa narodowego w poszczególnych latach budżetowych, rodzaje projektów rewitalizacji zabytków, sposób ich naboru i wyboru oraz wykaz podmiotów uprawnionych do ubiegania się o wsparcie finansowe. Jednym z nich jest Program „Dziedzictwo kulturowe”, którego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Program „Dziedzictwo kulturowe” jest realizowany w oparciu o następujące priorytety: ochrona zabytków, wspieranie działań muzealnych, kultura ludowa i tradycyjna, ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą, ochrona zabytków archeologicznych, ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego i Miejsca Pamięci Narodowej.

3.2. Programy województwa kujawsko-pomorskiego

3.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020

Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 – plan modernizacji 2020+ przyjęta została Uchwałą nr XLI/693/13 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 października 2013 r. Ustalenia zawarte w Strategii stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego. Zakłada konieczność wyznaczenia w planie zagospodarowania przestrzennego terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego, które należy wesprzeć pakietem pomocy ułatwiającej wykorzystanie tego czynnika. Wsparcie obejmuje m.in. rewitalizację obiektów i przedsiębiorczość budowaną na wykorzystaniu tego sektora, szczególnie w turystyce. Najważniejszymi ustaleniami operacyjnymi Strategii są cele strategiczne, realizujące potrzeby zidentyfikowane w ramach priorytetów rozwoju. Jednym z ośmiu zidentyfikowanych celów strategicznych wymienia się „Tożsamość i dziedzictwo”, którego główną ideą jest zbudowanie identyfikacji regionalnej mieszkańców oraz rozpoznawalnego i pozytywnie postrzeganego wizerunku województwa na zewnątrz. Cel ten jest realizowany za pomocą następujących kierunków działań:

- 1) budowa tożsamości regionalnej województwa;
- 2) zachowanie oraz promocja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu;
- 3) wsparcie działań ratowniczych tradycyjnej kultury wiejskiej, ginących zawodów, cudów architektury, przyrody, powstających drobnych kolekcji, zbiorów muzealnych i skansenów, będących częścią środowiska kulturowego województwa;
- 4) rozwój oferty kulturalnej o znaczeniu regionalnym, krajowym i międzynarodowym;
- 5) promocja marki województwa.

W załączniku nr 6 zamieszczono listę potencjalnych markowych produktów turystycznych województwa kujawsko-pomorskiego bazujących na walorach przyrodniczych i kulturowych, które objęto priorytetem we wsparciu w ramach środków publicznych. Z terenu Gminy Miasto Włocławek wymieniono „Zagospodarowanie turystyczne rejonu Zbiornika Włocławskiego i rzeki Wisły”.

3.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego został uchwalony Uchwałą Sejmiku Województwa Kujawsko – Pomorskiego nr XI/135/03 z dnia 26 czerwca 2003 r.

W dziale V Polityka zagospodarowania przestrzennego województwa zawiera następujące ustalenia w kwestii ochrony dziedzictwa kulturowego miasta Włocławek:

- 1) w punkcie 3.1. Kierunki rozwoju sieci osadniczej. Ochrona dziedzictwa kulturowego jednostek osadniczych województwa realizowana będzie przez działania polegające na rewaloryzacji zabytkowych układów urbanistycznych o dużym znaczeniu kulturowym i historycznym;
- 2) w punkcie 4.1. Strefy polityki przestrzennej – strefa centralna. W sferze ochrony i kształtowania środowiska kulturowego planuje się:
 - a) rewaloryzację historycznych układów urbanistycznych miast, w tym historycznego układu urbanistycznego Włocławka,
 - b) konserwację zabytkowych obiektów sakralnych,
 - c) objęcie ochroną prawną w formie rezerwatu kultury historycznych układów urbanistycznych, również we Włocławku,
 - d) utworzenie następujących parków kulturowych, m.in. na terenie Śródmieścia Włocławka,
 - e) ochronę zachowanych historycznych panoram (widoków) Włocławka.
- 3) w punkcie 5.2 Propozycje zadań ponadlokalnych realizujących cele publiczne, wymieniono:
 - a) jako zadanie o znaczeniu krajowym,
 - utworzenie sieci rezerwatów i parków kulturowych,
 - b) jako zadanie o znaczeniu wojewódzkim,
 - rewaloryzacja historycznych układów urbanistycznych (60 miast i miejscowości).

Na podstawie uchwały nr LIV/823/14 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 27 października 2014 r. przystąpiono do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego. Trwają prace nad przedmiotowym dokumentem.

3.2.3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2013-2016

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2013-2016 został przyjęty Uchwałą Nr XXXIV/601/13 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 20 maja 2013 r. Myślą przewodnią opracowania Programu było uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. Program określił stan, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami, wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez wymienione podstawowe założenia organizacyjne, finansowe, edukacyjne i promocyjne.

W *Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2016-2019* kompleksowo uwzględniono uwarunkowania wynikające z wyżej wymienionych dokumentów wykonanych na poziomie województwa.

3.2.4. Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko - Pomorskiego na lata 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko - Pomorskiego na lata 2014-2020 stanowi załącznik do Uchwały nr 15/470/14 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 8 kwietnia 2014 r.,

którego głównym celem jest doprowadzenie województwa kujawsko-pomorskiego do stanu konkurencyjnego i innowacyjnego regionu Europy oraz poprawa jakości życia jego mieszkańców. Program składa się z 12 Osi Priorytetowych współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz publicznych środków krajowych i środków prywatnych. Z uwagi na ramowy charakter Programu, w oparciu o „Wytyczne w zakresie szczegółowego opisu osi priorytetowych krajowych i regionalnych programów operacyjnych na lata 2014-2020” (MIR/H2014-2020/2(01)/02/2015 z 30.01.2015 r.) Instytucja Zarządzająca RPO WK-P przygotowała „Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020” (zwany dalej SZOOP), który stanowi dodatkowy dokument uszczegóławiający zapisy RPO WK-P na lata 2014-2020.

Przewiduje się, że z Osi Priorytetowej 4 Region przyjazny środowisku, Działanie 4.4 Ochrona i rozwój zasobów kultury będzie możliwość ubiegania się o fundusze unijne na projekty obejmujące prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane w obiektach zabytkowych, w otoczeniu zabytku i na obszarach zabytkowych, obszarach przemysłowych o wartościach historycznych, na rozbudowę, przebudowę instytucji kultury (w tym dostosowanie istniejącego obiektu do nowych funkcji kulturalnych, w tym edukacyjnych) wraz zakupem wyposażenia związanego z prowadzeniem działalności kulturalnej, w tym edukacyjnej, na konserwację zabytków ruchomych i materiałów archiwalnych stanowiących dziedzictwo dokumentacyjne. Ponadto Działanie 4.4. jest komplementarne z innymi osiami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, m.in. z Osią priorytetową 3 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna w regionie, Działanie 3.3 Efektywność energetyczna w sektorze publicznym i mieszkaniowym oraz z Osią priorytetową 6 Solidne społeczeństwo konkurencyjne kadry, Działanie 6.2 Rewitalizacja obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych.

3.3. Programy i dokumenty Gminy Miasto Włocławek

3.3.1. Strategia Rozwoju Miasta Włocławek 2020+

Dokument został przyjęty przez Radę Miasta Włocławek Uchwałą nr XLI/26/2014 z dnia 7 kwietnia 2014 r. w sprawie przyjęcia Strategii rozwoju miasta Włocławek 2020+.

W ramach obowiązującej Strategii można wyróżnić następujące cele strategiczne i cele operacyjne spójne z głównymi założeniami Programu:

1) Cel strategiczny 4: Dążenie do wzmocnienia atrakcyjności miasta jako miejsca do życia

a) Cel operacyjny 4.3: Uzyskanie zrewitalizowanych i „inteligentnie” zarządzanych przestrzeni miejskich;

Cel ten zostanie osiągnięty w wyniku następujących działań:

- Wspieranie działań zmierzających do poprawy substancji mieszkaniowej,

Przyjmuje się, że substancja mieszkaniowa Śródmieścia Włocławka powinna być wizytówką miasta. Tak postawione założenie nakłada obowiązek na wszystkich właścicieli nieruchomości podjęcia działań w zakresie poprawy stanu technicznego i estetyki kamienic. Zakłada się poprawę substancji mieszkaniowej komunalnej, szczególnie w zakresie poprawy efektywności energetycznej, m.in. poprzez wdrażanie alternatywnych źródeł energii oraz monitoring zużycia energii cieplnej, elektrycznej i zużycia wody. Ponadto, Samorząd Włocławka będzie tworzył jak najlepsze warunki dla właścicieli nieruchomości realizujących ww. działania w aspekcie finansowym (ulgi podatkowe) oraz infrastrukturalnym (przyłączenia do sieci). Za konieczne wskazuje się prowadzenie przez Samorząd systematycznych regulacji własnościowych nieruchomości (kamienic) w Śródmieściu, mających na celu ich komunalizację, przeprowadzenie inwentaryzacji, a następnie rewitalizację. Planuje się wykonanie opracowań studialno-przestrzennych dla strategicznych obszarów Śródmieścia wyznaczających kierunek porządkowania zdegradowanej istniejącej zabudowy oraz realizację nowej. Odnowa Śródmieścia powinna doprowadzić do przywrócenia jego wydolności, zarówno pod kątem społecznym, gospodarczym, jak i środowiskowym.

- Działania na rzecz uzupełnienia zabudowy Śródmieścia,

Jednym z ważnych problemów Śródmieścia są wolne przestrzenie w istniejącej zabudowie. Dla poprawy wizerunku miejsca, wprowadzenia nowej jakości przestrzeni i nowych mieszkańców koniecznym będzie tworzenie dobrego klimatu inwestycyjnego dla właścicieli nieruchomości, co spowoduje realizację zabudowy mieszkaniowo-usługowej na nieruchomościach niezabudowanych. Przewiduje się również potrzebę działania na rzecz promocji przedsiębiorców, właścicieli nieruchomości realizujących tego typu inwestycje.

- Rewitalizacja przestrzeni publicznych,

Zakłada się kontynuację procesu wprowadzania nowych funkcji i przywracania do życia miejskich przestrzeni publicznych, w tym m.in. zabytkowego parku im. H. Sienkiewicza czy Placu Wolności. Dotychczasowe działania realizowane zgodnie z Lokalnym Programem Rewitalizacji Miasta Włocławek do 2015 r. potwierdzają taką potrzebę. W kontekście celów jakie ma spełniać rewitalizacja, istotne będzie uwzględnienie jak najszerszej aspektów społecznych (w tym potrzeb osób niepełnosprawnych), kulturalnych, gospodarczych, a także środowiskowych rewitalizowanych obszarów.

- Aktywizacja społeczno-gospodarcza mieszkańców obszarów rewitalizowanych, Istotnym i trudnym zamierzeniem działań rewitalizacyjnych jest aktywizacja społeczności zamieszkującej tereny rewitalizowane, jak również promowanie tych terenów dla osób z zewnątrz jako korzystnych do zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej, co pozwoli na wprowadzenie nowej jakości społecznej. Zakłada się zatem duże zaangażowanie w realizację tego działania sektora organizacji pozarządowych. Programy służące przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu i aktywizacji powinny być realizowane np. przez: Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, Caritas Diecezji Włocławskiej, Polski Czerwony Krzyż, Polski Komitet Pomocy Społecznej, Towarzystwo Przyjaciół Dzieciom, przy wsparciu ze strony Samorządu, który będzie również inicjatorem wielu przedsięwzięć.
- Modernizacja i rozbudowa infrastruktury technicznej, w szczególności zmierzająca do poprawy efektywności energetycznej, Wyzwaniem współczesnej doby skoncentrowanej na osiągnięciu jak najwyższego wzrostu gospodarczego i komfortu życia jest taki rozwój cywilizacyjny, który równocześnie poprawia stan środowiska, w tym umożliwia redukcję emisji CO₂, obniżenie poziomu hałasu czy zanieczyszczenia powietrza. Można to osiągnąć poprzez wykorzystanie nowoczesnych technologii i wdrożenie inteligentnych systemów zasilania oraz racjonalizacji zużycia zasobów miasta. Szczegółowe zadania winny być zgodne z polityką kreowaną przez Państwo w ramach Narodowego Programu Rozwoju Gospodarki Niskoemisyjnej i wynikać z planu gospodarki niskoemisyjnej miasta. Dzięki wprowadzeniu nowych rozwiązań i powiązaniu ich z nowymi koncepcjami logistycznymi Włocławek będzie mógł zaoferować swoim mieszkańcom inteligentnie zarządzane miasto (smart city).

2) Cel strategiczny 5: Umacnianie znaczenia sportu, turystyki i rekreacji w rozwoju miasta;

a) Cel operacyjny 5.1: Opracowanie i wdrożenie programu zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego Zalewu Włocławskiego i Wisły,

- Przygotowanie programu wykorzystania Wisły z przystanią zlokalizowaną przy ujściu rzeki Zgłowiączki,

Dla lepszego wykorzystania atrakcyjnej lokalizacji miasta nad rzeką Wisłą, a także jako uzupełnienie działań inwestycyjnych zrealizowanych na nadwiślańskich bulwarach oraz u ujścia rzeki Zgłowiączki, gdzie funkcjonować będzie nowoczesna przystań miejska, w tym dla wioślarzy, planuje się opracowanie i wdrożenie programu rozwoju rekreacji i sportów wodnych wzdłuż Wisły. Pozwoli to na kontynuację aktualnie realizowanej strategii polegającej na zwróceniu miasta „Ku Wiśle” i podniesie atrakcyjność Włocławka jako miejsca do zamieszkania i inwestowania. Działanie powinno być skorelowane z przygotowaniem programu zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego Zalewu Włocławskiego i z przygotowaniem programu imprez rekreacyjno-sportowych nad Zalewem Włocławskim, w tym wykreowanie imprezy flagowej. Zakłada się, iż najlepsze efekty miasto osiągnie sporządzając Włocławski program rekreacji i sportu.

b) Cel operacyjny 5.2: Rozwój turystyki aktywnej i produktu turystycznego w oparciu o zasoby przyrodnicze i kulturowe miasta,

- Stworzenie produktu turystycznego, w tym w oparciu o turystykę pielgrzymkową

Zakłada się opracowanie produktu turystycznego bazującego na charakterystycznych i cennych kulturowo elementach tożsamości miasta. Szczególną rolę planuje się przypisać w tym zakresie obiektom zabytkowym, sakralnym nawiązującym do tradycji biskupiej Włocławka oraz miejscu kultu religijnego związanego z męczeńską śmiercią bł. ks. Jerzego Popiełuszki, a także obroną Włocławka podczas Wojny 1920 roku. Takie podejście pozwoli na promocję dziedzictwa kulturowego miasta, pobudzenie ruchu turystycznego i wzrost usług około turystycznych.

- Rozwój infrastruktury dla turystyki aktywnej i rekreacji,

W związku z coraz większym zainteresowaniem społecznym turystyką aktywną i zdrowym stylem życia zasadnym wydaje się podjęcie starań nad dalszym rozwojem infrastruktury służącej realizacji tego typu aktywności. Dalszej rozbudowie winny podlegać ścieżki rowerowe tworzące szlaki

tematyczne wraz z infrastrukturą towarzyszącą, w tym bezpiecznymi parkingami rowerowymi. Zakłada się również wyznaczenie tras dla nordic walking. Właściwa będzie w tym zakresie współpraca z gminami ościennymi.

- Opracowanie przy współudziale gmin sąsiadujących programu promocji potencjału turystycznego, Współpraca z gminami sąsiadującymi z miastem Włocławek, mająca na celu wspólną promocję atrakcji turystycznych obszaru włocławskiego, poprzez m.in. foldery promocyjne, wystawy, informacje internetowe na głównych stronach jednostek samorządów terytorialnych, umożliwi przyciągnięcie turysty o bardzo zróżnicowanych zainteresowaniach i wydłużenie jego pobytu w regionie w oparciu o szerszy i bardziej urozmaicony katalog atrakcji. Współpraca ta może skutkować lepszą korelacją wydarzeń/impres, których odbiorcą jest turysta oraz uzupełnieniem własnej oferty turystycznej.

3) Cel strategiczny 6: Kreowanie marki miasta i poczucia tożsamości lokalnej;

a) Cel operacyjny 6.2. Budowanie tożsamości lokalnej,

- Edukacja obywatelska,

Zakłada się kształtowanie postaw pozytywnego postrzegania wizerunku miasta „od przedszkola do seniora”, poprzez prowadzenie lekcji nawiązujących do tożsamości i wizerunku miasta, organizowanie wycieczek / spacerów po miejscach upamiętniających historię miasta i prezentujących elementy wyróżniające miasto na tle innych ośrodków, zapraszanie na spotkania w szkołach, instytucjach kultury osób, które przybliżą historię miasta i jego bieżące osiągnięcia. Niezbędne będzie wypracowywanie szczególnie u młodych mieszkańców, poczucia dumy z zamieszkania we Włocławku poprzez wskazanie wspólnych interesów rozwoju miasta przy wykorzystaniu istniejącego potencjału:

b) Cel operacyjny 6.3. Utworzenie warunków do partycypacji i efektywnej komunikacji społecznej,

- Udoskonalanie systemu konsultacji społecznych poprzez kreowanie nowych narzędzi zapewnienia współuczestnictwa w życiu publicznym,

Poza przyjętymi sposobami konsultacji społecznych spraw ważnych dla ogółu mieszkańców Włocławka, zakłada się wprowadzenie nowych narzędzi dialogu z lokalną społecznością i ich dalszy rozwój, w tym np. interaktywną platformę konsultacji społecznych, budżet obywatelski, sondaż deliberacyjny czy jury obywatelskie.

- Wspieranie umacniania się potencjału organizacji pozarządowych,

Płaszczyznę porozumienia pomiędzy Gminą-Miasto Włocławek organizacjami pozarządowymi stwarza Miejska Rada Działalności Pożytku Publicznego. Umocnienie się potencjału odbywać się będzie poprzez m.in. zapewnienie zaplecza infrastrukturalnego, promocję trzeciego sektora, szkolenia liderów, wzmocnienie bazy materialnej, wieloletni program współpracy z organizacjami pozarządowymi. Wiodącą rolę w tym zakresie pełnił będzie Włocławskie Centrum Organizacji Pozarządowych, które na realizację projektów z ww. zakresu pozyskiwać będzie także środki ze źródeł zewnętrznych.

3.3.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Włocławek

Studium zostało przyjęte przez Radę Miasta Włocławek Uchwałą nr 103/XI/2007 z dnia 29 października 2007 r. Zgodnie z art. 32 Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Prezydent Miasta Włocławek dokonał analizy zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy, ocenił postępy w opracowywaniu planów miejscowych i opracował wieloletnie programy ich sporządzania w nawiązaniu do ustaleń studium oraz wniosków w sprawie sporządzania lub zmiany planu miejscowego. Na tej podstawie Rada Miasta Włocławek podjęła Uchwałę nr XIII/161/11 Rady z dnia 26 września 2011 r. w sprawie aktualności „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Włocławek” oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W związku z podjętą przez Radę Miasta Włocławek Uchwałą nr XL/19/2014 z dnia 17 marca 2014 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Włocławek dla obszaru w granicach administracyjnych miasta trwają prace nad przedmiotowym dokumentem.

W obowiązującym *Studium* zakłada się, że rozwój miasta będzie polegał jednocześnie na przekształcaniach funkcjonalnych i przestrzennych, wypełnianiu istniejących struktur w ramach terenów już zurbanizowanych, z zachowaniem walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz na przygotowaniu technicznym i planistycznym nowych terenów. W przyjętych podstawowych zasadach kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta wyróżniono m.in. rewitalizację i podnoszenie jakości przestrzeni miejskich ze szczególnym uwzględnieniem Śródmieścia (Stare Miasto i bezpośrednie otoczenie), co ma istotne znaczenie dla zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego.

Ze względu na uwarunkowania historyczne, stopień zachowania historycznej kompozycji urbanistycznej, stopień zachowania relikwów historycznych wyodrębnione zostały następujące strefy ochrony:

- 1) „A” – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej;
- 2) „B” – strefa ochrony historycznej struktury przestrzennej;
- 3) „AR” – strefa ochrony archeologicznej i stanowiska archeologiczne.

Strefę „A” wyznacza się w granicach zgodnych z decyzją wpisu do rejestru zabytków z dnia 30 września 1957 r. pod pozycją A/1560 Dzielnice Starego Miasta Włocławka w granicach: ulicy Królewiecka, Bulwary im. Marszałka J. Piłsudskiego, rzeka Zgłowiączka, ulica Słowackiego, Mickiewicza, Plac Wolności (Rys. 1).

Rys. 1. Granice Dzielnicy Starego Miasta we Włocławku określone decyzją wpisu do rejestru zabytków z dnia 30.09.1957 r. pod pozycją A/1560 (źródło: opracowano w Wydziale Urbanistyki i Architektury Urzędu Miasta Włocławek)

Obszar położony w strefie obejmuje elementy historycznego układu przestrzennego miasta oraz zabudowę. Ochronie i rewitalizacji historycznego układu przestrzennego podlegają:

- 1) zachowanie i rozplanowanie ulic i placów;
- 2) zachowanie historycznych linii zabudowy;
- 3) zachowanie charakteru wnętrza urbanistycznych;
- 4) zachowanie zabudowy historycznej oraz jej konserwacja i rewitalizacja;
- 5) zachowanie zasadniczych proporcji gabarytowych zabudowy;
- 6) dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zabytkowych poprzez nawiązanie do historycznego programu mieszkalno-usługowego z wyłączeniem funkcji uciążliwych.

Sposoby ochrony oraz działania konserwatorskie w obszarze strefy „A”:

- 1) uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich działań inwestorskich, podziałów geodezyjnych, zmiany sposobu użytkowania, prac ziemnych, remontów, wprowadzenia nowej zabudowy kubaturowej, małych form architektonicznych oraz elementów reklamowych;
- 2) konserwator może warunkować swoje decyzje i uzgodnienia wymogiem wykonania dodatkowych badań, dokumentacji, analiz;
- 3) wszelkie prace ziemne wymagają zapewnienia inwestorskiego nadzoru archeologiczno-konserwatorskiego, według wskazań Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Strefę „B” obejmuje obszar wykształcony w okresie dwudziestolecia międzywojennego, położony pomiędzy: Bulwarami im. Marszałka J. Piłsudskiego, ulicami Ogniowa, Chmielna, Kraszewskiego, tylnymi granicami posesji położonych przy ulicy Św. Antoniego (strona nr nieparzystych), Aleja Chopina (strona nr parzystych), tylnymi granicami posesji położonych przy ulicy Cichej (strona nr nieparzystych), ulica Okrzei (strona nr parzystych), Starodębska, granica między zespołem bloków a zespołem pofabrycznym, ulica Okrzei, granica terenów kolejowych, tylnymi granicami posesji przy ulicy Szpitalnej (strona nr parzystych), ulica Okrzei (strona nr parzystych), ulica Rzeczna, Wyszyńskiego (strona nr parzystych), Fabryczna. Ochronie podlegają:

- 1) rozplanowanie w zakresie historycznego ukształtowania urbanistycznego oraz zachowanie linii zabudowy;
- 2) wartości niematerialnego dziedzictwa kulturowego w zakresie nazewnictwa historycznego ulic, placów;
- 3) elementy architektoniczne - zachowanie zabudowy o wartościach zabytkowych wpisane do rejestru zabytków oraz znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Sposoby ochrony oraz działania konserwatorskie w obszarze strefy „B”:

- 1) przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków, wymagane jest uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków: remontów, zmian sposobu użytkowania budynków historycznych, prac ziemnych, wprowadzenia uzupełniających małych form architektonicznych oraz elementów reklamowych w obrębie tych obiektów;
- 2) przy obiektach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, w trakcie sporządzania projektu planu miejscowego, wymagane jest uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków celem określenia ograniczeń, zakazów i nakazów;
- 3) przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków, Wojewódzki Konserwator Zabytków może warunkować swoje decyzje i uzgodnienia wymogiem wykonania dodatkowych badań, dokumentacji, analiz;
- 4) w przypadku odkrycia w trakcie prowadzenia prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem terenu nieujawnionych relikwów kultury materialnej - teren winien być udostępniony do inwestorskich badań archeologicznych;
- 5) w obrębie udokumentowanych stanowisk archeologicznych wszelkie prace ziemne wymagają zapewnienia inwestorskiego nadzoru archeologiczno-konserwatorskiego.

Strefa „AR” i stanowiska archeologiczne obejmują obszary występowania warstw kulturowych od epoki brązu, żelaza, osadnictwa pradziejowego, średniowiecznego i nowożytnego (w tym część miasta wpisana do rejestru zabytków) o rozpoznanej zawartości relikwów archeologicznych, posiadających własną formę terenową np. osady podgrodowe, grodziska, ślad osadniczy. Część stanowisk archeologicznych położona jest w granicach strefy archeologicznej. Działalność konserwatorska w strefie archeologicznej oraz przy stanowiskach archeologicznych oznaczonych „AR” ma na celu konserwację zachowanych obiektów zabytkowych, ich ekspozycję w terenie lub zaznaczenie ich śladów.

Sposoby ochrony oraz działania konserwatorskie w obszarze strefy i stanowisk archeologicznych „AR”:

- 1) wszelkie działania inwestorskie na obszarze objętym strefą archeologiczną i w obrębie stanowisk archeologicznych wymagają zgłoszenia i uzgodnienia zakresu działań z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- 2) wszelkie prace ziemne wymagają zapewnienia inwestorskiego nadzoru archeologiczno-konserwatorskiego, według wskazań Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- 3) wszelkie prace związane z rewaloryzacją terenu wymagają uzgodnienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

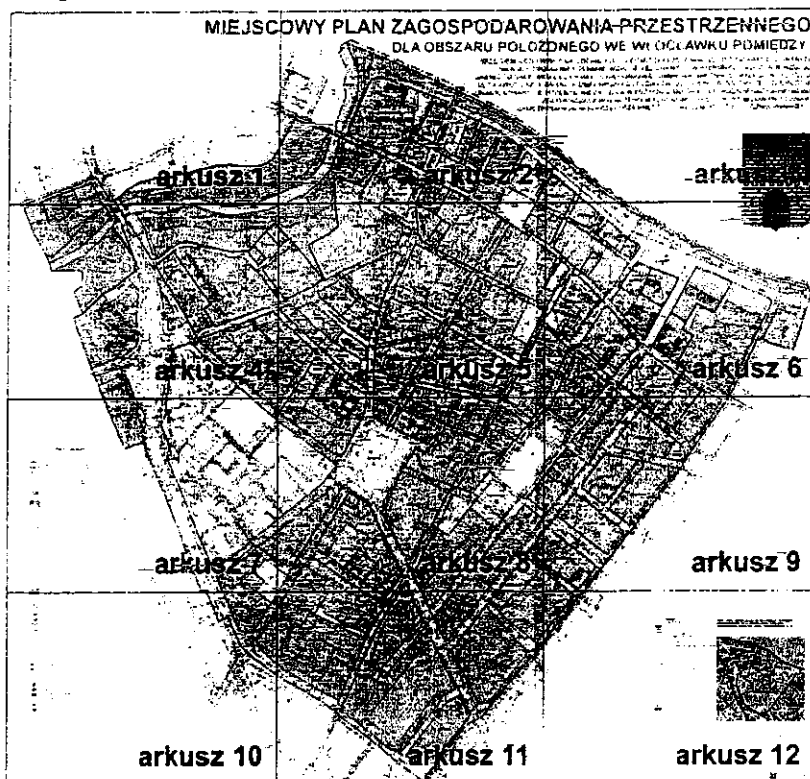
W *Studium* wskazano także obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Objęte są ochroną prawną i konserwatorską. Oznacza to, że wszelkie działania inwestorskie w zakresie architektury, wnętrza, funkcji oraz układu przestrzennego obligatoryjnie uzgadniane są z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Zawarto również wykaz obiektów zabytkowych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Włocławek.

W *Studium* podkreślono, że ze względu na wartościową architektoniczno-urbanistycznie substancję staromiejską należy objąć tereny położone w jednostce strukturalnej Śródmieście miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego i przede wszystkim uwzględnić w nim sposób rozplanowania nowej zabudowy w nawiązaniu do istniejących, wartościowych układów urbanistycznych oraz zasady i standardy kształtowania zabudowy w harmonii z otaczającym krajobrazem, charakterem i stylistyką architektoniczną obiektów.

3.3.3. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Zgodnie z obowiązującą Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i Ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy. Obligatoryjnie miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego są uzgadniane z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Do najistotniejszych planów obowiązujących na terenie Gminy Miasto Włocławek pod względem ochrony dziedzictwa kulturowego miasta należy, sporządzony zgodnie z założeniami obowiązującego *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Śródmieścia i przyjęty Uchwałą nr IX/73/11 Rady Miasta Włocławek z dnia 9 maja 2011 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w zakresie obszaru położonego we Włocławku pomiędzy: brzegiem rzeki Wisły na odcinku od ujścia rzeki Zgłowiączki do zachodniej granicy nieruchomości nr 1/26 KM 48, wzdłuż tej granicy i w kierunku zachodnim wzdłuż granicy działki nr 3/6 i 3/1 KM 4, ulicą Ogniową, Chmielną, Wronią, Okrzei i zachodnią granicą Parku im. H. Sienkiewicza, ulicą Wyszyńskiego oraz zachodnim brzegiem rzeki Zgłowiączki z wyłączeniem terenów objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego uchwalonymi po dniu 1 stycznia 1995 r. (Rys. 2.)

Rys. 2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Śródmieścia przyjęty przez Radę Miasta Włocławek Uchwałą nr IX/73/11 z dnia 9 maja 2011 roku - schemat podziału rysunku planu na arkusze 1-12, załącznik nr 1 do niniejszej uchwały (źródło: Urząd Miasta Włocławek)

Plan został pozytywnie zaopiniowany przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu – Delegatura we Włocławku. W Rozdziale II Planu w § 10 zostały ustalone zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Na mocy przepisów odrębnych wskazano granice obszarów chronionych (jak w wyżej omówionym *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego*):

- 1) Strefa „A”;
- 2) Strefa „B”;
- 3) Strefa „AR”;
- 4) Strefa ochrony konserwatorskiej udokumentowanych stanowisk archeologicznych.

Na szczególną uwagę zasługują zapisy dotyczące Strefy „A” wyznaczonej w granicach Dzielnicy Starego Miasta Włocławka zgodnych z decyzją wpisu do rejestru zabytków z dnia 30 września 1957 r. pod pozycją

A/1560. Wprowadzono nakaz ochrony, zachowania i rowaloryzacji historycznego układu urbanistyczno-architektonicznego, w tym:

- 1) układu parcelacyjnego;
- 2) rozplanowania ulic i placów;
- 3) linii zabudowy;
- 4) charakteru zabudowy pierzei ulicznych – zwarta zabudowa;
- 5) charakteru wnętrz urbanistycznych;
- 6) zasad zagospodarowania działek;
- 7) zabudowy historycznej;
- 8) gabarytów wysokościowych zabudowy;
- 9) dominant przestrzennych;
- 10) szerokości ulic i placów oraz wysokości zabudowy ich otaczającej;
- 11) materiałów nawierzchni ulic i placów;
- 12) wartości niematerialnego dziedzictwa kulturowego w zakresie nazewnictwa historycznego ulic, placów.

Wprowadzono także zasady kształtowania współczesnych elementów zagospodarowania na obszarze chronionym zgodnie, z którymi ustalono:

- 1) nakaz zachowania zwartego charakteru zabudowy;
- 2) nakaz zachowania charakterystycznego układu dachu w stosunku do ulic;
- 3) nakaz lokalizowania nowej zabudowy w historycznej linii zabudowy ulic;
- 4) nakaz czytelnego zaznaczenia podziału na historyczne parcele w nowej zabudowie;
- 5) nakaz dostosowania projektowanej zabudowy pod względem gabarytów, formy architektonicznej i kompozycji elewacji do sąsiadującej zabudowy historycznej;
- 6) dopuszcza się stosowanie bram przejazdowych pod budynkami frontowymi w nowej zabudowie;
- 7) zakaz budowy budynków frontowych na podwyższonych piwnicach;
- 8) zakaz budowy budynków gospodarczych przy froncie działki;
- 9) zakaz budowy garaży blaszanych;
- 10) dopuszczenie możliwości zmiany funkcji obiektów i obszarów.

W *Planie* wskazano również obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków Województwa Kujawsko-Pomorskiego, objętych ochroną prawną i konserwatorską. Rejestr prowadzony jest przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Załączono także wykaz obiektów zabytkowych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Włocławek, dla których ustalono ochronę konserwatorską opartą o przepisy szczegółowe.

Zgodnie z art. 19 ust. 1a *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* ustalenia ochrony zabytków wpisanych do rejestru zabytków i zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków wymagane są nie tylko w procedurze sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, ale także przy decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej i decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Jednocześnie organy wydające wyżej wymienione decyzje są zobligowane do uzgodnienia projektów decyzji z wojewódzkim konserwatorem zabytków lub do uzyskania jego opinii. Tak więc w decyzjach tych mogą się pojawić wiążące dla inwestora i projektanta ustalenia w zakresie ochrony zabytków.

Ponadto nowym instrumentem planistycznym, wspierającym m.in. realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych, o których mowa w art. 15 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015 r. poz. 1777) jest miejscowy plan rewitalizacji, stanowiący kwalifikowaną postać miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Jego wykorzystanie możliwe będzie w przypadku, gdy gmina uprzednio wyznaczyła, w oparciu o przepisy ww. ustawy obszar rewitalizacji oraz uchwaliła gminny program rewitalizacji. Obecnie trwają prace nad wyznaczeniem obszaru rewitalizacji i prace nad przygotowaniem Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Włocławek, który będzie podstawowym narzędziem w ubieganiu się o dofinansowanie ze środków zewnętrznych na poszczególne inicjatywy w nim zawarte.

Należy nadmienić, że w konkursie Modelowa Rewitalizacja Miast, ogłoszonym przez Ministerstwo Rozwoju, projekt Gminy Miasto Włocławek pn.: „Śródmieście na drodze do zmian - opracowanie narzędzi aktywizacji zawodowej i społecznej mieszkańców centrum Włocławka” zajął pierwsze miejsce, a Gmina uzyskała dofinansowanie w wysokości 1 185 198,30 zł na realizację modelowych działań w zakresie rewitalizacji obszaru wymagającego odnowy. Konkurs miał na celu wsparcie samorządów w procesie przygotowywania programów oraz modelowych rozwiązań w zakresie rewitalizacji. Dlatego też przy ocenie

projektów istotne znaczenie miały założenia przedsięwzięcia, opis ich realizacji i zakładane efekty w kontekście partycypacji społecznej, kształtowania przestrzeni miejskiej, ożywienia gospodarczego, mieszkalnictwa, ochrony i wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego.

Ważnym dopełnieniem będzie obecnie przygotowywany dokument planistyczny pn.: „Wieloletni program gospodarowania zasobem mieszkaniowym Gminy Miasto Włocławek na lata 2016-2020”, który zakłada wypracowanie dobrego modelu racjonalnego i efektywnego gospodarowania komunalnym zasobem mieszkaniowym, również przez wdrożenie systemu zachęt dla mieszkańców.

Założenia *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2016-2019* wpisują się w uwarunkowania wynikające z wyżej wymienionych dokumentów wykonanych na poziomie gminy oraz są uzupełnieniem działań społeczno-gospodarczych na obszarach problemowych.

4. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

4.1. Zarys historii miasta

Początki miasta sięgają prawdopodobnie IX-X w., gdy w widłach rzeki Wisły i Zgłowiączki powstała otwarta osada targowa, która mimo, że w połowie X w. uległa częściowemu spaleni, w 1. połowie XI w. przekształciła się w gród. Przyjmuje się, że pierwsza lokacja, niewątpliwie poprzedzona intensywnym rozwojem osadnictwa, miała miejsce po dniu 6 października 1250 r. a przed 8 maja 1255 r., co związane było z akcją prawną dokumentów sieradzkiego i kramskiego. Przyjmuje się, że w połowie XIII w. istniały dwa ośrodki o charakterze wczesnomiejskim, tj. „*civitas cathedralis*” pod jurysdykcją biskupa i „*civitas theuthonicalis*” na obszarze zajęty przez książęcą osadę targową. Ugoda z 1266 r. między Kazimierzem Konradowicem i biskupem Wolimirem spowodowała, że miasto stało się własnością biskupów kujawskich. Drugie lokowanie miasta miało miejsce na mocy przywileju wydanego przez biskupa Macieja z Gołńczy w dniu 8 września 1339 r.

W czasie najazdu krzyżackiego na miasto (1329 r.) zniszczona została romańska katedra wraz z sąsiadującą osadą. Przetrwiał jedynie ówczesny parafialny kościół św. Jana Chrzciciela. W obszarze pierwotnego miasta lokacyjnego od 1330 r. trwała jego odbudowa. Wzniesiony został wówczas, choć niektórzy naukowcy sugerują, że jedynie odbudowany, gotycki kościół p.w. św. Witalisa pełniący funkcję tymczasowej katedry (wpis do rejestru zabytków z dnia 01.03.1962 r. pod nr A/443) i budowana od 1340 r. gotycka katedra p.w. Wniebowzięcia NMP (wpis do rejestru zabytków z dnia 01.03.1962 r. pod nr A/487). Są to budowle, które wyróżniły się na tle drewnianej zabudowy miasta.

W połowie XIV w. rozpoczęto budowę murowanego zamku biskupiego. W miejscu gotyckiego zamku, wielokrotnie rozbudowywanego i przebudowywanego znajduje się obecnie Pałac Biskupi, utrzymany w stylu klasycystycznym (wpis do rejestru zabytków z dnia 25.11.1985 r. pod nr A/688; Rys. 3.).

Rys. 3. Najstarszy widok Włocławka, przedstawiający zamek i katedrę, wykonany przez A. Boota (źródło: „*Studium Konserwatorsko-Urbanistycznego Włocławka. Tom II, Kartografia i ikonografia Włocławka, wybór do 1939 r.*” oprac. przez R. Hankowską, wyd. Włocławek l. 1991-1992).

Z tego okresu przetrwał do dnia dzisiejszego układ ulic wyznaczony linią brzegu Wisły (od północy), linią ulic Spichlernej i Rybackiej (od wschodu), linią ulic Tumskiej i Łęskiej (od południa) i rzeką Zgłowiączka (od zachodu). Czytelny jest także ukształtowany wówczas układ ulic z czworobocznym rynkiem, którego południowa część przeznaczona była na plac targowy.

W XVI w. dalszy rozwój miasta związany był z koniunkturą na polskie zboże w zachodniej Europie. W tym okresie Włocławek pełnił rolę portu handlowego. Przy głównych traktach pojawiły się nowe przedmieścia takie jak: Nowe Miasto (1577 r.) między dzisiejszymi ulicami: Przedmiejską, Zduńską, Piekarską i Królewiecką oraz Przedmieście Strycharskie (1564 r.) przy Trakcie Kowalskim. Wzdłuż ulic Cyganka i Wójtowskiej (obecnie 3 Maja) powstała zabudowa przedmiejska i przy katedrze nowa zabudowa Kurii oraz późnogotycki kościół farny p.w. św. Jana Chrzciciela na Starym Rynku (wpis do rejestru zabytków z dnia 27.05.1927 pod nr A/455) i budynki Seminarium Duchownego (wpis do rejestru zabytków z dnia 10.12.2009 r. pod nr A/1544).

W pierwszej połowie XVII w. dwa wielkie pożary (1613 r. i 1620 r.) pochłonęły dwie trzecie zabudowy miasta. Z tego okresu pochodzi barokowy kompleks klasztorny o.o. Franciszkanów wybudowany w latach 1639 – 1644 przy pl. Wolności 6 (wpis do rejestru zabytków z dnia 01.03.1962 r. pod nr A/486) oraz kamienice z pierwszej połowy XVII w. przy Starym Rynku 14 i 15 (wpisy do rejestru z dnia 10.12.1985 r. pod nr A/687 i A/686). Druga połowa XVII w. i początek XVIII w. obfitowała w klęski, jak wojny szwedzkie (1657 r., lata 1704-1705 i 1710 r.), zaraza (1708 r.) i napady Kozaków (1707 r.), które doprowadziły do upadku miasta.

Pod koniec XVIII w. podjęto próby uporządkowania własności komunalnej i biskupiej oraz regulacji przedmieść. W 1793 r. miasto zostało włączone do zaboru pruskiego. Miała miejsce konfiskata dóbr biskupich na rzecz miasta.

Od 1815 r. Włocławek znalazł się w granicach uzależnionego od Rosji Królestwa Polskiego. Rozpoczęły się wówczas istotne dla miasta przeobrażenia społeczno-gospodarcze i przekształcenia urbanistyczne. W 1818 r. Włocławek otrzymał I plan regulacyjny wykonany przez geometrę Wańkowskiego (Rys. 4.).

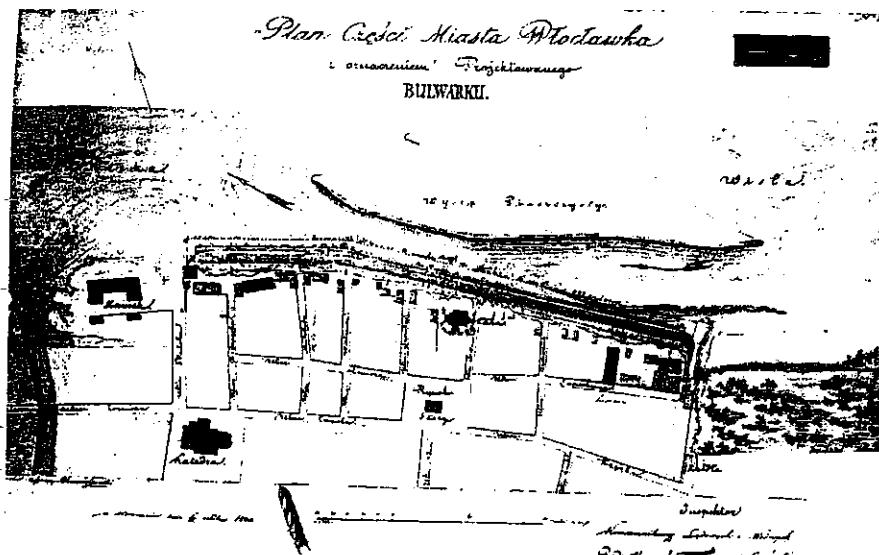

Rys. 4. Plan miasta Włocławka z 1818 r. wykonany przez Wańkowskiego. Reprodukacja zachowanej kopii planu Józefa Maliszewskiego z 1814 r. Regulacja miasta obejmuje teren do obecnego Placu Wolności - projektowanego Nowego Rynku i Ogrodu Saskiego (źródło: „Studium Konserwatorsko-Urbanistycznego Włocławka. Tom II, Kartografia i ikonografia Włocławka, wybór do 1939 r.” oprac. przez R. Hankowską – Włocławek I. 1991-1992; ze zbiorów MZKiD we Włocławku).

Planista wyznaczył główną oś kompozycji urbanistycznej wzdłuż ulicy Nowej (obecną ulicą 3. Maja) łączącej place Starego i Nowego Rynku (obecnie Placu Wolności). Od Nowego Rynku odchodzić miały promieniście szerokie ulice – Trakt Brzeski, Łęczycki i Kowalski. Zmiany kompozycji urbanistycznej, w tym przebudowa przebiegu ulic (m.in. obecna ulica Królewiecka, Tumska), przyczyniły się do przeniesienia rangi obszaru śródmiejskiego z dawnego obszaru miasta lokacyjnego na teren trzykrotnie większy od wcześniejszego

wyraźnie ukształtowany, z szerszymi ulicami, z większymi rozmiarowo, prostokątnymi działkami i wyróżniającym się charakterem zabudowy (o cechach neorenesansu, neobaroku i neoklasycyzmu).

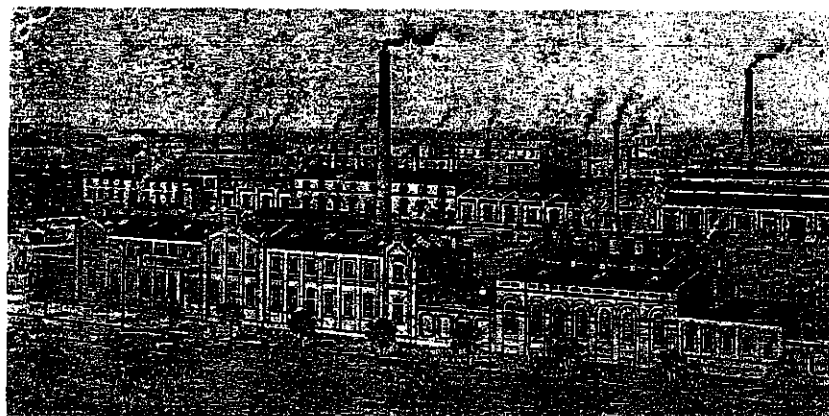
Od 1836 r. Włocławek został siedzibą powiatu, co przyczyniło się do podniesienia jego rangi administracyjnej. W tym okresie na Starym Rynku funkcjonował ratusz (Rys. 5.).

Rys. 5: Plan części miasta Włocławka z oznaczeniem projektowanych bulwarów, wykonany w 1843 r. przez T. Urbańskiego. Widoczne granice Starego Rynku z ratuszem oraz teren należący do kościoła Św. Jana (źródło: „Studiium Konserwatorsko-Urbanistycznego Włocławka. Tom II, Kartografia i ikonografia Włocławka, wybór do 1939 r.” oprac. przez R. Hankowską – Włocławek I. 1991-1992).

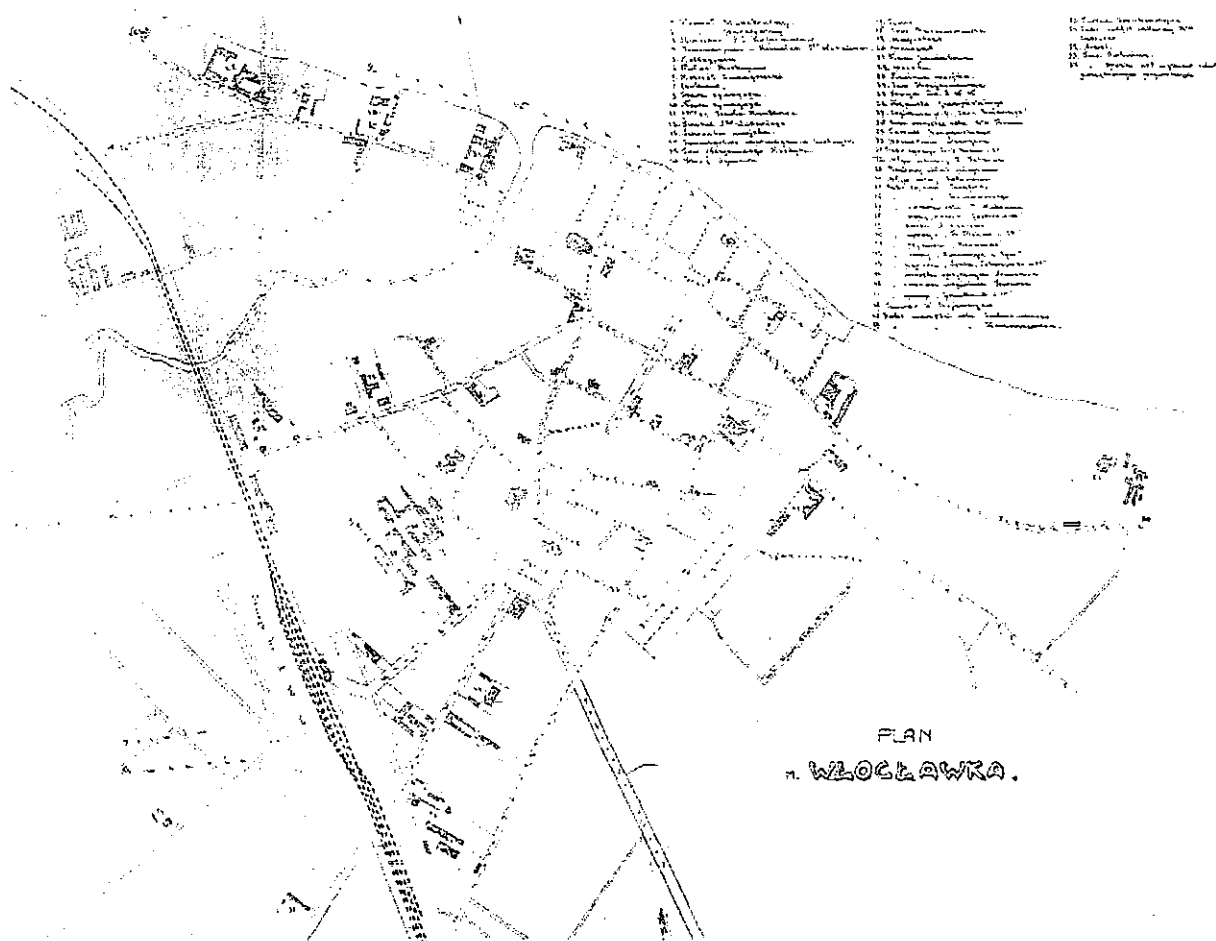
Koniec XVIII w. i pierwsza połowa XIX w. dla miasta był czasem rozwoju przemysłu. Powstawały niewielkie zakłady i fabryki, które funkcjonowały w obrębie zabudowy miejskiej przy ulicach: Toruńskiej, Łęskiej, Tumskiej, Zapiecek, Królewieckiej, Stodólnej i Piekarskiej. Przyłączenie do miasta Zazamcza spowodowało koncentrację na tym obszarze przemysłu miejskiego. Działały wówczas m.in. papiernia Godfryda Grossa, fabryka cykorii Rudolfa Manna, fabryka cykorii Bohmów, fabryka mydła rodziny Waedtke, fabryka cykorii Markusa Kuczyńskiego, fabryka cykorii Moritza Lipszyca, browar Kazimierza Bojańczyka, drukarnia Teodora Bucholza, fabryka maszyn rolniczych Wilhelma Haacka, fabryka maszyn rolniczych Ignacego Kochanowicza, fabryka cykorii Bernarda i Ludwika Lewensztamów.

W drugiej połowie XIX w. i na początku XX w. miasto rozwijało się w kierunku południowym oraz na wschód od ulicy Królewieckiej, Placu Dąbrowskiego (obecnie Plac Zielony-Rynek), wzdłuż ul. Stodólnej, na południe od Nowego Rynku (obecnie Plac Wolności) oraz w trójkącie dzisiejszych ulic Brzeskiej, Kilińskiego i Wojska Polskiego. Swoją działalność rozpoczęła przystań żeglugi rzecznej na Wiśle (1855 r.), a dziesięć lat później otworzono na Wiśle most łyżwowy. W 1862 r. uruchomiona została linia kolejowa relacji Warszawa-Toruń-Bydgoszcz, co przyczyniło się do usytuowania większych kompleksów fabrycznych, stanowiących wyraźne akcenty w krajobrazie architektonicznym, w tym Fabryka Fajansu (1873 r.) przy ul. Kościuszki oraz Fabryka Maszyn Rolniczych (1877 r.) przy ul. Kilińskiego (Rys. 6.).

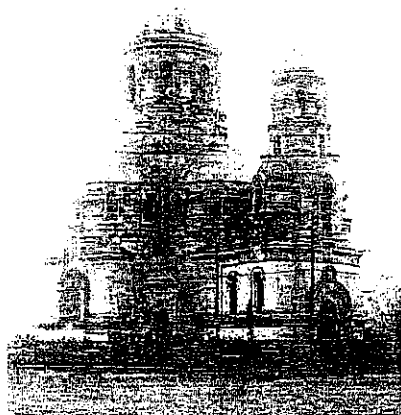

Rys. 6. Fabryka Maszyn Rolniczych Hugo Mühsama, w głębi zabudowania Fabryki Fajansu; widok przed 1914 r., autor n.n. (źródło: pocztówka ze zbiorów MZKiD we Włocławku)

W 1872 r. został rozebrany stary ratusz na Starym Rynku. Siedziba władz miejskich mieściła się przy ul. Nowej (obecnie ulica 3 Maja). Dotychczasowe targowisko przeniesione zostało na nowo wytyczony plac targowy - Plac Dąbrowskiego (obecnie Plac Zielony Rynek) i Koński Rynek (obecnie Plac Staszica). Nowy Rynek po adaptacji na ogród zyskał reprezentacyjny wygląd i funkcje (Rys. 7). Jego dominantą od 1905 r. była cerkiew prawosławna (Rys. 8).

Rys. 7. Plan miasta Włocławka z 1911 r. Na Nowym Rynku (obecnie Plac Wolności) widoczna cerkiew prawosławna i Ogród Saski. (źródło: „Przewodnik ilustrowany po Włocławku”, pod red. Stanisława Jankowskiego”, Włocławek 1922)

Rys. 8. Cerkiew prawosławna, widok od strony południowo-zachodniej, fot. Dowmont, po 1905 r. (źródło: ze zbiorów MZKiD we Włocławku)

Sukcesywnie następowała wymiana zabudowy na kamienice z oficynami przy głównych arteriach miasta. Pojawiły się charakterystyczne detale architektoniczne na elewacjach, jak żeliwne i metalowe balkony.

Ważnym czynnikiem rozwojowym dla miasta był napływ ludności pochodzenia żydowskiego, niemieckiego i rosyjskiego, zajmującej się handlem i rzemiosłem oraz inicjującej budowę nowych fabryk. Powstały wówczas m.in.: fabryka manometrów, termometrów, wag Henryka Neumana przy ul. Kaliskiej, drukarnia Hermanna Neumana, drukarnia Stefana Błędowskiego, fabryka fajansu Bernarda Boasa, Dawida Czamańskiego, Zygmunta Kuhfelda, Izydora Szrejera przy ul. Kosciuszki, fabryka rektyfikacji spirytusu i destylacji wódki Ludwika Bauera przy ul. Brzeskiej i Starodębskiej, fabryka maszyn rolniczych Hugo Mühsama przy ul. Kilińskiego, fabryka celulozy Izydora i Maksa Cassirerów na Łęgu, fabryka lin i drutów Karola Klauke przy ul. Kościuszki, fabryka farb i lakierów „Nobiles” Michała i Józefa Kochanowiczów i Mieczysława Sachnowskiego przy ul. Łęskiej, dwie papiernie i fabryka wyrobów smołowych Dystylera, młyn parowy spółki akcyjnej „Lejb Stern i Synowie”, fabryka kalek i taśm do maszyn Romana i Władysława Brediów, elektrownia przy ulicy Cyganka.

W czasie dwudziestolecia-międzywojennego XX w. Włocławek otrzymał plan regulacyjny, przygotowany przez warszawskiego urbanistę inżyniera architekta Kazimierza Saskiego (1924 r.). Plan charakteryzował się strefowością – obszar miasta został podzielony na funkcje rozdzielone pasami zieleni. Z szeroko zakrojonych projektów udało się zrealizować „dzielnice szkolną” położoną nad Wisłą w kwartale ulic: Bechiego, Łęgska, Odnowa, Bulwary Piłsudskiego.

W latach 30. XX w. w mieście powstały modernistyczne kamienice uzupełniające wcześniejszą zabudowę w ciągach ulic: Św. Antoniego, Bojańczyka, Jesionowej, Kraszewskiego, szereg ważnych budynków użyteczności publicznej (poczta, ubezpieczalnia, muzeum, szkoły, zakład opiekuńczy, hala targowa na Zielonym-Rynku oraz stadion przy ul. Chopina). Z nowych fabryk i zakładów wymienić należy elektrownię i papiernię nad Wisłą, fabrykę gwoździ i drutów przy ul. Szpichlernej, wytwórnię cukierków „Społem” w pobliżu kolei, zakłady metalowe na Kokoszce oraz cegielnię przy szosie kowalskiej. Po II wojnie światowej nie przystąpiono do dalszej realizacji planu-strefowego.

Do lat 60. XX w. miasto o koncentrycznej strukturze oparte było o dzielnice: Śródmieście, Południe, Zazamcze, Wschód i Zawisłe. W 1953 r. zatwierdzono plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta. Nie przewidziano w nim jednak powiększenia terenów miejskich. Wyznaczono kolejne obszary pod zabudowę przemysłową. Od 1963 r. rozwój przestrzenny Włocławka uległ głębokim zmianom. Zabudowa przemysłowa skoncentrowana została na terenie dzielnicy Wschód i Zazamcze. Ponadto na Zazamczu i w rejonie ul. Chopina rozpoczęto budowę wielkich dzielnic mieszkaniowych. W 1979 r. do miasta włączono wsie: Różinowo, Leopoldowo, Kawkę, Łęg, Zarzeczewo, Mielęcín, Michelin. Miasto uzyskało nieregularny kształt, częściowo nawiązujący do układu pasmowego, w oparciu o linię Wisły.

W latach 70. i 80. XX w., w oparciu o produkcję wzniesionej w tym czasie fabryki domów, trwało zagęszczenie wysokiej zabudowy na terenie dzielnic: Zazamcze, Południe i Wschód (osiedle Kazimierza Wielkiego). Budownictwo jednorodzinne powstawało przede wszystkim na Zawisłu, w Michelinie, Mielęcínie, oraz na wybranych terenach dzielnic: Południe i Kazimierza Wielkiego. Trwała rozbudowa przemysłu, która znacznie uległa spowolnieniu w latach kryzysu gospodarczego. W 1978 r., pod hasłem „Rewaloryzacja Śródmieścia Włocławka” podjęto działania renowacyjne, które w praktyce przyjęły formę zastępowania nową zabudową wyburzonych uprzednio fragmentów zabudowy historycznej, głównie w rejonach Zduńska – Plac Wolności – Królewiecka – Miedziana – Zielony Rynek, plac Wolności – 3. Maja – Przedmiejska – Piekarska, Targowa – Stodólna – Łęgska. Zamierzano w ten sposób rozwiązać problemy najstarszej części Śródmieścia, obejmującej historyczne Stare (lokacyjne) i Nowe Miasto, gdzie najwartościowsze pod względem historycznym, mające średniowieczny rodowód tereny, zajmowała zabudowa mieszkaniowa w katastrofalnym stanie technicznym, wymagająca zintegrowania z pozostałymi częściami miasta.

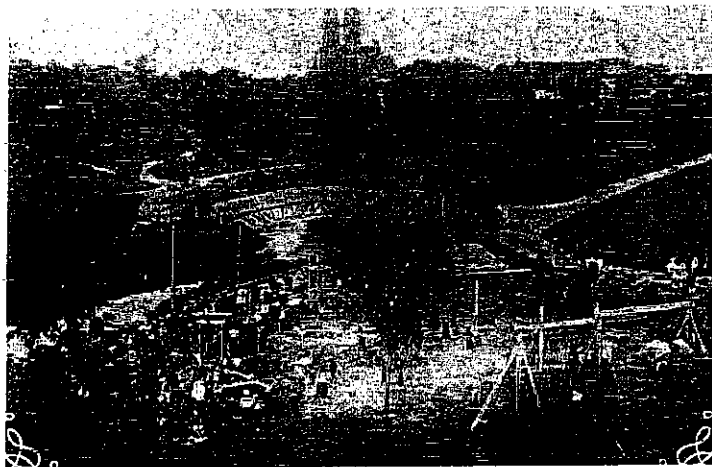
4.2. Krajobraz kulturowy

W rozumieniu *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Krajobraz kulturowy to ewolucja przestrzeni przyrodniczej i społeczno-kulturowej. Jest świadectwem działalności jego mieszkańców, Jest czynnikiem kształtującym tożsamość miasta. Zrozumienie roli krajobrazu w kształtowaniu społeczeństwa i codziennego stylu życia odgrywa kluczową rolę w rozwoju postawy troski o dziedzictwo kulturowe oraz wzmacniania świadomości bycia częścią społeczeństwa, kultury i tradycji.

Rozwój przestrzenny Włocławka nierozzerwalnie związany był ze środowiskiem naturalnym i ukształtowaniem terenu. Najważniejsze czynniki naturalne, które przyczyniły się do powstania i rozwoju osadnictwa to rzeki: Wisła i Zgłowiączka, ukształtowanie doliny Wisły z niskim lewym brzegiem i wysoką skarpą Szpetala Dolnego oraz bezpośrednie sąsiedztwo lasów.

Najwcześniej zurbanizowany i najsilniej przekształcony został krajobraz naturalny od ujścia rzeki Zgłowiączki do Wisły wzdłuż jej lewego brzegu aż po nieistniejący już dopływ w okolicach obecnej ulicy Towarowej, z rozwinięciem w kierunku południowo-zachodnim wzdłuż doliny Zgłowiączki do Nowego Rynku. Dolina rzeki Zgłowiączki zachowała walory terenów związanych z wczesnośredniowiecznym usytuowaniem młynów, a w 2 połowie XIX w. utworzeniem parku miejskiego nazwanym Parkiem im. Henryka Sienkiewicza.

Park im. Henryka Sienkiewicza powstał jako jeden z pierwszych w Polsce założony w stylu parków angielskich staraniem ratmana magistratu Aleksandra Jabłońskiego. Park zakładano stopniowo (od 1870 r.) i sukcesywnie rozbudowywano. Najpierw park założono po lewej stronie rzeki Zgłowiączki na terenie dawnego folwarku Zazamcze, po 1916 r. powiększono o tereny po prawej stronie Zgłowiączki. Z czasem obie części połączono mostkami. Z przeprowadzonej inwentaryzacji dendrologicznej wynika, że w obrębie parku występuje ponad 100 gatunków drzew i krzewów, głównie liściastych. W przeważającej części park zachował dawny układ kompozycyjny, stanowiący przykład wczesnych założeń rekreacyjnych parków miejskich na terenie Kujaw z przełomu XIX/XX w. (Rys. 9.)

Rys. 9. Widok na Park im. Henryka Sienkiewicza. Zabawy dzieci w parku (źródło: pocztówka ze zbiorów MZKiD we Włocławku)

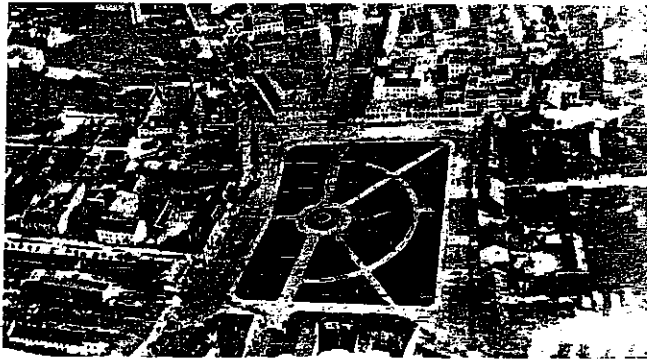
Park im. Henryka Sienkiewicza z uwagi na wyjątkowe wartości historyczne w dniu 25 marca 1994 r. został wpisany do rejestru zabytków pod pozycją A/1304.

Tradycja założeń terenów zieleni urządzonej miała istotne znaczenie dla rozwoju przestrzennego miasta, szczególnie w XIX w. i w 1 połowie XX w. Tworzono ogrody publiczne, m.in. ogród przy ulicy Ogrodowej (obecnie ul. Słowackiego), ogród na rogu ul. 3 Maja i Żabiej, czy Ogród Saski na Nowym Rynku (obecnie Placu Wolności), który powstał w 1840 r. Ogród był kilkakrotnie przebudowywany. W 1905 r. teren Ogródu Saskiego został zmniejszony pod budowę w północnej części placu cerkwi prawosławnej (Rys. 10).

Rys. 10. Widok na Nowy Rynek z cerkwią prawosławną i fragmentem Ogródu Saskiego - obecnie Plac Wolności (źródło: ze zbiorów MZKiD we Włocławku)

Dwadzieścia lat później cerkiew, ogrodzenie cerkwi i Ogrodu Saskiego rozebrano. Cały teren został wykarczowany, splantowany i przeznaczony na skwer w centralnej części z kolistym klombem kwiatowym i ścieżkami skierowanymi do wylotów wszystkich ulic wychodzących z placu (Rys. 11 i Rys. 12).

Rys. 11. Plac Wolności, 1930 r. (źródło: ze zbiorów Archiwum Diecezjalnego)

Rys. 12. Plac Wolności, 1930 r. (źródło: ze zbiorów prywatnych, Kolekcja „Gazety Kujawskiej”)

W tym okresie zakładano również zieleńce i skwery oraz zadrzewiano ulice. W latach 1924-1926 zadrzewiono ulice: Toruńską, Tumską, Kilińskiego, Targową, Brzeską, Długą, 3 Maja, Aleję Chopina, aleje do Pomnika Obrońców Wisły 1920 r. Mimo że zorganizowany system zieleni stanowi ważny element kompozycji urbanistycznej miasta, jedynie nieliczne tereny zieleni urządzonej z okresu przedwojennego przetrwały do dnia dzisiejszego. W związku z zaistniałą sytuacją należy utrzymać dotychczasowe obszary historycznych założeń zieleni w mieście i podjąć działania w zakresie odtworzenia historycznych zadrzewień wzdłuż ulic.

Ważnym elementem w krajobrazie kulturowym każdego miasta są cmentarze, które tworzą pewnego rodzaju kronikę jego dziejów. Cmentarze na terenie i w najbliższym sąsiedztwie Włocławka zachowały się w różnym stopniu. Niestety w świadomości włocławian wiele z nich nie istnieje. Zgodnie z dawnymi tradycjami wiele cmentarzy powstawało bezpośrednio przy kościołach. Należą do nich m.in. cmentarz katolicki w obrębie kościoła p.w. Św. Jana, cmentarz katolicki w obrębie pierwszej katedry, cmentarz katolicki w obrębie kościoła p.w. Św. Witalisa, cmentarz katolicki w obrębie kościoła p.w. Wszystkich Świętych (cmentarz epidemiczny). Funkcjonował także cmentarz przy Trakcie Kowalskim (później na Placu Dąbrowskiego), cmentarz przy Trakcie Wienieckim (w okolicach obecnego skrzyżowania ulic Wienieckiej i Budowlanych), cmentarz żydowski przy dawnej ulicy Żałobnej, (obecnie Nowomiejskiej), cmentarz żołnierzy niemieckich z I wojny światowej zlokalizowany w Rózinowie w obrębie lasu przy szosie do wsi Brzezie.

W granicach administracyjnych miasta zachowała się Mogiła Poległych Obrońców Wisły 1920 r., usytuowana na zboczu wzgórza w obrębie Szpetala (wpis do rejestru zabytków z dnia 16.04.1993 r. pod nr A/731), cmentarz parafialny w Michelinie, cmentarz parafialny przy ul. Toruńskiej (Rózinowo) i Cmentarz Komunalny przy Alei Chopina.

Cmentarz Komunalny, ówczesnie usytuowany przy jednym z głównych traktów historycznych – trakcie kowalskim, jest jednym z najistotniejszych elementów we współtworzeniu krajobrazu kulturowego Włocławka. Od 1882 r. był przeznaczony dla pochówków różnych wyznań. W tym celu oprócz pochówków katolickich, wydzielono wówczas kwatery prawosławną wraz z zachowaną cerkwią wzniesioną około 1900 r., kwatery

ewangelicką zdominowaną mauzoleum żołnierzy niemieckich poległych w latach 1914-1915 i kwaterę żydowską zdominowaną przez mogiłę zbiorową, wokół której rozmieszczone są nagrobki przeniesione z dawnego cmentarza, mieszczącego się przy ulicy Żałobnej (obecnie ulica Nowomiejska).

Początkowo cmentarz posiadał zarys krzyża łacińskiego z charakterystycznym obejściem łączącym jego ramiona. Po kilkukrotnym powiększeniu obszaru grzebalnego pierwotny układ cmentarza uległ częściowemu zatarciu. Obecnie kształt cmentarza zbliżony jest do prostokąta, podzielonego na 113 kwater. Główną osią założenia jest aleja biegnąca od bramy głównej.

Z uwagi na interesujący kompleks zabytkowy, skupiający pochówki różnych wyznań i zróżnicowane rozwiązania rzeźbiarsko-architektoniczne nekropolii oraz starodrzew, Cmentarz Komunalny w jego granicach pierwotnych wpisany został w dniu 18 lipca 1984 r. do rejestru zabytków pod numerem A/1504 i posiada wydzieloną strefę ochrony konserwatorskiej. Ewidencję nagrobków prowadzi Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu – Delegatura we Włocławku. Urząd Miasta Włocławek posiada karty ewidencyjne nagrobków o najwyższych walorach historycznych i artystycznych usytuowanych na Cmentarzu Komunalnym.

Oprócz obszarów historycznej zieleni chronionej, w Parku im. H. Sienkiewicza, na Cmentarzu Komunalnym, czy w zespole parkowo-dworskim Zarzeczewo Nowe (wpis do rejestru zabytków decyzją z dnia 19 maja 1988 r. pod nr A/1306) utworzono w obrębie skarpy Szpetala Dolnego w 1963 r. o wyjątkowych walorach przyrodniczych rezerwat dyptamu jesionolistnego w Kulinie. Ponadto w granicach administracyjnych miasta występują dwa obiekty uznane na mocy prawa za pomniki przyrody. Są to:

- 1) głaz narzutowy o obwodzie 530 cm, wystający 90 cm ponad powierzchnię ziemi, znajdujący się w Uroczysku Rezerwat, w Leśnictwie Szpetal uznany Decyzją nr 283/74 z dnia 26.05.1974 r. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy za pomnik przyrody nieożywionej;
- 2) drzewo - dąb szypułkowy o obwodzie pierścienicy 270 cm, rosnący na terenie Pracowniczego Ogrodu Działkowego - "Wiosenka" został uznany za pomnik przyrody Uchwałą nr 90/XLV/2002 Rady Miasta Włocławek z dnia 30 września 2002 r. (Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. nr 119, poz. 2430).

Bardzo ważne dla krajobrazu kulturowego miasta, ale także dla rozwoju turystyki i promocji, są walory widokowe: panoramy, osie i punkty widokowe. We Włocławku położonym nad rzeką, posiadającym dogodne możliwości w prezentacji panoramy po jego lewobrzeżnej i po prawobrzeżnej części, w żaden szczególny sposób nie chroni się, a również nie eksponuje tych charakterystycznych dla naszego miasta sylwet.

Panorama lewobrzeżna charakteryzuje się dużymi nawarstwieniami kulturowymi kształtowanymi na przestrzeni wieków; eksponuje głównie walory staromiejskiej części miasta, ograniczone zabudową ul. Wyszyńskiego, Tumskiej i Łęskiej, z dominantą architektoniczno-urbanistyczną jaką jest wieża kościoła p.w. Św. Jana i dwie wieże kościoła katedralnego p.w. Wniebowzięcia NMP (Rys. 13.). Panorama ograniczona jest jednak przez istniejący na prawobrzeżnej części drzewostan.

Rys. 13. Panorama miasta Włocławek od strony Szpetala. Na pierwszym planie od lewej most drogowy z lat 1935-1937 (obecnie most im. Marszałka Rydza-Śmigłego), obok stary most z 1915/1916 r., w głębi Katedra i Pałac Biskupi, fot. n.n., ok. 1938 r. (źródło: ze zbiorów MZDiK we Włocławku)

Panorama prawobrzeżna, która „zbudowana” jest na wysokim brzegu Wisły, w harmonijny sposób komponuje istniejące kompleksy leśne, niską zabudowę mieszkalną jednorodzinną z nadwiślańskimi łąkami i kępami rzecznyymi (Rys. 14.).

Rys. 14. Panorama miasta Włocławek na Szpetal. Na pierwszym planie od lewej stary most z 1915/1916 r., obok most drogowy z lat 1935-1937 (obecnie most im. Marszałka Rydza-Śmigłego), fot. n.n., ok. 1938 r. (źródło: ze zbiorów MZDiK-We Włocławku)

Spośród licznych punktów widokowych na uwagę zasługują:

- 1) taras stanowiący skrzyżowanie ul. 3 Maja, Tumskiej i Łęskiej z otwarciem widokowym na Stary Rynek z kościołem p.w. Św. Jana wraz z ujęciami na pierzeje ul. Świętego Jana i Maślanej, z ujęciem na fragment Bulwarów z Wisłą i Zawisłem.– Szpetalem;
- 2) dawny taras widokowy w Parku H. Sienkiewicza na lewym brzegu Zgłowiączki z widokiem na katedrę i budynki Seminarium Duchownego położone na przeciwległym brzegu;
- 3) punkt widokowy zlokalizowany w obrębie Zawisła na skarpie powyżej Pomnika Obrońców Wisły z 1920 r.;
- 4) widoki z mostów Włocławka;
- 5) widoki z placów i ulic;

oraz główne osie widokowe, będące elementem kompozycyjnym w krajobrazie kulturowym, które liniowo wiążą wybrane elementy krajobrazu:

- 1) Plac Wolności – ulica 3 Maja – kościół p.w. Św. Jana;
- 2) powiązania widokowe wzdłuż ulic usytuowanych prostopadle do Wisły, jak ulica Sołna, Piwna, Bechiego, Ogniowa.

Bogactwo krajobrazu kulturowego Włocławka w połączeniu z walorami jego naturalnego środowiska musi podlegać ochronie poprzez zachowanie wartościowych elementów krajobrazu i utrzymania wzajemnych powiązań przestrzennych.

4.3. Zabytki nieruchome

Zgodnie z art. 7 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków – są to zabytki, o największym znaczeniu dla miasta Włocławka;
- 2) uznanie za pomnik historii – są to zabytki nieruchome wpisane do rejestru lub parki kulturowe o wybitnej wartości dla kultury, które mogą zostać uznane przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, w drodze rozporządzenia, za pomnik historii; na terenie miasta Włocławek nie ma obiektów uznanych za pomniki historii.
- 3) utworzenie parku kulturowego – w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, może zostać utworzony park kulturowy przez radę gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków; na terenie miasta Włocławek nie utworzono parków kulturowych;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

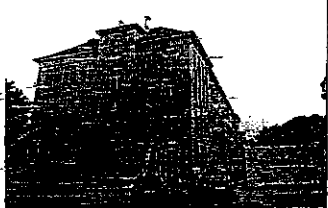

Zgodnie z art. 10 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Wojewódzki Konserwator Zabytków, wydając decyzję administracyjną, wpisuje obiekt zabytkowy do rejestru zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego. Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi rejestry dla:

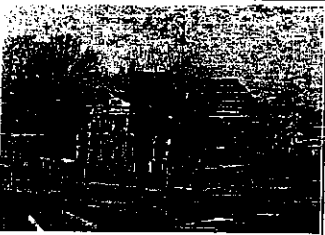
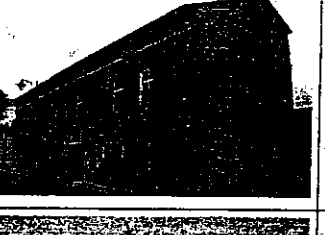
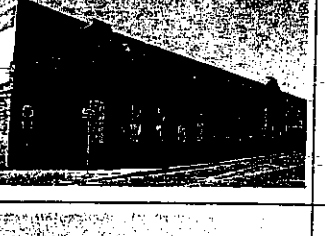

- 1) zabytków nieruchomych (zabytki architektury i budownictwa);

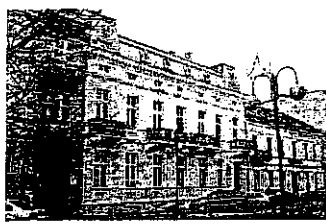

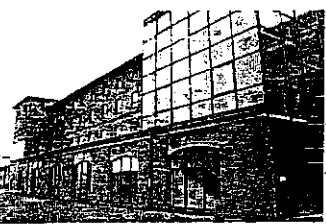

- 2) zabytków ruchomych (m.in. dzieła sztuki, rzemiosła);
- 3) zabytków archeologicznych nieruchomości.

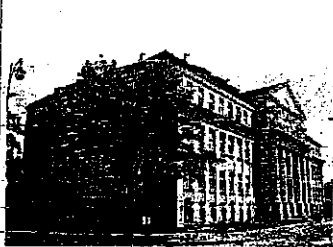

Obecnie na terenie Włocławka znajduje się łącznie 70 obiektów, zespołów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego (Tabela nr 1).

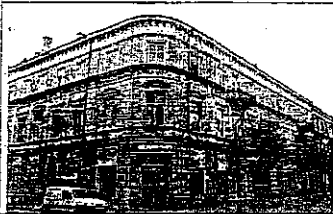
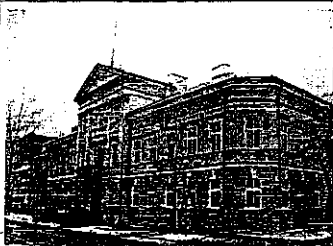

Tabela nr 1. Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego z terenu miasta Włocławek (opracowano w Wydziale Urbanistyki i Architektury Urzędu Miasta Włocławek)

Fotografia zabytku	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
	Aleja Chopina 3-5	Cmentarz Komunalny w części obejmującej cmentarze: rzymsko-katolicki, ewangelicki i prawosławny w ich pierwotnych granicach wraz z nagrobkami	lata 1881-1892	A/1504 z dnia 18.07.1984 r. (d. nr 120/A)
	Aleja Chopina 54	główne budynki Poczty	lata 1935-1937	A/664 z dnia 15.01.1993 r. (d. nr 300/A)
	Bechiego 1	Gimnazjum państwowe żeńskie, obecnie Liceum im. Marii Konopnickiej	lata 1926-1930, 1937 r.	A/728 z dnia 29.07.1993 r. (d. nr 314/A)
	Bechiego 2	Zespół willi miejskiej:		A/1007/1-3 z dnia 22.06.2006 r.
		- budynek willi	lata 1923-1925	
		- dawna służbówka	około 1930 r.	
		- ogród z elementami małej architektury	lata 20. XX w.	
	Brzeska 20	Zespół kościoła ewangelicko-augsburskiego:		A/472/1-3 z dnia 08.07.1996 r. (d. nr 385/A)
		- kościół	1884 r.	
		- kaplica pogrzebowa (kostnica)	około 1884 r.	
	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 6	spichlerz	1848 r.	A/695 z dnia 05.06.1985 r. (d. nr 78/A)
	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 9	spichlerz	1842 r.	A/680 z dnia 14.02.1989 r. (d. nr 269/A)

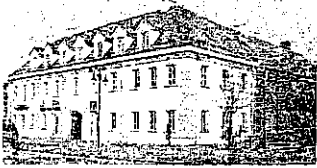

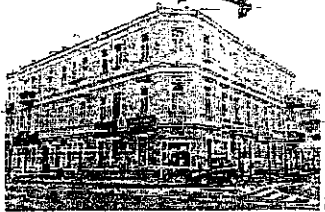

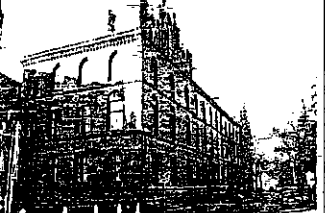

Fotografia zabytku	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 18 / Świętego Jana 1	kamienica z oficyną	około 1869 r., 1900 r.	A/665 z dnia 18.01.1993 r. (d. nr 301/A)
	Cyganka 26	kamienica z oficynami	około 1910 r.	A/732 z dnia 15.02.1993 r. (d. nr 304/A)
	Gdańska 2-4	Pałac-Biskupi	I połowa XIV w., lata 1720-1738, 1925 r.	A/688 z dnia 25.11.1985 r. (d. nr 192/A)
	Gdańska 8	kanonia	1649 r., 1900 r.	A/5 z dnia 31.05.1999 r.
	Kilińskiego 5	Zespół Fabryki Maszyn i Odlewni Żeliwa Hugo Mühsama:		A/648 z dnia 06.07.1998 r. (d. nr 414/A)
		- budynek hali pras i blacharni	1893 r.	
		- budynek odlewni	1893 r.	
	Kilińskiego 20 / Wojska Polskiego 22	Zespół budynków Sądu:		A/643/1-4 z dnia 28.12.1998 r. (d. nr 421/A)
		- budynek główny z oficyną, obecnie Sąd Rejonowy	XIX / XX w.	
		- budynek administracyjny, obecnie Sąd Okręgowy		
		- budynek administracyjny C		
	Kościuszki 2 / Kilińskiego	Pałacyk Mühsama	lata 30. XX w.	A/683 z dnia 20.05.1987 r. (d. nr 221/A)
			1894 r.	

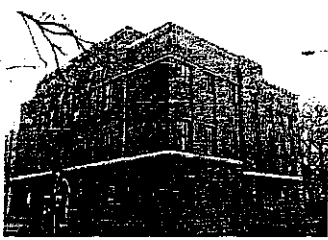

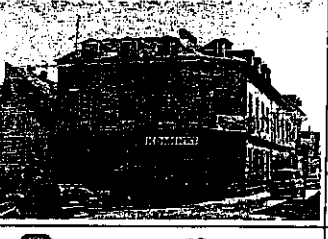

Fotografia zabytku	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
	Kościuszki 12	dawny Pałac Köhna- z oficynami	1881 r.	A/658 z dnia 16.05.1996 r. (d. nr 378/A)
	Kościuszki 15	kamienica, obecnie Bank Ochrony Środowiska	1898 r.	A/668 z dnia 11.05.1994 r. (d. nr 344/A)
	Kościuszki / Bauera 5 / Kilińskiego 3a (d. Kościuszki 14)	dawna Fabryka Fajansu „Teichweld, Asterblum” i „Czamański”:	lata 1873-1930	A/281/1-4 z dnia 08.12.1981 r. (d. nr 84/A)
		- budynek piecowni nr 22	1873 r.	
		- budynek piecowni nr 28	1873 r.	
		- budynek piecowni nr 37	po 1893 r.	
	Kościuszki / Bauera 5 / Kilińskiego 3a (d. Kościuszki 14)	- budynek piecowni nr 38	1912 r.	
	Królewiecka 12	budynek wielorodzinny	1800 r.	A/1592 z dnia- 16.05.1956 r. (d. nr- 354/42/A)
	Królewiecka 14	budynek wielorodzinny	około 1800 r.	206/354/A z dnia 16.05.1956 r. (d. nr 354/A)
	Królewiecka 16 / Piekarska 2	budynek wielorodzinny	około 1800 r.	43/355/A z dnia 16.05.1956 r. (d. nr 355/A)
	Łazienna 1	budynek jednorodzinny	1926 r.	A/685 z dnia- 23.09.1986 r. (d. nr 211/A)

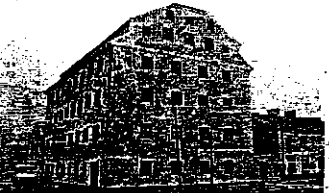

Fotografia zabytku	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
	Łazienna 2	budynek dawnej łaźni miejskiej	1937 r.	A/666 z dnia 02.08.1993 r. (d. nr 318/A)
	Łazienna 6	budynek	1935 r.	A/1202 z dnia 29.07.1993 r. (d. nr 315/A)
	Łęska 5	Willa, tzw. Pałacyk Dyrektora Celulozy	1897 r.	A/3 z dnia 31.05.1999 r.
	Łęska 26	budynek dawnego Gimnazjum Długosza	lata 1926-1931	A/729 z dnia 29.07.1993 r. (d. nr 312/A)
	Łęska 28, 28a, 28b / Bechiego 4, 4a, 4b	Zespół dawnego Browaru Bojańczyka:		A/1243 z dnia 12.06.1998 r. (d. nr 413/A)
		- budynek zarządcy browaru	1880 r.	
		- budynek browaru	1832 r.	
		- budynek magazynowy nr 1	1878 r.	
		- budynek magazynowy nr 2	1878 r.	
- ogrodzenie	lata 1832-1880			
	Łęska 42	kamienica	połowa XIX w.	A/735 z dnia 29.04.1992 r. (d. nr 290/A)
	Łęska 69	budynek wielorodzinny	około 1800 r.	A/690 z dnia 22.04.1985 r. (d. nr 181/A)

Fotografia zabytku	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
	3 Maja 9 / Cyganka 15	kamienica	lata 1868-1877	A/647 z dnia 26.10.1998 r. (d. nr 416/A)
	3 Maja 17	budynek dawnego Starostwa	lata 1836- 1844, 1851 r.	A/551 z dnia 09.03.1995 r. (d. nr 361/A)
	Maślana 1-3	kościół parafialny p.w. św. Jana	lata 1538- 1635	A/455 z dnia 17.02.1981 r. (d. nr 18/A)
	Mickiewicza 6	dawna Szkoła Handlowa z oficyną, obecnie Liceum im. Ziemi Kujawskiej	1901 r.	A/692 z dnia 23.08.1984 r. (d. nr 145/A)
	Nizinna 9 / Zarzeczewo	Zespół parkowe- dworski : - dwór - pawilon ogrodowy - park	2. połowa XIX w.	A/1306 z dnia 19.05.1988 r. (d. nr 259/A)
	Nowomiejska 8	Zespół budynków kolonii urzędniczej: - budynek główny - budynek boczny I - budynek boczny II - oficyna I - oficyna II	lata 1922-1925	A/678 z dnia 05.01.1993 r. (d. nr 297/A)
	Nowomiejska 19	budynek mieszkalny, obecnie Dom Pomocy Społecznej	lata 1922-1925	A/710 z dnia 08.07.1996 r. (d. nr 387/A)
	Obrońców Wisły 1920 r. 18	Mogiła Zbiorowa Poległych Obrońców Wisły z 1920 r.	lata 1921-1922	A/731 z dnia 16.04.1993 r. (d. nr 305/A)

Fotografia zabytku	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
	Okrzei 77 / Lunewil 17a	dawny Młyn Parowy J. Sterna	lata 1907-1909	A/649 z dnia 24.03.1998 r. (d. nr 411/A)
	Plac Kopernika 3	Kolegium Wikariuszy, obecnie Muzeum Diecezjalne	lata 1732-1736	A/4 z dnia 31.05.1999 r.
	Plac Kopernika 3a	dzwonnica	1854 r.	A/662 z dnia 08.07.1996 r. (d. nr 386/A)
	Plac Kopernika 7	Kościół Katedralny p.w. Wniebowzięcia NMP	lata 1339-1896	A/487 z dnia 01.03.1962 r. (d. nr 54/462/A)
	Plac Kopernika 7	kanonia, obecnie prałatówka	1854 r.	A/682 z dnia 17.08.1987 r. (d. 233/A)
	Plac Staszica 1	budynek szkoły wraz z założeniem zieleni, placami, boiskiem i ogrodzeniem	lata 1924-1929	A/727 z dnia 06.09.1996 r. (d. nr 395/A)
	Plac Wolności 1	kamienica, obecnie siedziba Naczelnej Organizacji Technicznej	1835 r., 1912 r., 1914 r.	A/1221 z dnia 16.10.1984 r. (d. nr 162/A)
	Plac Wolności 2	kamienica	1853 r., lata 1904-1912	A/696 z dnia 16.10.1984 r. (d. nr 74/A)

Fotografia zabytku	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
	Plac Wolności 5	budynek „Hotel Polski”	przed 1845 r., lata 1867-1870	A/693 z dnia 05.06.1985 r. (d. nr 81/A)
	Plac Wolności 6	Zespół klasztorny OO. Franciszkanów: - kościół klasztorny, obecnie kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych - klasztor	lata 1693-1644	A/486 z dnia 01.03.1962 r. (d. nr 57/465/A)
	Plac Wolności 11 / Polskiej Organizacji Wojskowej 1	kamienica z oficynami	lata 1909-1914	A/651 z dnia 21.04.1997 r. (d. nr 403/A)
	Prymasa Karnkowskiego 3 / Wojska Polskiego 2	kościół seminaryjny p.w. św. Witalisa	około 1330 r.	A/443 z dnia 01.03.1962 r. (d. nr 55/A)
	Prymasa Karnkowskiego 3 / Wojska Polskiego 2	Zespół budynków Wyższego Seminarium Duchownego: - budynek frontowy północny - skrzydło południowe - skrzydło wschodnie (biblioteka) - skrzydło zachodnie	lata 1898-1900 lata 1887-1888 1843 r. lata 1881- 1882, 1908 r.	A/1544/1-4 z dnia 10.12.2009 r.
	Prymasa Wyszyńskiego 2	budynek dawnej rogatki miejskiej	około połowy XIX w.	A/1008 z dnia 22.06.2006 r.
	Prymasa Wyszyńskiego 12 / Piwna 4	dawny magazyn cykorii Fabryki Cykorii F. Bohna, tzw. Czarny Spichrz murowano- drewniany	1 połowa XIX w.	A/359 z dnia 03.04.1957 r. (d. nr 44/359/A)

Fotografia zabytku	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
	Słowackiego 1a	budynek Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej oraz siedziba PTTK	lata 1925-1930	A/34 z dnia 27.03.2001 r.
	Smolna 7	Pałacyk, tzw. Willa Grodzkiego	około 1920 r.	A/679 z dnia 30.10.1992 r. (d. nr 295/A)
	Stary Rynek 11 / Łęgska 58	kamienica z oficyną	lata 1863-1864	A/655 z dnia 09.09.1996 r. (d. nr 396/A)
	Stary Rynek 14	kamieniczka	XVI w., 1 połowa XVIII w.	A/687 z dnia 10.12.1985 r. (d. nr 194/A)
	Stary Rynek 15	kamieniczka	około połowy XVIII w.	A/686 z dnia 10.12.1985 r. (d. nr 195/A)
	Stodólna 70	dawny Szpital Gminy Żydowskiej - oficyna wschodnia i zachodnia - ogrodzenie od frontu	1882 r., lata 1922-1928	A/712 z dnia 17.04.1996 r. (d. nr 377/A)
	Szpitalna 21 i Szpitalna 23 (d. Szpitalna 19/21)	Willa miejska, tzw. „Pałacyk Bojańczyka”	1881 r.	A/733 z dnia 29.01.1993 r. (d. nr 303/A)
	Szpitalna 24	dawna cegielnia Bojańczyka	lata 1883-1903	A/711 z dnia 04.07.1996 r. (d. nr 383/A)

Fotografia zabytku	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
	Wiejska 19	kościół parafialny p.w. św. Stanisława Biskupa	lata 1926-1938	A/702 z dnia 30.10.1992 (d. nr 296/A)
	Wojska Polskiego 7	budynek wielorodzinny	1901 r.	A/689 z dnia 03.06.1985 r. (d. nr 185/A)
	Zamcza 10	spichlerz	1844 r.	A/280 z dnia 08.11.1984 r. (d. nr 166/A)
	Zielony Rynek 7 / Królewiecka 27	kamienica mieszczańska wraz z oficyną	1905 r.	A/734 z dnia 15.01.1993 r. (d. nr 298/A)
	Zielony Rynek 15	kamienica mieszczańska	1904 r.	A/677 z dnia 15.01.1993 r. (d. nr.299/A)
	Zielony Rynek 17	kamienica z oficynami	około 1910 r.	A/1259 z dnia 15.12.2006 r.
	Zabia 2	budynek dawnego Banku Gospodarstwa Krajowego	1911 r.	A/1474 z dnia 13.10.1993 r. (d. nr 319/A)
	Zabia 8-	budynek Remizy Strażackiej	1909 r.	A/1024 z dnia 13.10.1993 r. (d. nr 320/A)

Fotografia zabytku	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
	Żytnia 55	Pałac, obecnie Dom Dziecka	1920 r.	A/736 z dnia 19.05.1987 r. (d. nr 213/A)
	Włocławek - Miasto	Dzielnica Starego Miasta	od IX w.	A/1560 z dnia 30.09.1957 r. (d. nr 279/372/A)
	Włocławek - Miasto	Park miejski im. Henryka Sienkiewicza	od 1875 r.	A/1304 z dnia 25.03.1994 r. (d. nr 337/A)

Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi także w formie zbioru kart ewidencyjnych Wojewódzką Ewidencję Zabytków dla terenu miasta Włocławek.

Na podstawie art. 22 pkt 4 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Prezydent Miasta Włocławek prowadzi Gminną Ewidencję Zabytków, która została zaktualizowana i przyjęta Zarządzeniem nr 30/2016 Prezydenta Miasta Włocławek z dnia 29 stycznia 2016 r. Wykaz obejmuje 820 zabytków, w tym 790 obiektów zabytkowych i 30 zespołów zabytkowych, na które składa się dodatkowo 129 obiektów zabytkowych (Tabela nr 2). Dla każdego z 919 obiektów zabytkowych objętych ochroną konserwatorską jest prowadzona karta adresowa, opracowana zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Tabela nr 2. Wykaz kart adresowych zabytków nieruchomych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Włocławek

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
1	Świętego Antoniego 2 / Stodólna 45	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
2	Świętego Antoniego 3	budynek wielorodzinny	lata 1926-1927	
3	Świętego Antoniego 3a	budynek jednorodzinny	lata 20. XX w.	
4	Świętego Antoniego 10	budynek	lata 20. XX w.	
5	Świętego Antoniego 12/14	budynek wielorodzinny	lata 20. XX w.	
6	Świętego Antoniego 19	budynek wielorodzinny	lata 1933-1934	
7	Świętego Antoniego 20	budynek wielorodzinny	1939 r.	
8	Świętego Antoniego 22	budynek wielorodzinny	1928 r.	
9	Świętego Antoniego 23	budynek wielorodzinny	1934 r.	
10	Świętego Antoniego 25	budynek wielorodzinny	lata 1927-1928	
11	Świętego Antoniego 29	budynek wielorodzinny	1939 r.	
12	Świętego Antoniego 29a	budynek wielorodzinny	1937 r.	
13	Świętego Antoniego 33	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
14	Świętego Antoniego 33a	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
15	Świętego Antoniego 35	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
16	Świętego Antoniego 37 i Świętego Antoniego 39	budynek	lata 30. XX w.	
17	Świętego Antoniego 41 / Bukowa 42	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
18	Świętego Antoniego 41a / Bukowa 41	willa	około 1929 r.	
19	Świętego Antoniego 47	budynek wielorodzinny	1934 r.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
20	Świętego Antoniego 48	kamienica z oficyną	około 1938 r.	
21	Świętego Antoniego 50	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
22	Świętego Antoniego 51	budynek jednorodzinny	lata 30. XX w.	
23	Świętego Antoniego 53 / Aleja Chopina 44	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
24	Świętego Antoniego 53 / Aleja Chopina 44	oficyna	lata 30. XX w.	
25	Bechiego 1	Gimnazjum państwowe żeńskie, obecnie Liceum im. Marii Konopnickiej	lata 1926-1930, 1937 r.	A/728 z dnia 29.07.1993 r.
26	Bechiego 2	Zespół willi miejskiej:		A/1007/1-3 z dnia 22.06.2006 r.
26.1		- budynek willi	lata 1923-1925	
26.2		- dawna służbówka	około 1930 r.	
26.3		- ogród z elementami małej architektury	lata 20. XX w.	
27	Bednarska 2	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
28	Biskupia 3	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
29	Biskupia 3	oficyna I	około 1900 r.	
30	Biskupia 3	oficyna II	około 1900 r.	
31	Biskupia 11	budynek z oficynami	około 1900 r.	
32	Biskupia 13 / Lunewil 1	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
33	Bojańczyka 12	kamienica modernistyczna	po 1931 r.	
34	Bojańczyka 15	budynek wielorodzinny	1932 r., rozbudowany po 1933 r.	
35	Bojańczyka 18a	budynek wielorodzinny	1930 r.	
36	Bojańczyka 18b	budynek wielorodzinny	1939 r.	
37	Bojańczyka 20/22	kamienica	lata 30. XX w.	
38	Bojańczyka 21	budynek wielorodzinny	1932 r., rozbudowany w 1934 r.	
39	Bojańczyka 23	budynek z oficyną	lata 1932-1934	
40	Bojańczyka 24	willa	1925 r.	
41	Bojańczyka 25 / Aleja Chopina 50	kamienica	1912 r.	
42	Bojańczyka 27	budynek z oficynami	około 1920 r.	
43	Bojańczyka 29	budynek z oficyną	przed 1918 r.	
44	Browarna	kamienna nawierzchnia ulicy	2. połowa XIX w.	
45	Browarna 2 - Bulwary	budynek wielorodzinny	1910 r.	
46	Browarna 5	budynek jednorodzinny	1880 r.	
47	Brzeska 1/3 / Cyganka 27	budynek	około 1830 r., około 1870 r.	
48	Brzeska 1/3	budynek z oficynami	około połowy XIX w.	
49	Brzeska 1/3	ogrodzenie z bramą	około 1880 r.	
50	Brzeska 2	budynek	początek XX w.	
51	Brzeska 4	drukarnia	początek XX w.	
52	Brzeska 4a	budynek z oficyną	początek XX w.	
53	Brzeska 5	budynek jednorodzinny	1880 r.	
54	Brzeska 8	budynek z oficynami	1900 r.	
55	Brzeska 13 i Brzeska 13b	budynek z oficyną	1840 r.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
56	Brzeska 15	budynek	1935 r.	
57	Brzeska 16	budynek z oficynami	koniec XIX w.	
58	Brzeska 17	budynek z oficynami	1911 r.	
59	Brzeska-19	budynek wielorodzinny	1939 r.	
60	Brzeska 20	Zespół kościoła ewangelicko-augsburskiego:		A/472 z dnia 08.07.1996 r.
60.1		- kościół	1884 r.	
60.2		- kaplica pogrzebowa (kostnica)	około 1884 r.	
60.3		- ogrodzenie z bramą	1897 r.	
60.4		- rzeźba płaczącego anioła	początek XX w.	
60.5		- figura Chrystusa	początek XX w.	
61	Brzeska 21	budynek z oficyną	1877 r.	
62	Brzeska 22	pastorówka	połowa XIX w., 1881 r.	
63	Brzeska 22 / Słowackiego	ogrodzenie pastorówki	koniec XIX w.	
64	Brzeska 27	budynek wielorodzinny	1910 r.	
65	Brzeska 29- / Przedmiejska 20	budynek z oficynami	1927 r.	
66	Brzozowa 2	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
67	Bukowa 20/22	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
68	Bukowa 24	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
69	Bulwary Marszałka Piłsudskiego	kamienna nawierzchnia uliczki wewnętrznej pomiędzy ulicami Bulwary - Szpichlerna	początek XX w., przebudowana w latach 80. XX w.	
70	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 5b / Towarowa 2	budynek	1960 r.	
71	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 5c	budynek wielorodzinny	1950 r.	
72	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 6	spichlerz	1848 r.	A/695 z dnia 05.06.1985 r.
73	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 9	spichlerz	1842 r.	A/680 z dnia 14.02.1989 r.
74	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 17	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
75	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 18 / Świętego Jana-1	kamienica z oficyną	około 1869 r., 1900 r.	A/665 z dnia 18.01.1993 r.
76	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 25 / Matebudy 2	budynek wielorodzinny	1901 r.	
77	Bulwary Marszałka Piłsudskiego 27	budynek wielorodzinny	1910 r.	
78	Ceglana 1	oficyna, tzw. ogiernia	początek XX w.	
79	Ceglana 10	oficyna	początek XX w.	
80	Ceglana 12	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
81	Ceglana 13/15	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
82	Ceglana 16	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
83	Ceglana 25 i Ceglana 25a	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
84	Ceglana 27	oficyna	początek XX w.	
85	Chełmicka 6	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
86	Chełmicka 12	budynek jednorodzinny	początek XX w.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
87	Chełmicka 36/38	budynek drewniany	początek XX w.	
88	Chłodna 5	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
89	Chłodna 19	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
90	Chłodna 26	kapliczka przydrożna	lata 20. XX w., remont po 1945r.	
91	Chłodna 40	budynek	4. ćw. XIX w.	
92	Chłodna 46	budynek drewniany	koniec XIX w.	
93	Chłodna 47	budynek drewniany	koniec XIX w.	
94	Chłodna 48	budynek drewniany	koniec XIX w.	
95	Chłodna 51 / Kapitulna 27	budynek wielorodzinny	koniec XIX w.	
96	Chmielna 5	budynek jednorodzinny	przed 1926 r.	
97	Chmielna 7	budynek	lata 20. XX w.	
98	Chmielna 8	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
99	Chmielna 10	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
100	Chmielna 11	budynek wielorodzinny	1936 r.	
101	Chmielna 13	budynek z oficyną	początek XX w.	
102	Chmielna 16	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
103	Chmielna 17 / Reymonta 25	budynek	przed 1930 r.	
104	Chmielna 18 / Jagiellońska 10	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
105	Chmielna 19	budynek	około 1900 r.	
106	Chmielna 21	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
107	Chmielna 23 / Jagiellońska 8	budynek	około 1920 r.	
108	Chmielna 29	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
109	Chmielna 31	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
110	Aleja Chopina / Cmentarna / Aleja Królowej Jadwigi	ogrodzenie Cmentarza Komunalnego	4. ćw. XIX w.	
111	Aleja Chopina 3-5	Cmentarz Komunalny w części obejmującej cmentarze: rzymskokatolicki, ewangelicki i prawosławny w ich pierwotnych granicach wraz z nagrobkami	lata 1881-1892	A/1504 z dnia 18.07.1984 r.
112	Aleja Chopina 3-5	Cmentarz Komunalny	lata 30. XX w. i powojenne	
113	Aleja Chopina 3-5	kaplica, obecnie Cerkiew Prawosławna p.w. Św. Mikołaja	1895 r., lata 1951-1953	
114	Aleja Chopina 3-5	mauzoleum żołnierzy niemieckich	1915 r.	
115	Aleja Chopina 38	budynek wielorodzinny	1930 r.	
116	Aleja Chopina 52 / Bojańczyka 14	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
117	Aleja Chopina 54	główne budynki Poczty	lata 1935-1937	A/664 z dnia 15.01.1993 r.
118	Aleja Chopina 57	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
119	Ciasna 45	oficyna	1. ćw. XX w.	
120	Cicha 2	budynek	1930 r.	
121	Cicha 5-7	budynek jednorodzinny	1933 r.	
122	Cicha 11a	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
123	Cicha 15	budynek jednorodzinny	1934 r.	
124	Cicha 18	budynek z oficyną	1930 r.	
125	Cicha 25	budynek z oficyną	początek XX w.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
126	Cicha 29	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
127	Cyganka 1	budynek z oficyną	około 1920 r.	
128	Cyganka 1 / Królewiecka 2	budynek	1902 r.	
129	Cyganka 5	budynek wielorodzinny	połowa XIX w.	
130	Cyganka 9	budynek z oficynami	1903 r., 1930 r.	
131	Cyganka 9	oficyna	lata 1909-1914	
132	Cyganka 11	budynek z oficyną	około 1900 r., 1926 r.	
133	Cyganka 12	budynek z oficynami	1899 r.	
134	Cyganka 12	kinoteatr „Corsa”, potem kino „Bałtyk”	1883 r., 1901 r., 1937 r., 1958 r.	
135	Cyganka 13	budynek wielorodzinny	przed 1842 r., 1854 r.	
136	Cyganka 13	oficyna I	przed 1842 r., 1854 r.	
137	Cyganka 13	oficyna II	przed 1842 r., 1854 r.	
138	Cyganka 13	podwórkowa ręczna pompa do wody - pozostałości	około 1900 r.	
139	Cyganka 14 / 3 Maja 7	budynek z oficyną	1908 r., 1935 r.	
140	Cyganka 17	budynek z oficyną	4. ćw. XIX w.	
141	Cyganka 18	budynek z oficynami	1925 r.	
142	Cyganka 19	budynek I z oficyną	4. ćw. XIX w.	
143	Cyganka 19	budynek II z oficyną	4. ćw. XIX w.	
144	Cyganka 20	budynek z oficyną	1900 r.	
145	Cyganka 24	budynek z oficynami	1913 r.	
146	Cyganka 24	oficyna	1913 r.	
147	Cyganka 26	kamienica z oficynami	około 1910 r.	A/732 z dnia 15.02.1993 r.
148	Cyganka 28	dawne Seminarium SS Urszulanek, obecnie Starostwo Powiatowe	lata 1928-1930	
149	Cysterska 9	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
150	Cysterska 10	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
151	Cysterska 14	budynek murowano- drewniany	początek XX w.	
152	Cysterska 19	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
153	Długa 4	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
154	Długa 9	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
155	Długa 10a	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
156	Długa 24	kapliczka przydrożna	lata 20. XX w., remont po- 1945 r., 2000 r.	
157	Długa 65	budynek koszarowy z dawnego zespołu koszar wojskowych, obecnie sąd	1920 r.	
158	Dygasińskiego 8	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
159	Falbanka 26 / Falbanka 48	Zespół dawnej Cegielni- Miejskiej:	1927 r.	
159.1	Falbanka 26	- budynek cegielni		
159.2	Falbanka 26	- komin		
159.3	Falbanka 48	- suszarnia cegieł		

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
160	Rondo Falbanka (ul. Kruszyńska / Al. Jana Pawła II)	kapliczka przydrożna na drzewie	około połowy XX w.	
161	Gdańska	Grodzisko – w miejscu Pałacu Biskupiego i ogrodu	relikt grodu z X-XIII w.	
162	Gdańska 1 / Bulwary Marszałka Piłsudskiego 28	budynek z oficynami	1900 r.	
163	Gdańska 2-4	Pałac Biskupi	1. połowa XIV w., lata 1720-1738, 1925 r.	A/688 z dnia 25.11.1985 r.
164	Gdańska 2-4	pawilon ogrodowy przy Pałacu Biskupim	XIX / XX w.	
165	Gdańska 2-4	ogrodzenie z bramą Pałacu Biskupiego i ogrodu	około 1925 r.	
166	Gdańska 3	oficyna	około 1920 r.	
167	Gdańska 8	kanonia	1649 r., 1900 r.	A/5 z dnia 31.05.1999 r.
168	Gdańska 10	dawna kanonia, obecnie dom	około połowy XIX w.	
169	Gdańska 10	oficyna	około 1900 r.	
170	Grodzka 11	budynek wielorodzinny	1920 r.	
171	Grodzka 34	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
172	Inowrocławska	nastawnia kolejowa	1. połowa XX w.	
173	Inowrocławska 13	budynek jednorodzinny	1. połowa XX w.	
174	Jagiellońska 2/4	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
175	Jagiellońska 14f	budynek jednorodzinny	1932 r.	
176	Jagiellońska 16	budynek jednorodzinny	1932 r.	
177	Aleja Jana Pawła II 14r	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
178	Świętego Jana 5 / Szpichlerka 28	budynek wielorodzinny	1848 r., 1903 r.	
179	Jasna 8	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
180	Jesionowa / Reymonta	fragment ogrodu z tablicą pamiątkową	około 1970 r.	
181	Jesionowa 1 (Reymonta 24-26 / Plac Staszica 2)	Zespół dawnej Fabryki Fajansu:	początek XX w.	
181.1		- budynek administracji i wzorcowni		
181.2		- malarnia		
181.3		- piecownia i formownia		
181.4		- szlamownia i odlewnia		
182	Jesionowa 2	budynek wielorodzinny	lata 1942-1943	
183	Jesionowa 4	budynek wielorodzinny	lata 1942-1943	
184	Jesionowa 6	budynek wielorodzinny	lata 1942-1943	
185	Jesionowa 8	budynek wielorodzinny	lata 1942-1943	
186	Jodłowa 1	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
187	Jodłowa 2	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
188	Jodłowa 2a	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
189	Jodłowa 3	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
190	Jodłowa 4	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
191	Jodłowa 5	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
192	Jodłowa 6	budynek wielorodzinny	lata 40. XX w.	
193	Kaliska / Spółdzielcza 7a	nastawnia kolejowa	początek XX w.	
194	Kaliska 1a	budynek stacji Kolejki Wąskotorowej	około 1920 r.	
195	Kaliska 6/8	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
196	Kaliska 10/12	Zespół dawnej Fabryki Przetworów Smółcowych:		
196.1		- budynek magazynowy	1909 r.	
196.2		- budynek produkcyjny	1909 r.	
196.3		- warsztat	1912 r.	
197	Kaliska (w pobliżu Kaliska 58)	krzyż przydrożny	lata 20. XX w., remont po 1945 r.	
198	Kaliska 91e	kapliczka przydrożna	lata 20. XX w., remont po 1945 r., 2000 r.	
199	Kapitulna 1	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
200	Kapitulna 3	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
201	Kapitulna (w pobliżu Kapitulnej 6)	kapliczka przydrożna	lata 20. XX w., remont po 1945 r., przeniesiona w 2012 r.	
202	Kapitulna 17a	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
203	Kapitulna 19	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
204	Kapitulna 20	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
205	Kapitulna 25	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
206	Kapitulna 31	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
207	Kapitulna 32	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
208	Kapitulna 35	budynek jednorodzinny	1920 r.	
209	Prymasa Karnkowskiego	kamienna nawierzchnia ulicy	lata 30. XX w.	
210	Prymasa Karnkowskiego 3 / Wojska Polskiego 2	Zespół budynków Wyższego Seminarium Duchownego:		A/1544/1-4 z dnia 10.12.2009 r.
210.1		- budynek frontowy - północny	lata 1898-1900	
210.2		- skrzydło południowe	lata 1887-1888	
210.3		- skrzydło wschodnie (biblioteka)	1843 r.	
210.4		- skrzydło zachodnie	lata 1881-1882, 1908 r.	
211	Prymasa Karnkowskiego 3 / Wojska Polskiego 2	kościół seminaryjny p.w. św. Witalisa	około 1330 r.	A/443 z dnia 01.03.1962 r.
212	Prymasa Karnkowskiego 5	budynek	1900 r.	
213	Prymasa Karnkowskiego 7	budynek	1900 r.	
214	Aleja Kazimierza Wielkiego / Rybnicka	kapliczka przydrożna	lata 20. XX w., remont po 1945 r., 2000 r.	
215	Kilińskiego	kamienna nawierzchnia ulicy	lata 20. XX w.	
216	Kilińskiego 1	oficyna	koniec XIX w.	
217	Kilińskiego 4	budynek z oficyną	około 1900 r.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
218	Kilińskiego 5	Zespół Fabryki Maszyn i Odlewni Żeliwa H. Mühsama:		A/648 z dnia 06.07.1998 r.
218.1		- budynek hali pras i blacharni	1893 r.	
218.2		- budynek odlewni	1893 r.	
219	Kilińskiego 7	budynek wielorodzinny	1930 r.	
220	Kilińskiego 7a	budynek wielorodzinny	1930 r.	
221	Kilińskiego 8	budynek z oficyną	1900 r.	
222	Kilińskiego 9	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
223	Kilińskiego 11	budynek wielorodzinny	1930 r.	
224	Kilińskiego 11a / Wojska Polskiego 33	kamienica	1930 r.	
225	Kilińskiego 12	budynek z oficyną	1900 r.	
226	Kilińskiego 12a	oficyna	1900 r.	
227	Kilińskiego 16	przychodnia lekarska	około 1930 r.	
228	Kilińskiego 16a	budynek z oficyną	około 1930 r.	
229	Kilińskiego 18 / Wojska Polskiego 31	budynek wielorodzinny	1911 r.	
230	Kilińskiego 20 / Wojska Polskiego 22	Zespół budynków Sądu:	XIX / XX w.	A/643/1-4 z dnia 28.12.1998 r.
230.1		- budynek główny z oficyną, obecnie Sąd Rejonowy		
230.2		- budynek administracyjny, obecnie Sąd Okręgowy		
230.3		- budynek administracyjny C		
230.4		- drzewostan	lata 30. XX w.	
231	Plac Kopernika 1	dawne Gimnazjum Żeńskie J. Steinbokówny	1928 r.	
232	Plac Kopernika 2	budynek wielorodzinny	2 połowa XIX w., około 1918r.	
233	Plac Kopernika 3	Kolegium Wikariuszy, obecnie Muzeum Diecezjalne	lata 1732-1736	A/4 z dnia 31.05.1999 r.
234	Plac Kopernika 3a	dzwonnica	1854 r.	A/662 z dnia 08.07.1996 r.
235	Plac Kopernika 7	Kościół Katedralny p.w. Wniebowzięcia NMP	lata 1339-1896	A/487 z dnia 01.03.1962 r.
236	Plac Kopernika 7	kanonia, obecnie prałatówka	1854 r.	A/682 z dnia 17.08.1987 r.
237	Plac Kopernika 7	parkan przy prałatówce	1854 r.	
238	Kościelna / Ziółowa 51 / Ziółowa 53 / Brzezinowa 44 / Brzezinowa 46	cmentarz rzymsko-katolicki	początek XX w.	
239	Kościelna / Ziółowa 51 / Brzezinowa 44	cmentarz ofiar hitleryzmu	po 1941 r.	
240	Kościuszki 1	budynek	1897 r.	
241	Kościuszki 2	dawny sklep narzędzi rolniczych, obecnie apteka	około 1925 r.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
242	Kościuszki 2 / Kilińskiego	Pałacyk Mühsama	1894 r.	A/683 z dnia 20.05.1987 r.
243	Kościuszki 3	budynek banku	lata 1929-1935	
244	Kościuszki 4	budynek	1865 r., 1905 r.	
245	Kościuszki 5 / Polskiej Organizacji Wojskowej 8	budynek wielorodzinny	1903 r.	
246	Kościuszki 6	budynek z oficyną	1877 r.	
247	Kościuszki 6a	oficyna I	1912 r.	
248	Kościuszki 6b	oficyna II	XIX / XX w.	
249	Kościuszki 6e	oficyna III	1912 r.	
250	Kościuszki 7	budynek z oficynami	1876 r.	
251	Kościuszki 8	oficyna, dawny magazyn wyrobów gotowych z Zespołu Fabryki Fajansu	około 1900 r.	
252	Kościuszki 10	elewacja-frontowa budynku	1869 r.	
253	Kościuszki 11	budynek wielorodzinny	1878 r.	
254	Kościuszki 12	dawny Pałac Köhna z oficynami	1881 r.	A/658 z dnia 16.05.1996 r.
255	Kościuszki 13	budynek z oficyną	1879 r., lata 1933-1936	
256	Kościuszki 14 /-16-	budynek wielorodzinny	1930 r.	
257	Kościuszki 14 /-16	oficyna	koniec XIX w.	
258	Kościuszki 15	kamienica, obecnie Bank Ochrony Środowiska	1898 r.	A/668 z dnia 11.05.1994 r.
259	Kościuszki 17	kamienica z oficynami	1879 r.	
260	Kościuszki 19	kamienica z oficyną	1876 r., oficyna 1889 r. i 1926 r.	
261	Kościuszki 19a	kamienica	1930 r.	
262	Kościuszki 21	kamienica z oficyną	lata 1912-1913	
263	Kościuszki 26-	kamienica	1912 r.	
264	Kościuszki / Bauera 5 / Kilińskiego 3a (d. Kościuszki 14)	dawna Fabryka Fajansu „Teichweld, Asterblum” i „Czamański”:	lata 1873-1930	A/281/1-4 z dnia 08.12.1981 r.
264.1	Kościuszki / Bauera 5	- budynek piecowni nr 22	1873 r.	
264.2	Kościuszki / Kilińskiego 3a	- budynek piecowni nr 28	1873 r.	
264.3		- budynek piecowni nr 37	po 1893 r.	
264.4		- budynek piecowni nr 38	1912 r.	
265	Kościuszki 12 /Kościuszki 16a-	pozostałości ogrodzenia dawnej fabryki fajansu „Teichweld, Asterblum” i „Czamański”	koniec XIX w.	
266	Kowalska	kamienna nawierzchnia ulicy	2. połowa XIX w., remont po 2000 r.	
267	Kowalska 2 / Łęska 67	kamienica z oficyną	1838 r.	
268	Kowalska 4	kamienica z oficyną	1901 r.	
269	Kraszewskiego 17	budynek wielorodzinny	około 1930 r.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
270	Kraszewskiego 21	budynek wielorodzinny	1930 r.	
271	Kraszewskiego 23	budynek wielorodzinny	1930 r.	
272	Kraszewskiego 25	budynek wielorodzinny	1930 r.	
273	Kraszewskiego 28	budynek wielorodzinny	około 1930 r.	
274	Kraszewskiego 36	budynek jednorodzinny	około 1930 r.	
275	Królewiecka 5	oficyna	1914 r.	
276	Królewiecka 8	budynek jednorodzinny	1928 r.	
277	Królewiecka 9	budynek z oficyną	1901 r.	
278	Królewiecka 11	budynek	1855 r.	
279	Królewiecka 12	budynek wielorodzinny	1800 r.	A/1592 z dnia 16.05.1956 r.
280	Królewiecka 13	budynek wielorodzinny	1850 r.	
281	Królewiecka 14	budynek wielorodzinny	około 1800 r.	206/354/A z dnia 16.05.1956 r.
282	Królewiecka 16 / Piekarska 2	budynek wielorodzinny	około 1800 r.	43/355/A z dnia 16.05.1956 r.
283	Królewiecka 19 / Złota 3	kamienica	1903 r.	
284	Królewiecka 20	oficyna	1877 r.	
285	Królewiecka 21 / Srebrna 2	budynek wielorodzinny	1903 r.	
286	Królewiecka 21 / Srebrna 4	budynek	1905 r.	
287	Królewiecka 23 / Srebrna 5	kamienica	lata 1922-1925	
288	Królewiecka 25	budynek z oficyną	1911 r.	
289	Królewiecka 26	budynek wielorodzinny	1900 r.	
290	Królewiecka 28	budynek wielorodzinny	1902 r.	
291	Królewiecka 31	budynek z oficyną	1903 r.	
292	Królewiecka 36	budynek z oficynami	1910 r.	
293	Królewiecka 38	oficyna	początek XX w.	
294	Krzywa Góra (w pobliżu ulicy Krzywa Góra 3c)	krzyż przydrożny	początek XX w., wymiana po 1980 r.	
295	Leśna 1	kaplica z dzwonnica	początek XX w.	
296	Leśna 2 i 2a	Zespół budynków Zgromadzenia Sióstr NMP:	początek XX w.	
296.1	Leśna 2	- budynek główny		
296.2		- dawniej budynki gospodarcze, obecnie mieszkalny i gospodarczy		
296.3	Leśna 2a	- budynek przedszkola		
296.4	Leśna 2	Figura Św. Józefa z Dzieciątkiem		
297	Leśna 16	budynek wielorodzinny	połowa XX w.	
298	Leśna 24	Zespół dawnej Piekarni:	1. połowa XX w.	
298.1		- budynek główny		
298.2		- kamienica, następnie budynek administracji		
298.3		- budynek gospodarczy		
299	Leśna 29 / Ptasia 1	budynek wielorodzinny	1. połowa XX w.	
300	Lipnowska 9	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
301	Lipnowska 11a i Lipnowska 11b	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
302	Lipnowska 12b	budynek drewniany	początek XX w.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
303	Lipnowska 14	oficyna	początek XX w.	
304	Lipnowska 14a	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
305	Lipnowska 14c	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
306	Lipnowska 17	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
307	Lipnowska 19	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
308	Lipnowska 20	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
309	Lipnowska 21	budynek drewniany	początek XX w.	
310	Lipnowska 26	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
311	Lipnowska 27	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
312	Lisek 11 / Obwodowa 3	krzyż morowy, tzw. „Karawika”	1894 r.	
313	Lisek 12b	budynek drewniany	początek XX w.	
314	Lunewil 19	budynek pompowni kolejowej	około 1900 r.	
315	Łazienna 1	budynek jednorodzinny	1926 r.	A/685 z dnia 23.09.1986 r.
316	Łazienna 2	budynek dawnej łaźni miejskiej	1937 r.	A/666 z dnia 02.08.1993 r.
317	Łazienna 6	budynek	1935 r.	A/1202 z dnia 29.07.1993 r.
318	Łazienna 7	budynek jednorodzinny	około 1900 r.	
319	Łazienna 9 / Biskupia 4	budynek jednorodzinny	około 1900 r.	
320	Łęska	kamienna nawierzchnia ulicy	2. połowa XIX w., lata 20. XX w., remont w 2015 r.	
321	Łęska 4	obecnie budynek Zespołu Szkół Zawodowych Włodzkiego Stowarzyszenia Oświatowego „Cogito”	około 1930 r.	
322	Łęska 5	Willa, tzw. Pałacyk Dyrektora Celulozy	1897 r.	A/3 z dnia 31.05.1999 r.
323	Łęska 10a / Łęska 16	Zespół dawnej Fabryki Celulozy Braci Cassirer:		
323.1	Łęska 10a	- budynek biurowy	1902 r.	
323.2	Łęska 16	- komin ceglany kotłowni	1928 r.	
324	Łęska 18a / Ogniowa	budynek wielorodzinny	2. ćw. XX w.	
325	Łęska 20	stajnie koszarowe dawnej Kawalerii Rosyjskiej, obecnie szkoła	4 ćw. XIX w., po 1918 r. i po 1945 r.	
326	Łęska 22	budynek wielorodzinny	około połowy XIX w.	
327	Łęska 22a	budynek wielorodzinny	koniec XIX w.	
328	Łęska 22b	oficyna	ok. poł. XIX w.	
329	Łęska 22b	budynek gospodarczy	koniec XIX w.	
330	Łęska 24	pałacyk Jurgaszki	około połowy XIX w.	
331	Łęska 26	budynek dawnego Gimnazjum Długosza	lata 1926-1931	A/729 z dnia 29.07.1993 r.

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
332	Łęgska 28 / Bechiego 4a, 4b, 4c	Zespół dawnego Browaru Bojańczyka:		A/1243 z dnia 12.06.1998 r.
332.1	Łęgska 28	- budynek zarządcy browaru	1880 r.	
332.2	Łęgska 28	- budynek browaru	1832 r.	
332.3	Łęgska 28 / Bechiego 4a i 4b	- budynek magazynowy nr 1	1878 r.	
332.4	Łęgska 28 / Bechiego 4c	- budynek magazynowy nr 2	1878 r.	
332.5	Łęgska 28	- ogrodzenie	lata 1832-1880	
333	Łęgska 30	budynek wielorodzinny	koniec XIX w.	
334	Łęgska 32	budynek z oficyną	koniec XIX w.	
335	Łęgska 32 / Towarowa 5	budynek wielorodzinny	koniec XIX w.	
336	Łęgska 34	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
337	Łęgska 36	kamienica z oficyną	1879 r., 1913 r.	
338	Łęgska 37 / Ogniowa 13	budynek wielorodzinny	około 1930 r.	
339	Łęgska 42	kamienica	połowa XIX w.	A/735 z dnia 29.04.1992 r.
340	Łęgska 44	budynek wielorodzinny	1873 r.	
341	Łęgska 45	budynek wielorodzinny	1900 r.	
342	Łęgska 46	budynek wielorodzinny	1862 r.	
343	Łęgska 47-49	budynek	około 1830 r.	
344	Łęgska 54 / Browarna	budynek wielorodzinny	1898 r.	
345	Łęgska 54b	oficyna	przed 1818 r.	
346	Łęgska 56	budynek z oficyną	1848 r.	
347	Łęgska 69	budynek wielorodzinny	około 1800 r.	A/690 z dnia 22.04.1985 r.
348	Łęgska 77	budynek z oficyną	około połowy XIX w., 1930 r.	
349	Łęgska 79	budynek z oficyną	1876 r.	
350	Łubna 7a	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
351	Łubna 8a	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
352	Łubna 17 / Wiejska 41	budynek wielorodzinny	1900 r.	
353	3 Maja 1	kamienica	1893 r.	
354	3 Maja 1	oficyna	1893 r.	
355	3 Maja 1 / Stary Rynek	kamienica	koniec XVIII w., 1851 r.	
356	3 Maja 3-5	kamienica I	1880 r.	
357	3 Maja 3-5	kamienica II z oficynami	1848 r.	
358	3 Maja 4	kamienica	1850 r., 1937 r.	
359	3 Maja 4	oficyna	XIX / XX w.	
360	3 Maja 6	kamienica z oficyną	1861 r.	
361	3 Maja 8 / Cyganka	kamienica z oficynami	1845 r., 3. ćw. XIX w.	
362	3 Maja 8 / Cyganka	oficyna	3. ćw. XIX w.	
363	3 Maja 9 / Cyganka 15	kamienica	lata 1868-1877	A/647 z dnia 26.10.1998 r.
364	3 Maja 10 / Cyganka 17	kamienica I	lata 1838-1840	
365	3 Maja 10 / Cyganka 17	kamienica II z oficyną	1840 r., koniec XIX w.	
366	3 Maja 10 / Cyganka 17	budynek gospodarczy przy oficynie kamienicy II	koniec XIX w.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
367	3 Maja 11	kamienica z oficyną	około 1875 r.	
368	3 Maja 11	oficyna	około 1875 r.	
369	3 Maja 12 / Cyganka 17	kamienica z oficyną	około 1865 r.	
370	3 Maja 12 / Cyganka 17	oficyna	około 1865 r.	
371	3 Maja 13	kamienica z oficynami	1879 r.	
372	3 Maja 13	oficyna	około 1879 r.	
373	3 Maja 14	kamienica z oficynami	1860 r., 1876 r., oficyny 1870-r.	
374	3 Maja 14	oficyna	1870 r.	
375	3 Maja 15	kamienica z oficynami	lata 1838-1844	
376	3 Maja 16	kamienica z oficyną	lata 1860-1867	
377	3 Maja 16	oficyna	lata 1860-1867	
378	3 Maja 17	budynek dawnego Starostwa	lata 1836-1844, 1851 r.	A/551 z dnia 09.03.1995r.
379	3 Maja 18	kamienica z oficynami	około 1835 r., 1845 r., 1910 r.	
380	3 Maja 19 / Żabia 13	kamienica z oficynami	1911 r., 1919 r.	
381	3 Maja 19 / Żabia 15	kamienica z oficynami	1846 r., 1912 r.	
382	3 Maja 20	kamienica z oficynami	1828 r., 3. ćw. XIX w.	
383	3 Maja 21	kamienica z oficyną	lata 1838-1852, lata 1880-1913-	
384	3 Maja 22	kamienica	1828 r., 1842 r., 1873 r.	
385	3 Maja 23	kamienica z oficyną	1853 r., 1912 r.	
386	3 Maja 23	oficyna	2. poł. XIX w.	
387	3 Maja 24	kamienica	1830 r., 3 ćw. XIX w.	
388	3 Maja 25	kamienica z oficynami	1848 r., 1865 r., około 1914 r.	
389	3 Maja 25	oficyna I	1910 r.	
390	3 Maja 25	oficyna II	1910 r.	
391	3 Maja 27	kamienica z oficyną	1880 r.	
392	3 Maja 28	kamienica	1841 r.	
393	3 Maja 29	kamienica II	1. poł. XIX w.	
394	3 Maja 29 / Piekarska	kamienica I	1830 r.	
395	3 Maja 29 / Piekarska 14	budynek z oficyną	1900 r.	
396	3 Maja 30	oficyna	lata 1864-1866	
397	3 Maja 32	kamienica	1863 r.	
398	3 Maja 32a	oficyna	około 1863 r.	
399	3 Maja 33 / Przedmiejska 14	kamienica z oficynami	1825 r., 1847 r., oficyny 1867 r.	
400	3 Maja 34	kamienica z oficyną	1912 r.	
401	3 Maja 36	kamienica	1847 r.	
402	Maślana 1-3	kościół parafialny p.w. św. Jana	lata 1538-1635	A/455-z dnia 27.05.1927.r.
403	Maślana 2	budynek z oficyną	1842 r.	
404	Maślana 4	budynek z oficyną	1865 r.	
405	Maślana 4 / Maślana 6	budynek z oficyną	2. poł. XIX w., 1905 r.	
406	Maślana 4 / Maślana 6	oficyna	XIX / XX w.,	
407	Matebudy 1-3	budynek z oficyną	1902 r.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
408	Matebudy 1-3 / Bulwary Marszałka Piłsudskiego 24	budynek z oficynami	1902 r.	
409	Matebudy 6	budynek wielorodzinny	1913 r.	
410	Matebudy 8	budynek wielorodzinny	1911 r.	
411	Mickiewicza 3	przychodnia i poradnie lekarskie	1/2 ćw. XX w.	
412	Mickiewicza 4a	oficyna	XIX / XX w.	
413	Mickiewicza 5 / Kilińskiego 14	budynek	1. poł. XX w.	
414	Mickiewicza 6	dawna Szkoła Handlowa z oficyną, obecnie Liceum im. Ziemi Kujawskiej	1901 r.	A/692 z dnia 23.08.1984 r.
415	Mickiewicza 8	budynek wielorodzinny	1935 r.	
416	Mickiewicza 10	budynek wielorodzinny	1930 r.	
417	Miełocińska 3	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
418	Miła 6	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
419	Miła 9	budynek	1. ćw. XX w.	
420	Miła 18a	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
421	Miła 20	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
422	Mostowa 1	budynek wielorodzinny	1924 r.	
423	Niecała 5	budynek drewniany	3 ćw. XIX w.	
424	Nizinna 7 / Zarzeczewo	Zespół parkowo-dworski:	2 poł. XIX w.	A/1306/1-3 z dnia 19.05.1988 r.
424.1		- dwór		
424.2		- pawilon ogrodowy		
424.3		- park		
424.4	Nizinna 5 / Zarzeczewo	- sześciorak	XIX / XX w.	
424.5	Nizinna 5b / Zarzeczewo	- obora		
424.6	Nizinna 7 / Zarzeczewo	- czworak		
424.7	Nizinna / Zarzeczewo	- stodoła		
424.8	Nizinna / Zarzeczewo	- stajnia		
424.9	Nizinna / Zarzeczewo	- dawny spichlerz, obecnie magazyn		
424.10	Nizinna / Zarzeczewo	- magazyn		
424.11	Nizinna / Zarzeczewo	figura św. Józefa z Dzieciątkiem	1. ćw. XX w.	
425	Nowomiejska 8	Zespół budynków kolonii urzędniczej:	lata 1922-1925	A/678 z dnia 05.01.1993 r.
425.1		- budynek główny		
425.2		- budynek boczny I		
425.3		- budynek boczny II		
425.4		- oficyna I		
425.5		- oficyna II		
426	Nowomiejska 15b	budynek gospodarczy	lata 1923-1925	
427	Nowomiejska 17	budynek wielorodzinny	lata 1923-1925	
428	Nowomiejska 19	budynek mieszkalny, obecnie Dom Pomocy Społecznej	lata 1922-1925	A/710 z dnia 08.07.1996 r.
429	Nowomiejska 23	przedszkole	1930 r.	
430	Obrońców Wisły 1920 r. / Lipnowska	figura Chrystusa przydrożna	lata 20. XX w., remont po 2000 r.	
431	Obrońców Wisły 1920 r. 3a	budynek jednorodzinny	około 1930 r.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
432.	Obrońców Wisły 1920 r. 5	budynek jednorodzinny	1926 r.	
433	Obrońców Wisły 1920 r. 18	Mogiła Zbiorowa Poległych Obrońców Wisły z 1920 r.	lata 1921-1922	A/731 z dnia 16.04.1993 r.
434	Ogniowa 2 i Ogniowa 8/10	Zespół Państwowej Niższej Szkoły Technicznej:		
434.1	Ogniowa 2	- szkoła	lata 1920-1924	
434.2		- warsztaty		
434.3		- wieża ciśnień		
434.4-	Ogniowa 8/10	- internat	lata 1920-1922	
435	Ogniowa 2/4	budynek	początek XX w.	
436	Ogniowa-4	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
437.	Ogniowa 4	oficyna	początek XX w.	
438	Ogniowa 9/11	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
439	Ogniowa 15	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
440	Okrzei 56 / Polskiej Organizacji Wojskowej 37	oficyna	I. ćw. XX w.	
441	Okrzei 59	magazyn-Polskich Kolei Państwowych	1900 r.	
442	Okrzei 61	budynek	1900 r.	
443	Okrzei 67	budynek kolejowy	około 1900 r.	
444	Okrzei 67a	wieża ciśnień	1908 r.	
445	Okrzei 69a	budynek	1900 r.	
446	Okrzei 77 / Lunewil 17a	dawny Młyn Parowy J. Sterna	lata 1907-1909	A/649 z dnia 24.03.1998 r.
447	Orla 4	budynek	1900 r.	
448	Paderewskiego 3a	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
449	Paderewskiego 7	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
450	Papieżka 89	budynek szkoły, obecnie Zespół Szkół nr 11	2. ćw. XX w.	
451	Papieżka 91	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
452	Papieżka 95	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
453	Papieżka 97	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
454	Papieżka 106	budynek jednorodzinny	1936 r.	
455	Papieżka 116	budynek jednorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
456	Papieżka 117	budynek jednorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
457	Papieżka 118a	budynek jednorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
458	Papieżka 119	budynek jednorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
459	Papieżka 120	budynek jednorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
460	Papieżka 121	budynek jednorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
461	Piekarska 1 / Królewiecka 18	budynek jednorodzinny	1867 r.	
462	Piekarska 2	budynek z oficynami	1890 r.	
463	Piekarska 3	zespół ceglanych oficyn	lata 1880-1881	
464	Piekarska 4	budynek z oficynami	1913 r.	
465	Piekarska 6	budynek z oficyną	1888 r.	
466	Piekarska 10b	budynek z oficyną	1911 r.	
467	Piekarska 11	budynek	1913 r.	
468	Piekarska 12	budynek z oficynami	1880 r., 1912 r.	
469	Piekarska 13	budynek z oficyną	1912 r.	
470	Piekarska 13	oficyna	XIX / XX w.	
471	Piekarska 15	budynek z oficynami	1912 r.	
472	Piekarska 19 / 3 Maja 31	kamienica	przed 1892 r.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
473	Piekarska 25	budynek wielorodzinny	1900 r.	
474	Piwna 3	budynek Klubu Wioślarza, obecnie hotel	lata 1926-1928	
475	Planty 40	willa	lata 20. XX w.	
476	Planty 42	willa	lata 20. XX w.	
477	Płocka 11	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
478	Płocka 17	budynek wielorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
479	Płocka 35	budynek jednorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
480	Płocka 41	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
481	Płocka 47	budynek	1. ćw. XX w.	
482	Płocka 50	budynek jednorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
483	Płocka 52	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
484	Płocka 53	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
485	Płocka 54	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
486	Płocka 58	budynek z oficyną	1. ćw. XX w.	
487	Płocka 89, 91 i 91a	dawny Zespół Młyna Przedsiębiorstwa Polskich Zakładów Zbożowych:	1. ćw. XX w.	
487.1	Płocka 89	- budynek dyrekcji		
487.2	Płocka 89	- budynek partierni		
487.3	Płocka 89	- elewator zbożowy		
487.4	Płocka 91 i 91a	- budynek biurowy		
488	Płocka 154a	budynek jednorodzinny	1 ćw. XX w.	
489	Płocka (w pobliżu Płockiej 172a)	kapliczka przydrożna	lata 20. XX w., remont po 1947 r., 2000 r.	
490	Płocka 179	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
491	Płocka 181	budynek jednorodzinny i budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
492	Płocka 188	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
493	Płocka 197 i Płocka 199	krzyż przydrożny	lata 20. XX w., remont po 1945 r.	
494	Płocka 200	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
495	Płocka 206	budynek jednorodzinny	1. poł. XX w.	
496	Płocka 216	budynek	1. ćw. XX w.	
497	Płocka 236a	budynek jednorodzinny	1 poł. XX w.	
498	Płocka 236a	budynek gospodarczy	1 poł. XX w.	
499	Płocka 236a / Rozdroże	krzyż przydrożny	lata 20. XX w., remont po 1945 r.	
500	Podmiejska 4	budynek jednorodzinny	1. poł. XX w.	
501	Polna 14 i Polna 14a	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
502	Polna 15	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
503	Polna 18a	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
504	Polna 20	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
505	Polna 20a	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
506	Polna 86	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
507	Polna 88	budynek wielorodzinny	1920 r.	
508	Polna 89	oficyna	1. ćw. XX w.	
509	Polna 91	oficyna	1. ćw. XX w.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
510	Poła 104	budynek wielorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
511	Polskiego Czerwonego Krzyża 1	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
512	Polskiego Czerwonego Krzyża 2	budynek jednorodzinny	lata 20. XX w.	
513	Polskiego Czerwonego Krzyża 4	budynek jednorodzinny	lata 20. XX w.	
514	Polskiego Czerwonego Krzyża 6	budynek jednorodzinny	lata 20. XX w.	
515	Polskiego Czerwonego Krzyża 8	budynek jednorodzinny	1-2 ćw. XX w.	
516	Polskiego Czerwonego Krzyża 8	oficyna	1-2 ćw. XX w.	
517	Polskiego Czerwonego Krzyża 21	budynek wielorodzinny	1-2 ćw. XX w.	
518	Polskiej Organizacji Wojskowej 12	budynek z oficynami	około 1900 r.	
519	Polskiej Organizacji Wojskowej 13	budynek	około 1900 r.	
520	Polskiej Organizacji Wojskowej 19	oficyna	1900 r.	
521	Polskiej Organizacji Wojskowej 22b	budynek wielorodzinny	1930 r.	
522	Polskiej Organizacji Wojskowej 25/27	budynek wielorodzinny	około 1930 r.	
523	Polskiej Organizacji Wojskowej 24a, 26/30 i 32	dawna Fabryka-Cykorii Bohma:	lata 1899-1900, 1928 r.	
523.1		- budynek magazynowy		
523.2	Polskiej Organizacji Wojskowej 24a	- budynek gospodarczy		
523.3		- warsztat		
523.4		- budynek fabryki		
523.5	Polskiej Organizacji Wojskowej 26/30	- budynek magazynowy, obecnie administracyjny		
523.6		- budynek portierni		
523.7		- budynek prężarni zboża		
523.8	Polskiej Organizacji Wojskowej 32	- budynek biurowo-administracyjny		
524	Polskiej Organizacji Wojskowej 33/35	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
525	Polskiej Organizacji Wojskowej 41	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
526	Polskiej Organizacji Wojskowej 43 / Spółdzielcza 13a	dom dróżnika	początek XX w.	
527	Południowa 2	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
528	Południowa 3	barak robotniczy	1. ćw. XX w.	
529	Południowa 6	budynek wielorodzinny	1930 r.	
530	Przedmiejska 2	budynek wielorodzinny	4. ćw. XIX w.	
531	Przedmiejska 10	oficyny	1901 r.	
532	Przedmiejska 18	oficyna	XIX / XX w.	
533	Przesmyk 6	budynek mieszkalny z częścią gospodarczą	początek XX w.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
534	Pusta 5	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
535	Pusta 25	budynek	1. ćw. XX w.	
536	Reymonta 12	budynek jednorodzinny	1930 r.	
537	Reymonta 19	budynek wielorodzinny	2. ćw. XX w.	
538	Reymonta 21	budynek wielorodzinny	1-2 ćw. XX w.	
539	Reymonta 22	budynek wielorodzinny	1-2. ćw. XX w.	
540	Reymonta 22a	budynek wielorodzinny	1-2. ćw. XX w.	
541	Reymonta 30 i Reymonta 30a	budynek wielorodzinny	1-2. ćw. XX w.	
542	Reymonta 31	kamienica	1932 r.	
543	Reymonta 34 / Chmielna 15	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
544	Reymonta 39 / Świętego Antoniego 17	budynek wielorodzinny	około 1930 r.	
545	Reymonta 40	budynek jednorodzinny	1932 r.	
546	Reymonta 40a	budynek jednorodzinny	1932 r.	
547	Reymonta 42	budynek jednorodzinny	około 1930 r.	
548	Rybacka	kamienna nawierzchnia ulicy	2. połowa XIX w., remont po 2000 r.	
549	Rzeczna 10 / Prymasa Wyszyńskiego 13b	dawny dworek, później przedszkole	lata 1922-1924	
550	Sienna 8	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
551	Sienna 10	budynek wielorodzinny	1901 r.	
552	Siewna 4/6	plebania	1. poł. XX w.	
553	Siewna 4/6 / Podmiejska 16	kościół parafialny p.w. Chrystusa Króla	lata 40. XX w.	
554	Siewna 7 i Siewna 7a	budynek jednorodzinny	1. poł. XX w.	
555	Siewna 11, 11a i 11c	budynek jednorodzinny	1. poł. XX w.	
556	Siewna 13	budynek jednorodzinny	1. poł. XX w.	
557	Składowa	ulica brukowana	początek XX w.	
558	Składowa 5	kamienica	około 1900 r.	
559	Księdza Skorupki 4	Budynek, obecnie Archiwum Państwowe	początek XX w.	
560	Słodowska 22	dawny Młyn „Słodowo”	około 1900 r.	
561	Słodowska 24	dom właściciela Młyna „Słodowo”	około 1900 r.	
562	Słowackiego	kamienna nawierzchnia ulicy	lata 20. XX w.	
563	Słowackiego 1a	budynek Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej oraz siedziba PTTK	lata 1925-1930	A/34 z dnia 27.03.2001 r.
564	Słowackiego 2a	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
565	Słowackiego 3	budynek wielorodzinny	lata 20. XX w.	
566	Słowackiego 4	dawna Ochronka	koniec XIX w. / początek XX w.	
567	Słowackiego 4	ogrodzenie ceglano- metalowe z furtką wzdłuż dawnej Ochronki	lata 20. XX w.	
568	Słowackiego 4a	dawny Dom Miłosierdzia	koniec XIX w. / początek XX w.	
569	Słowackiego 6	budynek wielorodzinny	1936 r.	
570	Słowackiego 6a	budynek wielorodzinny	1936 r.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
571	Słowackiego 7	budynek wielorodzinny	1. poł. XX w.	
572	Słowackiego 8	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
573	Słowackiego 10	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
574	Słowackiego 12 / Wojska Polskiego 15	budynek	początek XX w.	
575	Smolna 5	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
576	Smolna 7	Pałacyk, tzw. Willa Grodzkiego	około 1920 r.	
577	Spółdzielcza 2	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
578	Spółdzielcza 12 i 12a	Zespół budynków GS „SCH”:	1. ćw. XX w.	
578.1	Spółdzielcza 12	- budynek portierni		
578.2	Spółdzielcza 12a	- budynek magazynowy		
578.3	Spółdzielcza 12	- magazyny		
579	Starodębska 9	budynek	1. ćw. XX w.	
580	Starodębska 11	budynek jednorodzinny	XIX w. / XX w.	
581	Starodębska 12/14	budynek z oficynami	koniec XIX w., 1912 r.	
582	Starodębska 12/14	oficyna	około 1900 r.	
583	Starodębska 13/15	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
584	Starodębska 16-18-20 / Księdza Skorupki 1a	dawne budynki fabryczne:		
584.1	Starodębska 16-18-20	- budynek magazynowy	1926 r.	
584.2	Starodębska 16-18-20	- budynek mieszkalno- gospodarczy		
584.3	Starodębska 16-18-20 / Księdza Skorupki 1a	- budynek produkcyjny	1928 r.	
585	Starodębska 19	budynek wielorodzinny	lata 20. / 30. XX w.	
586	Starodębska 21b	budynek wielorodzinny	1920 r.	
587	Starodębska 21c	budynek jednorodzinny	1920 r.	
588	Starodębska 23a	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
589	Starodębska 36	budynek wielorodzinny	1908 r.	
590	Starodębska 36	magazyn	początek XX w.	
591	Starodębska 37	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
592	Starodębska 38	dawna Szkoła Powszechna, obecnie budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
593	Starodębska 39	budynek wielorodzinny	1920 r.	
594	Starodębska-41	Zespół budynków fabrycznych „Leszczyński”:	1926 r.	
594.1		- budynek fabryczny I		
594.2		- budynek fabryczny II		
594.3		- budynek fabryczny III		
594.4		- budynek dawnej kotłowni		
595	Starodębska 42	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
596	Stary Rynek 4	kamienica z oficynami	1872 r.	
597	Stary Rynek 5	budynek z oficyną	1856 r.	
598	Stary Rynek 6	budynek wielorodzinny	1821 r.	
599	Stary Rynek 7 / Wiślana 11a	budynek z oficyną	1823 r.	
600	Stary Rynek 11 / Łęgska 58	kamienica z oficyną	lata 1863-1864	A/655 z dnia 09.09.1996 r.

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
601	Stary Rynek 12	oficyna	1836 r.	
602	Stary Rynek 13	budynek wielorodzinny	1845 r.	
603	Stary Rynek 14	kamieniczka	XVI w., 1. poł. XVIII w.	A/687 z dnia 10.12.1985 r.
604	Stary Rynek 15	kamieniczka	około połowy XVIII w.	A/686 z dnia 10.12.1985 r.
605	Stary Rynek 15 / Szpichlerka 19	budynek	2. połowa XIX w.	
606	Plac Staszica 1	budynek szkoły	lata 1924-1929	A/727 z dnia 06.09.1996 r.
607	Plac Staszica 5/6	budynek wielorodzinny	1/2 ćw. XX w.	
608	Stodólna 1a i Stodólna 1b	budynek jednorodzinny	1. poł. XX w.	
609	Stodólna 2b	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
610	Stodólna 6	oficyna	1925 r.	
611	Stodólna 7	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
612	Stodólna 8/10	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
613	Stodólna 13a	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
614	Stodólna 14	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
615	Stodólna 16	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
616	Stodólna 16a	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
617	Stodólna 24	kamienica z oficyną	około 1900 r.	
618	Stodólna 26	kamienica z oficyną	około 1920 r.	
619	Stodólna 28	budynek	1. ćw. XX w.	
620	Stodólna 32	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
621	Stodólna 32	oficyny	1. ćw. XX w.	
622	Stodólna 35	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
623	Stodólna 36a	budynek jednorodzinny	1. ćw. XX w.	
624	Stodólna 38	budynek wielorodzinny, dawna oficyna	1. ćw. XX w.	
625	Stodólna 40	kamienica	połowa XIX w.	
626	Stodólna 43	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
627	Stodólna 51	kamienica	lata 30. XX w.	
628	Stodólna 56	kamienica	lata 30. XX w.	
629	Stodólna 56a	budynek jednorodzinny	lata 30. XX w.	
630	Stodólna 59 / Królewiecka 3	dawna Fabryka-Cykorii Lewenstama:	1853 r.	
630.1		- budynek administracyjny		
630.2		- budynek produkcji konserw		
630.3		- budynek produkcji paluszków		
631	Stodólna 60	budynek wielorodzinny	koniec XIX w.	
632	Stodólna 62	kamienica	około połowy XIX w.	
633	Stodólna 70	dawny Szpital Gminy Żydowskiej	1882 r., lata 1922-1928	A/712 z dnia 17.04.1996 r.
633.1		- oficyna wschodnia i zachodnia		
633.2		- ogrodzenie od frontu		
634	Suszycka 6	budynek jednorodzinny	początek XX w.	
635	Suszycka 13	dawniej spichlerz, młyn muruwany	początek XX w.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
636	Szczęśliwa 1	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
637	Szczęśliwa 2 / Św. Antoniego 28	budynek z oficynami	około 1927 r., 1933 r.	
638	Szczęśliwa 3	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
639	Szczęśliwa 3 / Bojańczyka 1	oficyna	1926 r.	
640	Szpichlerna	kamienna nawierzchnia ulicy	2. połowa XIX w.	
641	Szpichlerna 5 i Szpichlerna 5a	budynek wielorodzinny	1894 r.	
642	Szpichlerna 7/9	Zespół Fabryki Gwoździ:	lata 1908-1919	
642.1		- budynek biurowo- mieszkalny		
642.2		- gwoździarnia		
642.3		- polerownia		
642.4		- warsztat		
643	Szpichlerna 10	budynek wielorodzinny	1870 r.	
644	Szpichlerna 15	budynek wielorodzinny	połowa XIX w.	
645	Szpichlerna 20 / Browarna 6	budynek wielorodzinny	1864 r.	
646	Szpitalna 1a	budynek wielorodzinny	2. ćw. XX w.	
647	Szpitalna 1b	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
648	Szpitalna 3	budynek wielorodzinny	1943 r.	
649	Szpitalna 5	budynek wielorodzinny	1943 r.	
650	Szpitalna 8	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
651	Szpitalna 10a	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
652	Szpitalna 11	dawna oficyna, obecnie budynek wielorodzinny	początek XX w.	
653	Szpitalna 12	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	
654	Szpitalna 15	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
655	Szpitalna 19	fragment ogrodzenia cegłanego ogrodu przy Pałacyku Bojańczyka	lata 20. XX w.	
656	Szpitalna 21 i Szpitalna 23 (d. Szpitalna 19/21)	Pałacyk Bojańczyka	1881 r.	A/733 z dnia 29.01.1993 r.
657	Szpitalna 21-29	parkan metalowy dawnego ogrodu przy Pałacyku Bojańczyka	lata 20. XX w.	
658	Szpitalna 22a	dom dróżnika	początek XX w.	
659	Szpitalna 24	dawna cegielnia Bojańczyka	lata 1883-1903	A/711 z dnia 04.07.1996 r.
660	Szpitalna 26	dom dróżnika	początek XX w.	
661	Targowa 7	kamienica	około 1925 r.	
662	Targowa 9 / Zielony Rynek 2a	kamienica	około 1920 r.	
663	Toruńska 75	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
664	Toruńska 85	dawna garbarnia, obecnie budynek mieszkalny	początek XX w.	
665	Toruńska 90	krzyż przydrożny	lata 20. XX w., remont po 1947 r.	
666	Toruńska 121j	krzyż przydrożny	lata 20. XX w., remont po 1945 r.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
667	Toruńska (w pobliżu Toruńskiej 153)	krzyż przydrożny	lata 20. XX w., remont po 1945 r.	
668	Traugutta 25	budynek wielorodzinny	XIX / XX w.	
669	Tumska	kamienna nawierzchnia ulicy	lata 20. XX w., prze-budowana 2012 r.	
670	Tumska 2	budynek wielorodzinny	lata 1864-1878	
671	Tumska 2 / Stary Rynek 8	budynek jednorodzinny	1. połowa XIX w.	
672	Tumska 4	budynek wielorodzinny	1909 r.	
673	Tumska 5	budynek z oficyną	1844 r., przed 1910 r.	
674	Tumska 6	budynek wielorodzinny	1854 r., 1960 r.	
675	Tumska 7	budynek z oficyną	1838 r., 1910 r.; oficyna - 1909 r.	
676	Tumska 9	budynek z oficyną	około 1814 r., 1913 r.	
677	Tumska 9	oficyna-	XIX / XX w.	
678	Tumska 10	prałatówka	1938 r.	
679	Tumska 11	budynek	1841 r.	
680	Warszawska 5	budynek wielorodzinny	lata 20. XX w.	
681	Warszawska 15	budynek z oficynami	około 1900 r.	
682	Węglowa 9 i Węglowa 9a	budynek	początek XX w.	
683	Węglowa 15	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
684	Wiejska 13 / Smolna 6.	budynek	około 1920 r.	
685	Wiejska 13a / Smolna 6	budynek	około 1920 r.	
686	Wiejska 14	budynek, obecnie warsztaty terapii zajęciowej	około 1900 r.	
687	Wiejska 19 / Żeromskiego 19/21	kościół parafialny p.w. św. Stanisława Biskupa	lata 1926-1938	A/702 z dnia 30.10.1992
688	Wiejska 19 / Żeromskiego 19/21	plebania	1922 r.	
689	Wiejska 19 / Żeromskiego 19/21	figura NMP	2. ćw. XX w.	
690	Wiejska 19a	dzwonnica	2. ćw. XX w.	
691	Wiejska 39a	budynek jednorodzinny	1925 r.	
692	Wieniecka / Energetyków	dom dróżnika	początek XX w.	
693	Wiślana 1 / Bulwary Marszałka Piłsudskiego 22	kamienica z oficynami	około 1880 r.	
694	Wiślana 3	budynek wielorodzinny	przed 1881 r.	
695	Wiślana 5	budynek jednorodzinny	1922 r.	
696	Wiślana 5b	oficyna	1. ćw. XX w.	
697	Wiślana 10	budynek wielorodzinny	1905 r.	
698	Wojska Polskiego	ogrodzenie	1900 r.	
699	Wojska Polskiego / Prymasa- Karnkowskiego	figura Matki Boskiej Niepokalanej	1954 r.	
700	Wojska Polskiego 2	budynek wielorodzinny	około 1910 r.	
701	Wojska Polskiego 2a	dawniej budynek Liceum im. Piusa X, obecnie bank	1932 r.	
702	Wojska Polskiego 3	budynek z oficyną	3 ćw. XIX w.	
703	Wojska Polskiego 4	budynek wielorodzinny	3 ćw. XIX w.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
704	Wojska Polskiego 7	budynek wielorodzinny	1901 r.	A/689 z dnia 03.06.1985 r.
705	Wojska Polskiego 9 / Orla 9	dom zakonny Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Marii Panny	lata 1915-1919	
706	Wojska Polskiego 10	oficyna	lata 30. XX w.	
707	Wojska Polskiego 12 / Biskupia 2	kamienica	około 1900 r.	
708	Wojska Polskiego 18	budynek wielorodzinny	lata 30. XX w.	
709	Wojska Polskiego 20	budynek wielorodzinny	około 1900 r.	
710	Wojska Polskiego 29	budynek wielorodzinny	4. ćw. XIX w.	
711	Wojska Polskiego 29	oficyna	4. ćw. XIX w.	
712	Plac Wolności 1	kamienica, obecnie siedziba Naczelnej Organizacji Technicznej	1835 r., 1912 r., 1914 r.	A/1221 z dnia 16.10.1984 r.
713	Plac Wolności 2	kamienica	1853 r., lata 1904-1912	A/696 z dnia 16.10.1984 r.
714	Plac Wolności-5	budynek „Hotel Polski”	przed-1845 r., lata 1867-1870	A/693 z dnia 05.06.1985 r.
715	Plac Wolności 6	Zespół klasztorny OO. Franciszkanów	lata 1693-1644	A/486 z dnia 01.03.1962 r.
715.1		- kościół klasztorny, obecnie kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych		
715.2		- klasztor w zespole klasztorny oo. franciszkanów		
715.3		- figura Niepokalanie Poczętej NMP	1769 r.	
715.4		- figura Chrystusa	1900 r., 1934 r.	
715.5		- ogrodzenie z 4 bramami	1795 r., XIX w.	
716	Plac Wolności 10 / Kościuszki 1	budynek	1897 r.	
717	Plac Wolności 11 / Polskiej Organizacji Wojskowej 1	kamienica z oficynami	lata 1909-1914	A/651 z dnia 21.04.1997 r.
718	Plac Wolności 12	budynek z oficynami	1912 r.	
719	Plac Wolności 13	kamienica z oficyną	1882 r., 1931 r.	
720	Plac Wolności 14	budynek	1905 r.	
721	Plac Wolności 14	oficyna	około 1900 r.	
722	Plac Wolności 15	budynek	około 1900 r.	
723	Plac Wolności 16	budynek wielorodzinny	1869 r., 1879 r., 1936 r.	
724	Plac Wolności 17a	budynek wielorodzinny	lata 1848-1856, 1926 r., 1936 r.	
725	Plac Wolności 20	budynek z oficyną	1912 r.	
726	Wolność 27	budynek z oficyną	1925 r.	
727	Wolność 29	budynek z oficyną	1927 r.	
728	Wolność 37 / Starodębska 31	budynek wielorodzinny	około 1930 r.	
729	Wolność 42 / Cicha 34	budynek wielorodzinny	początek XX w.	
730	Wysoka 4	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
731	Wysoka 5	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX w.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
732	Wysoka 9	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
733	Prymasa Wyszyńskiego 2	budynek dawnej rogatki miejskiej	około połowy XIX w.	A/1008 z dnia 22.06.2006 r.
734	Prymasa Wyszyńskiego 2	oficyna	około połowy XIX w.	
735	Prymasa Wyszyńskiego 4	dom Biskupa Sufragana	1800 r., 1865 r.	
736	Prymasa Wyszyńskiego 6	parkan murowany	2. poł. XIX w.	
737	Prymasa Wyszyńskiego 7/9	dawne stajnie w Fabryce Cykorii F. Bohma	1918 r.	
738	Prymasa Wyszyńskiego 11	budynek	2. poł. XIX w.	
739	Prymasa Wyszyńskiego 12 / Piwna 4	dawny magazyn cykorii Fabryki Cykorii F. Bohma, tzw. Czarny Spichrz murowano-drewniany	1. poł. XIX w.	359/44/A z dnia 03.04.1957 r.
740	Prymasa Wyszyńskiego 13	budynek wielorodzinny	1. poł. XX w.	
741	Prymasa Wyszyńskiego 13 / Prymasa Wyszyńskiego 13a	budynek wielorodzinny		
742	Prymasa Wyszyńskiego 13 / Prymasa Wyszyńskiego 13a	oficyna		
743	Prymasa Wyszyńskiego 13 / Prymasa Wyszyńskiego 13a	budynek gospodarczy		
744	Prymasa Wyszyńskiego 14	Zespół Fabryki Cykorii F. Bohma:		
744.1		- ratusz	1912 r.	
744.2		- wieża ciśnień	1920 r.	
744.3		- dawne spichrze i palarnia cykorii	lata 1837-1888	
744.4		- dawny dom mieszkalny i kantor	1837 r.	
744.5		- dawny sklep, warsztat i laboratorium	1857 r.	
744.6		- dawny spichrz i młyn	1904 r.	
744.7		- ogrodzenie	XIX / XX w.	
745	Prymasa Wyszyńskiego 22 / Solna 6	budynek	lata 1882-1932	
746	Prymasa Wyszyńskiego 23	Figura NMP przy Oddziale Dziecięcym w dawnym Szpitalu im. Świętego Antoniego	1921 r.	
747	Prymasa Wyszyńskiego 26 / Solna 2 / Solna 4	Zespół Fabryki Papierów Altmana:		
747.1	Prymasa Wyszyńskiego 26	- budynek biurowy	1908 r.	
747.2		- komin ceglany	1898 r.	
747.3		- wieża ciśnień	1882 r.	
747.4		- dawna kotłownia	1882 r.	
747.5		- dawny magazyn	1901 r.	
747.6	Prymasa Wyszyńskiego 26 / Solna 2	- dawne budynki produkcyjne	1882 r.	
747.7	Prymasa Wyszyńskiego 26 / Solna 4	- dawny magazyn papieru	1925 r.	
748	Prymasa Wyszyńskiego 28	budynek wielorodzinny	1. poł. XX w.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
749	Zakole	aleja dojazdowa-kamienna nawierzchnia i aleja klonowo-wiązowa do dawnego dworca kolejowego Brzezie	początek XX w.	
750	Zakole / Inowrocławska / Wylotowa	pozostałości piwnicy dawnego dworca kolejowego Brzezie	początek XX w.	
751	Zakole 41	krzyż przydrożny	początek XX w., wymiana po-1980 r.	
752	Zamcza 4	budynek z oficyną	1883 r.	
753	Zamcza 6	budynek wielorodzinny	połowa XX w.	
754	Zamcza 6	oficyna - ciastkarnia	początek XX w.	
755	Zamcza 7 / Matebudy 13	budynek jednorodzinny	około 1900 r.	
756	Zamcza 10	spichlerz	1844 r.	A/280 z dnia 08.11.1984 r.
757	Zamcza 11	budynek jednorodzinny	koniec XIX w.	
758	Zamcza 14 / Matebudy 10	budynek	1928 r.	
759	Zapiecek 5	kamienica	koniec XIX w.	
760	Zapiecek 7-9	budynek gospodarczy	1891 r.	
761	Zapiecek 7-9 / Brzeska 23	budynek z oficyną	1913 r.	
762	Zapiecek 8	kamienica	1930 r.	
763	Zduńska 2	kamienica	1931 r.	
764	Zduńska 4 / Królewiecka 32	budynek wielorodzinny	1905 r.	
765	Zduńska 4b	oficyna	1890 r.	
766	Zduńska 5 i Zduńska 5a	kamienica	1898 r.	
767	Zielna 3	budynek jednorodzinny	1-2 ćw. XX w.	
768	Zielna 9	budynek jednorodzinny	1-2 ćw. XX w.	
769	Zielony Rynek 1	kamienica z oficynami	około 1920 r.	
770	Zielony Rynek 3	kamienica z oficyną	około 1920 r.	
771	Zielony Rynek 3	oficyna mieszkalno-gospodarcza	początek XX w.	
772	Zielony Rynek 4	kamienica z oficyną	lata 1901-1925	
773	Zielony Rynek 4 / Złota 2	kamienica z oficyną	1911 r.	
774	Zielony Rynek 6	kamienica	1904 r.	
775	Zielony Rynek 6 / Srebrna 1	kamienica	1913 r.	
776	Zielony Rynek 7 / Królewiecka 27	kamienica mieszczańska wraz z oficyną	1905 r.	A/734 z dnia 15.01.1993 r.
777	Zielony Rynek 8	kamienica z oficynami	1911 r.	
778	Zielony Rynek 9 / Królewiecka 31	kamienica	1912 r.	
779	Zielony Rynek 14 / Szczęśliwa 4	kamienica z oficynami	1909 r., oficyny 1920 r.	
780	Zielony Rynek 15	kamienica mieszczańska	1904 r.	A/677 z dnia 15.01.1993 r.
781	Zielony Rynek 16	kamienica z oficyną	około 1910 r.	
782	Zielony Rynek 17	kamienica z oficynami	około 1910 r.	A/1259 z dnia 15.12.2006 r.
783	Zielony Rynek 18	kamienica z oficynami	około 1900 r.	
784	Zielony Rynek 19	kamienica z oficyną	około 1905 r.	
785	Zielony Rynek 20	kamienica	lata 1904-1909	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
786	Ziębia 5	budynek administracyjny, tzw. dawnej Ogierni	lata 20. XX w.	
787	Ziębia 5	budynek obory z tzw. dawnej Ogierni, obecnie magazyn	lata 20. XX w.	
788	Ziębia 9a, 9b, 9c, 11, 11a, 13 i 15	Zespół budynków Nadleśnictwa:	lata 20. XX w.	
788.1	Ziębia 9a, 9b i 9c	- budynek pracowniczy I		
788.2	Ziębia 11 i 11a	- budynek pracowniczy II		
788.3	Ziębia 11a	- tzw. lodownia		
788.4	Ziębia 13	- budynek główny Nadleśnictwa		
788.5	Ziębia 13	- dom, tzw. „Gajówka”		
788.6	Ziębia 15	- dawny budynek gospodarczy i stodoła, obecnie budynek jednorodzinny i stodoła		
789	Związków Zawodowych 7/9/11 / Stodólna 47	dawna Fabryk Naprawy Maszyn i Narzędzi Rolniczych J. Kochanowicza:		
789.1	Związków Zawodowych 7/9/11 / Stodólna 47	- hala odlewni	4 ćw. XIX w.	
789.2	Związków Zawodowych 7/9/11	- odlewnia i kotłownia	1895 r.	
789.3		- budynek portierni	początek XX w.	
789.4		- ogrodzenie ceglane dawnej fabryki		
790	Związków Zawodowych 12	kamienica z oficyną	1900 r.	
791	Związków Zawodowych 16	oficyna kamienicy	około 1900 r.	
792	Związków Zawodowych 16	piwnica ziemna	około 1900 r.	
793	Żabia 2	budynek dawnego Banku Gospodarstwa Krajowego	1911 r.	A/1474 z dnia 13.10.1993 r.
794	Żabia 2	ogrodzenie budynku Banku Gospodarstwa Krajowego	1911 r.	
795	Żabia 4	budynek z oficyną	1936 r.	
796	Żabia 4a	budynek wielorodzinny	1935 r.	
797	Żabia 5	kamienica z oficyną	1912 r.	
798	Żabia 6	dawniej budynek mieszkalny i bank, obecnie budynek banku	1880 r., 1938 r.	
799	Żabia 7	kamienica z oficyną	1878 r., 1935 r.	
800	Żabia 8	budynek Remizy Strażackiej	1909 r.	A/1024 z dnia 13.10.1993 r.
801	Żabia 9	kamienica z oficynami	1898 r., 1930 r.	
802	Żabia 11	kamienica z oficyną	1879 r., 1927 r.	
803	Żabia 12a	oficyna	1830 r., 1930 r., przebudowana 2012 r.	

L.P.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
804	Żabia 19	kamienica z oficynami	1912 r.	
805	Żabia 27	kamienica z oficyną	początek XX w.	
806	Żeromskiego 24	budynek jednorodzinny	około 1920 r.	
807	Żeromskiego 26	budynek wielorodzinny	około 1920 r.	
808	Żytnia 55	Pałacyk, obecnie Dom Dziecka	1920 r.	A/736 z dnia 19.05.1987 r.
809	Żytnia 57	budynek wielorodzinny	około 1929 r.	
810	Żytnia 71, 73 i 83	Zespół Koszar Wojskowych:	około 1920 r.	
810.1	Żytnia 71	- budynek sztabowy		
810.2	Żytnia 73	- budynek dawnej stajni		
810.3	Żytnia 83	- budynek kasyna		
811	Żytnia 89	budynek wielorodzinny	1-2 ćw. XX w.	
812	Żytnia 90a	budynek jednorodzinny	około 1920 r.	
813	Żytnia 104 / Polna 105	budynek wielorodzinny	1. ćw. XX-w.	
814	Żytnia 110	budynek jednorodzinny	około 1910 r.	
815	Żyzna	krzyż przydrożny	początek XX w., wymiana 1980 r.	
816	Włocławek - Miasto	Dzielnica Starego Miasta		A/1560 z dnia 30.09.1957 r. – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej
817	Włocławek - Miasto	Park miejski im. Henryka Sienkiewicza	od 1875 r.	A/1304 z dnia 25.03.1994 r.
818	rzeka Wisła (Plac Kopernika – ul. Lipnowska)	most drogowy im. Marszałka Rydza Śmigłego	lata 1935-1937, zniszczony w 1939 r., odbudowany w 1945 r.	
819	rzeka Zgłowiączka (ul. Prymasa Wyszyńskiego)	most drogowy wzdłuż ulicy Prymasa Wyszyńskiego	lata 1854-1856, zniszczony w 1914 r. odbudowany w 1916 r.	
820	rzeka Zgłowiączka	most kolejowy na trasie Toruń – Kutno przez rzekę Zgłowiączkę	1862 r., zniszczony w 1914 r.	

Należy podkreślić, że liczba obiektów w ewidencji zabytków nie jest stała, ponieważ mogą być do niej wpisywane kolejne zabytki lub wykreślane te, które niestety zostały przekształcone, zatraciły swój pierwotny charakter lub giną z krajobrazu naszego miasta.

4.4. Zabytki ruchome

Zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Zabytki ruchome, znajdujące się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków to przede wszystkim wyposażenie włocławskich kościołów. Najcenniejszy zbiór sztuki sakralnej znajduje się na wyposażeniu Kościoła Katedralnego p.w. Wniebowzięcia NMP, na który składa się 297 zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków i 55 ujętych w ewidencji zabytków. Poza tym zabytki ruchome są na wyposażeniu Kościoła oo. Franciszkanów p.w. Wszystkich Świętych (42 - wpisane do rejestru zabytków i 77 - ujętych

w ewidencji), Kościoła p.w. Św. Witalisa (5 - wpisanych do rejestru zabytków) i Cerkwi Prawosławnej p.w. Św. Mikołaja (35 - wpisanych do rejestru zabytków). Na uwagę zasługuje również wyposażenie Kościoła p.w. Św. Jana Chrzciciela, Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, Wyższego Seminarium Duchownego, Pałacu Biskupiego i Włocławskiego Muzeum Diecezjalnego.

Znikome informacje są dostępne na temat kolekcji prywatnych osób (zbiory ks. Grajnera i zbiory metrologiczne J. Arentowicza).

4.5. Zabytki archeologiczne

Zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nim wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tymi wytworami.

W wyniku badań archeologicznych prowadzonych na terenie Włocławka od początku XX w., narosłe przez lata warstwy kulturowe kryją w sobie informacje, które są szczególnie cenne w sytuacji, gdy źródła pisane są niedostateczne, lub nie wyjaśniają aspektów związanych z dziejami miasta.

Dotychczas udało się odkryć i ustalić następujące fakty:

- 1) W 1909 r. – odkryto naczynie liturgiczne, tzw. czarę włocławską z XII w.;
- 2) W 1925 r. – odkryto grób ludności kultury pomorskiej;
- 3) W 1927 r. – odkryto cmentarzysko kultury łużyckiej usytuowanej przy ul. Składowej;
- 4) W 1951 r. – badania powierzchniowe przeprowadzone przez K. Jażdżewskiego wskazały dwa stanowiska pradziejowe na obszarze Szpetala oraz siedem wczesnośredniowiecznych. Odkryto również osadnictwo ludności kultury przeworskiej. Ceramika tej kultury została odnaleziona na powierzchni byłego grodziska wczesnośredniowiecznego, na południe od istniejącego Pałacu Biskupiego;
- 5) W 1957 r. pod kierownictwem naukowym Kazimierza Żurowskiego planowe badania wykopaliskowe na grodzisku i osadzie podgrodowej, kontynuowane następnie w latach 1958-1962 przez J. Grześkowiaka wskazały, iż najprawdopodobniej w połowie IX w. w widłach Zgłowiączki i Wisły założono osadę otwartą, w obrębie której funkcjonowały m.in. warsztaty metalurgiczne w tym: pracownia „brązownika” (wyrób ozdób), pracownia „hutnika” (wytop żelaza) i pracownia „rogownicza”. W połowie X w. osada otwarta uległa częściowemu spaleni. W jej miejscu założono gród; który istniał najprawdopodobniej do końca XIII w.;
- 6) W 1961 r. – odkryto u zbiegu ulic Cysterskiej i Lipnowskiej cmentarzysko datowane na XI-XIII w. (mające związek z Cystersami) oraz na późne średniowiecze i czasy nowożytnie. Archeologiczne rozpoznanie powierzchniowe na prawym brzegu Wisły zlokalizowało także późniejszą XV-wieczną osadę;
- 7) Od 1976 r. do lat 90. XX w. badania archeologiczne prowadzone były przez Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, które skupiły się na rozpoznaniu częściowego nawarstwienia w obrębie Starego Miasta, okolicach katedry i dzisiejszego pałacu biskupiego, gdzie wielu badaczy sugeruje istnienie pierwszych założeń wczesnomiejskich. Dzięki tych badaniom ustalono, że:
 - a) miasto nie było otoczone murami obronnymi, mogły istnieć jedynie bramy wjazdowe z fragmentami murów. Jeżeli istniały jakieś formy umocnień to mogły posiadać charakter struktur drewniano-ziemnych, w postaci wału z parkanem i rowu – fosy,
 - b) najstarsze ślady osadnictwa (z 2. połowy XIII w.) występowały w bezpośrednim sąsiedztwie grodu (ul. Zamcza, ul. Gdańska),
 - c) pierwszej romańskiej katedry związanej z „*civitas cathedralis*” należy poszukiwać bliżej grodu,
 - d) rozwój osadnictwa we Włocławku przebiegał na linii zachód-wschód; początki osadnictwa w rejonie Starego Rynku należy wiązać z 2. połową XIV wieku,
 - e) wschodnia granica miasta w XIV w. sięgała ul. Rybackiej, a południowa przebiegała wzdłuż ulic Łęskiej i Tumskiej,
 - f) w rejonie Starego Miasta zachowany został układ ulic z XIV i XV w., a plac targowy znajdował się w południowej części Starego Rynku,
 - g) odtworzono założenie zamkowe i ustalono jego wymiary na 70 x 55 m., odkryto zamkowy mur obwodowy; odkryto fragmenty XVI-wiecznej instalacji wodociągowej, występującej na terenie Starego Miasta,
 - h) odkryto fragmenty cmentarza przy Katedrze,
 - i) w rejonie Nowego Miasta stwierdzono 2 etapy osadnictwa przypadające na XVI-XVIII w. i XIX-XX w.,

- j) zlokalizowano XVI-wieczne osadnictwo z rozwojem na południe od ulicy Tumskiej i granicę XVIII-wiecznego osadnictwa na północnej linii Placu Wolności.

W latach 1998-1999 efektem badań archeologicznych prowadzonych przez L. Wojdę i J. Pietrzaka było potwierdzenie obecności pradziejowego materiału w obszarze pomiędzy ul. Gdańską i ul. Bednarską, ze wskazaniem na proces osadniczy w połowie XIII w. i początku XIV w. Nakreślono także południowy i zachodni zasięg cmentarzyska w rejonie pierwszej romańskiej katedry. W 2008 r. na podstawie przeprowadzonych prac wykopaliskowych określono jego zasięg wschodni. Rok później zlokalizowano pozostałości fundamentów dwóch murów stanowiących prawdopodobnie element romańskiej budowli sakralnej, której datowanie nie jest jednoznacznie określone.

W 2012 r. w czasie prowadzonych prac ziemnych związanych z inwestycją pn. „Rozbudowa ulicy Bulwary im. Marsz. J. Piłsudskiego oraz ul. Gdańskiej na odcinku od ul. Zamczej do ul. Bulwary we Włocławku”, na odcinku Bulwary od kamienicy nr 27 do ul. Gdańskiej nie natrafiono na pozostałości cmentarzyska, co wskazuje na to że północna granica cmentarzyska musi przebiegać pod obecnie istniejącymi budynkami. Jednocześnie podczas prac w rejonie skrzyżowania ul. Maślanej z ul. Bulwarami odsłonięto wczesnośredniowieczny obiekt archeologiczny datowany na XII / XIII w. Ponadto uchwycono elementy drewnianej konstrukcji, dla której nie udało się ustalić przeznaczenia.

Tabela nr 3. Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze miasta Włocławek, zlokalizowanych w trakcie badań powierzchniowych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP)

Lp.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stan. na obszarze AZP	Nr stan. w miejscu	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
1	Włocławek	47-47	016	14	osada osada	średniowiecze wczesne faza D średniowiecze wczesne faza E	
2	Włocławek	47-47	015	13	osada	średniowiecze wczesne faza E	
3	Włocławek	47-47	014	12	osada osada	średniowiecze wczesne faza D średniowiecze wczesne faza E	
4	Włocławek	47-47	013	11	osada	średniowiecze wczesne	
5	Włocławek	47-47	012	10	osadnictwa ślad osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne faza E średniowiecze wczesne faza F	
6	Włocławek	47-47	011	09	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne faza E	
7	Włocławek	47-47	010	08	osadnictwa ślad osada osada	neolit średniowiecze wczesne faza D średniowiecze wczesne faza E	kultura pucharów lejkowatych faza wiórecka
8	Włocławek	47-47	009	07	osada	średniowiecze wczesne faza E	
9	Włocławek	47-48	034	06	miasto lokacyjne	średniowiecze późne XIV- XV w.	
10	Włocławek	47-48	033	04	osadnictwa ślad	średniowiecze wczesne III okres	

Lp.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stan. na obszarze AZP	Nr stan. w miejscu	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
11	Włocławek	47-48	032	03	osada podgrodowa	średniowiecze wczesne średniowiecze późne X- XIV w.	
12	Włocławek	47-48	031	02	osada podgrodowa cmentarzysko (katedra) osadnictwo miejskie	średniowiecze wczesne IX-XII w. średniowiecze wczesne do XIV w. wczesne i późne średniowiecze IX-XV w.	
13	Włocławek	47-48	030	01	osada osada otwarta grodzisko	halsztacki okres D średniowiecze wczesne IX-XI w. średniowiecze wczesne XI w.	kultura wschodnio-pomorska
14	Szpetal Dolny	47-48	24	5	śląd osadniczy punkt osadniczy	halsztacki okres C/D XIV-XV w.	kultura łużycka
15	Szpetal Dolny	47-48	25	7	śląd osadniczy punkt osadniczy	neolit halsztacki okres C XV w.	kultura-łużycka
16	Szpetal Dolny	47-48	26	8	punkt osadniczy	XV w.	
17	Szpetal Dolny	47-48	27	6	punkt osadniczy	XIV w.	
18	Szpetal Dolny	47-48	28	4	cmentarzysko szkieletowe	wczesne średniowiecze	
19	Szpetal Dolny	47-48	29	3	punkt osadniczy	wczesne	
20	Zarzewo	47-49	47	5	śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit V okres e brązu	kultura pucharów lejkowatych, kultura łużycka
21	Łęg	48-49	8	1	osada śląd osadniczy śląd osadniczy	okres halsztacki wczesne średniowiecze nowożytność	
22	Łęg	48-49	1	2	śląd osadniczy	nowożytność	
23	Rybnica	48-49	15	1	śląd osadniczy osada	okres halsztacki nowożytność	
24	Rybnica	48-49	16	2	śląd osadniczy	nowożytność	
25	Suchy Kierz	48-49	17	1	śląd osadniczy śląd osadniczy	IV okres e brązu nowożytność	

4.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku z główną siedzibą przy ul. Słowackiego 1a we Włocławku jest jednym z najstarszych muzeów w Polsce, funkcjonującym od 2 czerwca 1908 r.

Z uwagi na bogaty zasób zbiorów muzealnych w ramach muzeum na terenie miasta utworzono:

- 1) Muzeum Historii Włocławka – usytuowane w zabytkowych kamieniczkach przy Starym Rynku 14 i 15 (obecnie trwają prace remontowe obiektów);

- 2) Muzeum Etnograficzne – usytuowane w zabytkowym spichrzu przy ul. Bulwary im. Marszałka J. Piłsudskiego 6;
 - 3) Zbiory Sztuki – usytuowane w zabytkowym spichrzu przy ul. Zamczej 10/12;
- oraz 2 oddziały terenowe: Muzeum Stanisława Noakowskiego w Nieszawie i Kujawsko-Dobrzyński Park Etnograficzny w Kłóbce.

Zbiory muzealne zostały zinwentaryzowane i zakwalifikowane do poszczególnych działów: Dział Historyczny, Dział Archeologiczny, Dział Metrologii Historycznej, Dział Numizmatyczny, Dział Etnograficzny, Dział Fajansu, Dział Sztuki.

W gmachu głównym muzeum od 1984 r. mieści się stała ekspozycja zatytułowana: Fajans Włocławski. Wystawa prezentuje zabytki obrazujące historię zdobnictwa fajansu w latach 1873-1991. Zbiory pochodzą głównie z czterech włocławskich fabryk: Teichwelda i Asterbluma, Włocławskiej Fabryki Fajansu L. Czamańskiego, Fabryki Fajansu Keramos oraz Polskiej Fabryki Fajansu Braci Köhn i spółka. Na różnorodnych pod względem formy i funkcji wyrobach pokazano wszystkie techniki zdobnictwa, z których po 1945 r. reaktywowano tylko ręczne malowanie.

Przed podjętymi pracami konserwatorsko-remontowymi zabytkowych kamieniczek na ekspozycji stałej Muzeum Historii Włocławka zostały zgromadzone zabytki, które obejmowały historię Włocławka od czasów najdawniejszych, udokumentowaną wykopaliskami archeologicznymi, do wyzwolenia miasta 20 stycznia 1945 r. Głównie zgromadzono zasoby zabytków z czterech działów: archeologicznego, historycznego, metrologii historycznej oraz numizmatycznego. Z danych Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku wynikało, że:

- 1) Dział Historyczny - liczył 1232 pozycje inwentarzowe, na które składają się militaria, wyroby rzemiosła włocławskiego, materiały rękopiśmienne, druki ulotne i zwarte, odezwy, dyplomy i afisze organizacji społecznych i politycznych działających na terenie miasta. Dział ten prowadził odrębne księgi inwentarzowe archiwaliów (863 pozycje) i zabytkowych fotografii (ok. 6000 sztuk);
- 2) Dział Archeologiczny - liczył kilkadziesiąt tysięcy zabytków z terenu miasta i regionu ujętych 1670 pozycjami inwentarza działowego. Obejmował on zabytki pojedyncze oraz kolekcje zabytków reprezentujące tzw. zespoły zwarte pochodzące z pojedynczych obiektów, a także całych stanowisk archeologicznych;
- 3) Dział Metrologii Historycznej - zgromadzone miary zaliczane były do jednej z największych tego typu kolekcji muzealnych w Polsce. Dominowały miary z XIX i XX w., ale są także pojedyncze obiekty pochodzące z XVIII w. Zbiory metrologiczne liczyły 1816 pozycje;
- 4) Dział Numizmatyczny - zgromadzone zbiory od czasów panowania dynastii Piastów do chwili obecnej liczyły: 5158 monet, 585 banknotów, 120 bonów zastępczych, 43 monety zastępcze, 788 medali, medalionów i plaket, 354 odznaczenia, 628 odznak i oznak, 41 matryc i 22 tłoki pieczętnicze.

Ważnym uzupełnieniem ekspozycji Muzeum Historii Miasta były plany Włocławka z lat 1824-1924 oraz makiety nieistniejących budowli (ratusza miejskiego, kościoła św. Wojciecha i cerkwi św. Mikołaja).

W Muzeum Etnograficznym znajduje się stała ekspozycja „Kultura ludowa Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej”. Znaczące są zbiory tkanin, haftów, koronek, instrumentów muzycznych, rękodzieł ludowych i różnych dokumentów.

W Muzeum Zbiorów Sztuki mieszczą się dwie wystawy stałe: Rzeźba ceramiczna Stanisława Zagajewskiego i Życie i twórczość Wacława Bębrowskiego.

Na uwagę zasługują również zbiory Włocławskiego Muzeum Diecezjalnego, którego siedziba mieści się w dawnym kolegium wikariuszy przy Placu Kopernika 3, który po przeprowadzeniu prac konserwatorsko-remontowych odzyskał dawny blask i jednocześnie nabrał nowego znaczenia. Obecnie w zasobach muzeum znajduje się około dwóch tysięcy eksponatów, a liczba ich wciąż wzrasta dzięki pozyskiwaniu obiektów zabytkowych z parafii diecezji i od osób prywatnych.

4.7. Dziedzictwo niematerialne

W myśl Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r. określenie niematerialne dziedzictwo kulturowe oznacza tradycje, praktyki, wyobrażenia, przekazy, zwyczaje, obyczaje, obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki odnoszące się także do tradycyjnego rzemiosła lub instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego.

Dziedzictwo przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.

Zgodnie z ustaleniami Konwencji UNESCO każde państwo, które ją podpisało, ma obowiązek inwentaryzacji przejawów dziedzictwa niematerialnego. W naszym kraju dokumentuje je Krajowa Lista Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego prowadzona przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego przy współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa. Inwentarz ma stanowić podstawę do formułowania wniosków o zamieszczenie elementów dziedzictwa na międzynarodowych listach prowadzonych przez UNESCO.

Dla wrocławian upamiętnienie różnych wydarzeń, miejsc i postaci z nimi związanych pełni ważną rolę w utożsamianiu się społeczeństwa z miastem i jego historią. O zachowanych niematerialnych dobrach kultury świadczy m.in. utrwalone przez stulecia lokalne nazewnictwo ulic, placów czy dzielnic. Przywracane historyczne nazewnictwo na terenie miasta, szczególnie w okresie międzywojennym XX w., oraz w III Rzeczypospolitej Polskiej, jest dowodem na istnienie lokalnej tożsamości kulturowej. Dawne osady stały się genezą ulic czy dzielnic miasta (m.in. Papieżka, Grondy, Syberia, Kpiny, Glinki, Kolanowszczyzna, Łaniewszczyzna, Kokoszka, Bularka, Szafarka, Lunewille, Przysłodowy, Kaziemierowo). Często najstarsze nazwy wywodzą się z określonych uwarunkowań: przyrodniczych (m.in. Krzywe Błoto, Drzewiny, Glinki), funkcjonalnych (m.in. Stodólna, Piekarska, Kowalska), własnościowych (m.in. Kapitułka, Papieżka czy Biskupia), geograficznych (m.in. ul. Kaliska, Warszawska, Brzeska) i historycznych (m.in. ulica 3. Maja, Kościuszki, Bulwary im. Marszałka J. Piłsudskiego, Bechiego, Aleja Chopina, Plac Wolności, Plac Kopernika).

Przestrzeń historyczna, kulturowa i urbanistyczna miasta ukształtowana została także przez ważniejsze wydarzenia i postacie, które znacząco zapisały się w dziejach miasta. Ich upamiętnienie przeważnie odzwierciedlone jest w formie tablic, pomników, mogił w różnych rejonach miasta. Wkomponowane w place, skwery i w obszary cmentarne znacząco wzbogacają przestrzeń i przede wszystkim świadomość historyczną mieszkańców Wrocławka.

Ponadto, na dziedzictwo niematerialne składa się bogaty katalog zjawisk, które ciągle żywe, także dzięki prowadzonej działalności wrocławskich instytucji kultury, są przejawem przywiązania do tradycji Kujaw.

Warto wspomnieć o organizowanym przez Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Wrocławku Korowodzie Grup Zapustnych. Obyczajowość zapustna na Kujawach ma bardzo długą tradycję, a praktykowane do dziś pod koniec karnawału zwyczaje wyróżniają się na mapie folklorystycznej całego kraju, stanowiąc swego rodzaju fenomen kulturowy. Kulturę duchową, obrzędy i religijność reprezentują również obiekty zgromadzone w Muzeum Etnograficznym. Zorganizowana w muzeum wystawa przybliży żywe nadal na Kujawach zwyczaje zapustne. Pokazane są kostiumy i rekwizyty przebierańców zapustnych, pośród których wiodącą rolę odgrywały maskary zwierzęce, "koń", "bocian", "niedźwiedź" i "koza". Uzupełnieniem tej części ekspozycji są instrumenty muzyczne typowe dla kujawskich kapel ludowych. Niektóre z nich (harmonia, skrzypce) towarzyszyły zapustnym zwyczajom.

Wrocławskie Muzeum Diecezjalne dzięki swojej działalności daje pełny obraz ewolucji sztuki i kultury chrześcijańskiej i podkreśla rangę kultury na przestrzeni wieków, łącząc jednocześnie „stare” z „nowym”. Odbywają się tutaj wystawy czasowe, prezentujące również osiągnięcia współczesnych twórców, wieczory autorskie, sympozja, koncerty, także muzyki poważnej z racji obchodów Roku Chopinowskiego 2010, dla których tłem są zabytki malarstwa i sztuki złotniczej.

5. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY, ANALIZA SZANS I ZAGROZEŃ

Poniższa analiza szans i zagrożeń gminy (poprzez wskazanie mocnych i słabych stron) sporządzona została na podstawie oceny stanu dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony oraz realizowanej przez gminę polityki rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego.

Mocne strony

- 1) atrakcyjna lokalizacja miasta nad rzeką Wisłą, z zachowanym w bezpośrednim sąsiedztwie średniowiecznym układem urbanistycznym zabytkowej Dzielnicy Starego Miasta i malowniczo usytuowanym wzdłuż rzeki Zgłowiączki zabytkowym Parkiem miejskim im. H. Sienkiewicza;

- 2) realizacja i kontynuacja idei zwrócenia miasta ku rzece Wiśle poprzez działania inwestycyjne na nadwiślańskich bulwarach oraz w bezpośrednim sąsiedztwie u ujścia rzeki Zgłowiączki;
- 3) działania rewitalizacyjne w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2013, w tym Rewitalizacja Starego Miasta „Ku Wiśle”: element I – Przebudowa Starego Rynku, element II i element III, zrealizowane w obszarze najcenniejszego zabytkowego zasobu miasta i w jego bezpośrednim sąsiedztwie, istotnie wpłynęły na przywrócenie zdegradowanej przestrzeni do właściwego pełnienia przynależnych funkcji, a poprzez wprowadzenie nowych elementów, nadanie podstawowego impulsu i warunków do rozwoju oraz budowania szeregu inicjatyw integrujących przebudowaną strukturę materialną ze społeczną;
- 4) korzystne warunki rozwoju turystyki kulturowej ze względu na bogate zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego oraz walory przyrodnicze (sąsiedztwo Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego, bliskość Zalewu Włocławskiego i jezior, np. jezioro Czarne, Łuba, Wikaryjskie);
- 5) dobrze utrzymane zabytkowe obiekty sakralne i budynki użyteczności publicznej;
- 6) poprzez systematyczną realizację prac konserwatorsko-remontowych znaczna poprawa stanu obiektów zabytkowych, będących własnością gminy lub administrowanych przez Administrację Zasobów Komunalnych;
- 7) zabytki wpisane do rejestru zabytków-w przeważającej ilości oznakowane znakiem „Konwencji Haskiej”;
- 8) rozwinięte centrum kulturowe zlokalizowane głównie w obiektach zabytkowych (Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej, Centrum Kultury Browar B.).

Siabe strony

- 1) niezadowolający stan zachowania znacznej ilości obiektów zabytkowych położonych głównie w dzielnicy Starego Miasta, należących do prywatnych właścicieli (zdegradowane kwartały zabudowy zabytkowej często kwalifikujące się do generalnego remontu bądź rozbiórki, destrukcja obiektów architektonicznych i infrastruktury miejskiej połączona z kumulacją niekorzystnych zjawisk społecznych i ekonomicznych);
- 2) w istniejącą zabudowę zabytkową dzielnicy Starego Miasta-wprowadzono w latach 60. i 70. XX w. zabudowę nawiązującą do tendencji urbanistycznych wówczas panujących bez utrzymania linii zabudowy i charakteru architektury plombowej;
- 3) brak efektywnych działań mających na celu poprawę stanu technicznego obiektów zabytkowych, polegających m.in. na zabezpieczeniu w budżecie miasta wystarczających środków finansowych na realizację prac remontowych, konserwatorskich, rewaloryzacyjnych przy obiektach zabytkowych będących w zasobach miasta i wypracowaniu skutecznych rozwiązań i narzędzi umożliwiających pozyskanie przez właścicieli prywatnych dofinansowania na ww. prace z budżetu miasta i ze środków zewnętrznych;
- 4) problemy z regulacją stanu prawnego niektórych obiektów zabytkowych, usytuowanych głównie w najstarszej części miasta, pozostających w zarządzie Gminy, co wyklucza czynienie nakładów innych niż konieczne w mienie nie stanowiące własności Gminy i przyczynia się do systematycznego pogłębiania jego złego stanu technicznego;
- 5) ograniczone możliwości prawno-finansowe w skutecznej ochronie i dofinansowaniu prac i robót przy zabytkach nie wpisanych do rejestru zabytków a ujętych w gminnej ewidencji zabytków ze środków publicznych;
- 6) brak inicjatyw zmierzających do współpracy z inwestorami prywatnymi w ramach ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym;
- 7) niewystarczające środki finansowe zabezpieczane w budżecie miasta na specjalistyczne badania i opracowania (np. architektoniczne, archeologiczne, archiwalne, konserwatorsko-urbanistyczne), które powinny stanowić podstawę do właściwego postępowania przy użytkowaniu, zagospodarowaniu, konserwacji, rewaloryzacji czy adaptacji obiektów i obszarów zabytkowych;
- 8) stopniowa degradacja zabytkowych nagrobków na terenie Cmentarza Komunalnego ze względu na zawiłe przepisy formalno-prawne dotyczące własności i dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i renowacyjnych ze środków publicznych.

Szanse

- 1) uwzględnienie zagadnień dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i planistycznych miasta;
- 2) możliwość pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania, w tym środków unijnych w perspektywie finansowej 2014-2020 na kompleksową rewitalizację zdegradowanych, zaniedbanych i izolowanych obszarów i obiektów zabytkowych;

- 3) dobrze rozpoznany i zaktualizowany zasób zabytków nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji zabytków;
- 4) poprawa dostępności informacji medialnej i wizualnej o bogatej historii miasta, miejscach i obiektach zabytkowych;
- 5) tworzenie instytucji kultury, baz dla obsługi rekreacji, sportu, turystyki i organizacji pozarządowych z wykorzystaniem obiektów i obszarów o wartościach historycznych i kulturowych;
- 6) podjęcie działań na rzecz edukacji obywatelskiej, kształtujących postawy pozytywnego postrzegania wizerunku miasta „od przedszkola do seniora”, nawiązujących do tożsamości miejsca, wzmacniających wrażliwość estetyczną i poczucie współodpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe i przestrzeń publiczną;
- 7) rosnąca chęć mieszkańców do identyfikowania się z dziedzictwem kulturowym miasta;
- 8) stworzenie ścieżek dydaktycznych i szlaków turystycznych z uwzględnieniem obiektów zabytkowych;
- 9) wzrost zainteresowania społeczeństwa turystyką kulturową;
- 10) tworzenie miejsc pracy w obszarze zrewitalizowanej tkanki zabytkowej miasta;
- 11) kontynuowanie działań mających na celu likwidację niskich emisji w rejonie dzielnicy Starego Miasta Włocławek.

Zagrożenia

- 1) niedostateczna świadomość inwestorów odnośnie zasadności ochrony zabytków. Stąd samowolne działania na zabytkach bez uzgodnień i stosownych pozwoleń, świadoma i nieświadoma likwidacja (rozbiórka) obiektów o wartościach historycznych, a nie wpisanych do rejestru zabytków, czy przebudowa i remont istniejących budynków bez uwzględnienia ich architektonicznych i historycznych walorów;
- 2) niedostateczne zrozumienie mieszkańców dla pojęcia „części wspólnej” budynku, posesji i „przestrzeni publicznej”, skutkujące nieskrępowanym inwestowaniem w sposób przypadkowy bez poszanowania substancji zabytkowej i ładu przestrzennego oraz niekorzystnymi zmianami w elewacjach budynków, ogrodach (wymiana stolarki z dużą dowolnością form i kolorystyki, montaż witryn i szyldów, malowanie fragmentów fasad, niszczenie drzew, szpecące i szkodliwe przycinanie ich koron);
- 3) niedostateczne utożsamianie się mieszkańców z dziedzictwem kulturowym miasta i jego wartościowymi zasobami, a tym samym słabe poczucie odpowiedzialności, kompetencji i zrozumienia społecznego dla szeroko pojętej problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego;
- 4) stosunkowo słaba integracja środowisk pozarządowych działających oddolnie w obszarze dziedzictwa kulturowego miasta.

Dokonana analiza jest punktem wyjścia do sformułowania podstawowych problemów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego miasta, których rozwiązanie przekłada się na cele, kierunki działań i zadania wskazane do realizacji w ramach niniejszego *Programu*.

6. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Celem strategicznym gminnej polityki w przedmiotowym zakresie, uwzględniającym specyfikę oraz aktualne potrzeby miasta, jest odnowa zabytkowych zasobów tkanki miasta w oparciu o skoordynowane działania rewitalizacyjne, konserwatorskie i inwestycyjne służące budowaniu tożsamości mieszkańców i rozwojowi społeczno-gospodarczemu miasta Włocławek.

Osiągnięcie celu strategicznego będzie możliwe dzięki realizacji dwóch celów operacyjnych, w których ustalone zostały kierunki działań, a w nich uszczegółowione zadania.

Cel operacyjny I. „Zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego miasta jako element rozwoju gospodarczo-społecznego”.

Cel ten określa działania, które przyczynią się do zatrzymania i eliminacji czynników powodujących degradację przestrzeni, zespołów i pojedynczych obiektów zabytkowych oraz umożliwią poprawę stanu zachowania i skuteczną ich ochronę, przy jednoczesnym budowaniu związku akceptacji i zaangażowaniu lokalnej społeczności. Wykorzystując potencjał materialny i niematerialny dziedzictwa kulturowego miasta przy uwzględnieniu aspektów społecznych, gospodarczych, kulturowych i środowiskowych korzystnie wpłynie to na współczesny rozwój urbanistyczny oparty na dziedzictwie kulturowym, wzmacniającym jego atrakcyjność i konkurencyjność (*Tabela nr 4*).

Tabela nr 4. Cel operacyjny I: Zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego miasta jako element rozwoju gospodarczo-społecznego

Kierunki działań	Zadania	Jednostka realizująca / Jednostki współpracujące
<p>Uwzględnianie problematyki dziedzictwa kulturowego w programach strategicznych miasta oraz dokumentowanie i ocena stanu zachowania obiektów zabytków</p>	<p>1) wprowadzanie zagadnień dziedzictwa kulturowego w strategicznych programach dla miasta, dotyczących jego rozwoju, działań w zakresie rewitalizacji, gospodarowania gminnym zasobem mieszkaniowym, zagospodarowania przestrzennego, inwestycji, kultury, turystyki, promocji, ochrony środowiska przyrodniczego;</p>	<p>Wydziały UM odpowiedzialne za sporządzenie programów w danym zakresie.</p>
	<p>2) w zależności od potrzeb, sporządzanie specjalistycznych opracowań badawczo - dokumentacyjnych obiektów, zespołów lub obszarów zabytkowych, wymaganych m.in. w procedurze sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, bądź w przygotowywanym lub realizowanym procesie inwestycyjnym (np. ekspertyzy techniczne i konserwatorskie, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, program prac konserwatorskich i restauratorskich, inwentaryzacje architektoniczno-konserwatorskie, studia historyczno-urbanistyczne, czy krajobrazowe);</p>	<p>UA / I / RM</p>
	<p>3) prowadzenie i uzupełnianie zasobów gminnej ewidencji zabytków wraz z weryfikacją zapisów i aktualizacją danych;</p>	<p>UA / WKZ</p>
	<p>4) prowadzenie systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych, znajdujących się w zasobach gminnych.</p>	<p>AZK</p>
<p>Działania zmierzające do zatrzymania i eliminacji czynników powodujących degradację obiektów, zespołów i obszarów zabytkowych oraz dążenie do poprawy ich stanu zachowania poprzez zintegrowane działania rewitalizacyjne, renowacyjne, rewaloryzacyjne i adaptacyjne</p>	<p>1) na podstawie przeprowadzonej analizy stanu prawnego obiektów zabytkowych systematyczne regulowanie spraw własnościowych tych obiektów (w tym traktowanych jako „mienie porzucone” lub których właściciel jest nieznaną z miejsca pobytu) na potrzeby planowanych zamian lub zbywania zabytków, bądź umożliwienia przeprowadzenia w nich remontów i adaptacji ich do nowych funkcji, spójnych z przyjętą gospodarką zasobami mieszkaniowymi i działaniami rewitalizacyjnymi podejmowanymi głównie w dzielnicy Starego Miasta;</p>	<p>GM / AZK / RM</p>
	<p>2) ochrona najcenniejszych obiektów, układów i elementów urbanistycznych, np. poprzez kierowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów i obiektów nieruchomości o wysokiej wartości historycznej i architektonicznej lub poprzez opracowywanie nowych i weryfikacja obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w szczególności dla obszaru o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi;</p>	<p>UA / WKZ</p>
	<p>3) poprawa stanu substancji zabytkowej, będącej własnością Gminy poprzez zintensyfikowanie prac konserwatorsko-remontowych, renowacyjnych i adaptacyjnych do nowych funkcji oraz zabezpieczających zabytki przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (w tym montaż instalacji przeciwpożarowej, alarmowej, zabezpieczeń przeciw-włamaniowych, monitoringu wizyjnego);</p>	<p>GM / AZK / Wydziały UM / gminne jednostki organizacyjne zarządzające obiektami zabytkowymi</p>

Kierunki działań	Zadania	Jednostka realizująca / Jednostki współpracujące
	4) rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni i przestrzeni publicznych w obrębie najcenniejszych obszarów miasta;	GM / I / UA
	5) dążenie do wypracowania zintegrowanego działania na rzecz ratowania najcenniejszych pomników nagrobnych usytuowanych głównie w zabytkowej części Cmentarza Komunalnego we Włocławku przy Alei Chopina 3/5; w oparciu o możliwości prawnofinansowe prowadzenie prac konserwatorskich i renowacyjnych przy nagrobkach posiadających szczególne walory historyczne, artystyczne, architektoniczne i kulturowe;	MZUKiD / GM / UA / OPIK / FN / WKZ
	6) kontynuowanie działań mających na celu likwidację niskich emisji w rejonie Starego Miasta Włocławek – II etap;	S / MPEC
	7) prowadzenie i rozwój w ramach możliwości prawno-finansowych samorządowego systemu preferencji finansowych dla właścicieli i posiadaczy zabytków, w tym wypracowanie narzędzi wspierających remonty części wspólnych nieruchomości z udziałem Gminy, udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku, zwolnienia od podatku;	UA / GM / OPIK / FN
	8) podejmowanie starań pozyskania środków zewnętrznych na działania rewitalizacyjne, renowacyjne, rewaloryzacyjne i adaptacyjne w obiektach i zespołach zabytkowych będących w zasobach gminnych.	GM / AZK / Wydziały UM / gminne jednostki organizacyjne zarządzające obiektami zabytkowymi / RM
Budowanie atmosfery porozumienia sprzyjającej zaangażowaniu lokalnej społeczności w ochronę i opiekę nad dziedzictwem kulturowym spójną z działaniami rewitalizacyjnymi	1) uruchomienie narzędzi informacyjnych i promocyjnych z oferowanymi programami i możliwościami wsparcia działań właścicieli i inwestorów w zakresie prac remontowych, konserwatorskich, restauratorskich, rewitalizacyjnych w obiektach zabytkowych i chcących pozyskać na ten cel zewnętrzne środki;	UA / RM / GM / S / FN
	2) podejmowanie działań wspierających tworzenie nowych miejsc pracy w tkance zabytkowej, utrzymanie na rynku pracy zanikających zawodów;	PZP / I / UA
	3) w ramach partycypacji społecznej, włączanie mieszkańców w działania na rzecz ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym spójne z działaniami rewitalizacyjnymi, tworzenie sieci współpracy pomiędzy różnymi podmiotami, w tym z organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami i wolontariuszami oraz wspieranie oddolnych inicjatyw społecznych, służących zaangażowaniu na rzecz ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym;	PZP / UA / KSP / COPIW / RM / instytucje kultury / instytucje kościelne / organizacje pozarządowe / stowarzyszenia
	4) wspieranie idei społecznej opieki nad zabytkami.	UA / BRZP / WKZ

Cel operacyjny II. „Edukacja społeczna i promocja dziedzictwa kulturowego służąca zwiększeniu świadomości jego znaczenia oraz budowaniu tożsamości lokalnej”.

Cel ten zakłada wzrost wśród inwestorów, projektantów, mieszkańców poczucia współodpowiedzialności za przestrzeń kulturową w aspekcie urbanistycznym i architektonicznym oraz zmianę podejścia do procesu odnowy tkanki historycznej miasta, poszczególnych zespołów i indywidualnych budynków. Stąd szczególnego

znaczenia nabiera edukacja i promocja lokalna, w tym nawiązanie dialogu środowiska konserwatorskiego z architektonicznym, wydawanie informatorów, organizowanie konferencji i spotkań dotyczących zagadnień ochrony i opieki nad zabytkami i partycypacja społeczna, polegająca na pobudzeniu zainteresowania i zaangażowania włocławian w problematykę dziedzictwa kulturowego (Tabela nr 5).

Tabela nr 5. Cel operacyjny II: Edukacja społeczna i promocja dziedzictwa kulturowego służąca zwiększeniu świadomości jego znaczenia oraz budowaniu tożsamości lokalnej

Kierunki działań	Zadania	Jednostka realizująca / Jednostki współpracujące
Edukacja społeczna i popularyzacja wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego	1) udostępnianie informacji o dziedzictwie kulturowym miasta i upowszechnianiu działań związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami na stronie internetowej Urzędu Miasta Włocławek;	UA / KSP / BRZP
	2) - wspieranie działań wprowadzających tematykę dziedzictwa kulturowego miasta do przedszkoli, szkół i instytucji kultury (np. organizowanie spotkań, lekcji nawiązujących do tożsamości i wizerunku miasta, organizowanie wycieczek / spacerów po miejscach upamiętniających ważne wydarzenia historyczne dla miasta i prezentujących bogactwo krajobrazu kulturowego miasta, zapraszanie na spotkania do szkół osób, które przybliżą historię miasta);	E / UA / instytucje oświatowe
	3) - współpraca samorządu z ośrodkami naukowymi i akademickimi zmierzająca do propagowania problematyki dziedzictwa kulturowego miasta Włocławek;	E / UA
	4) współorganizacja i uczestnictwo w konferencjach, spotkaniach, szkoleniach, sesjach popularno-naukowych, warsztatach i wykładach dotyczących działań w zakresie rewitalizacji, rewaloryzacji, ochrony i promocji zasobów dziedzictwa kulturowego miasta i przyczyniających się do wzbudzenia zainteresowania historią i lokalną kulturą zapisaną w dziełach architektury, budownictwa i tradycji lokalnej;	UA / KSP / E / PZP / RM / I
Zwiększenie znaczenia i atrakcyjności zabytków i krajobrazu kulturowego w rozwoju turystyki i przedsięwzięciach kulturalnych	1) wspieranie aktywnej turystyki kulturowej w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego (uwzględniające krajobraz kulturowy i dziedzictwo archeologiczne) i zasoby przyrodnicze miasta - np. utrzymanie istniejących i utworzenie nowych tras lub szlaków turystycznych oraz ścieżek dydaktycznych, eksponujących panoramy, punkty widokowe podkreślające wartości pojedynczych obiektów, układów przestrzennych i walorów krajobrazowych miasta;	BST / OSiR (PIT) / UA / KSP / S
	2) wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej, obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego (np. za pomocą tablic informacyjnych, makiet przestrzennych)	KSP / UA / BST / OSiR (PIT) / I
	3) poprawa estetycznego wizerunku przestrzeni publicznych głównie w dzielnicy Starego Miasta, np. poprzez wprowadzenie elementów małej architektury, iluminację najcenniejszych zabytków znajdujących się w zasobach gminnych, opracowanie zasad i wytycznych w zakresie umieszczania reklam i informacji wizualnej w przestrzeni oraz promowanie dobrych przykładów w tym zakresie;	UA / WKZ / AZK / I / KSP / GM
	4) współorganizowanie wydarzeń związanych z obchodami rocznic historycznych i wydarzeń szczególnie istotnych dla dziejów miasta.	KSP

Kierunki działań	Zadania	Jednostka realizująca / Jednostki współpracujące
	5) kontynuacja akcji „Znakujemy wrocławskie zabytki” polegającej na oznakowaniu zabytków nieruchomych położonych w granicach administracyjnych miasta wpisanych do rejestru zabytków znakiem Konwencji Haskiej, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);	UA
	6) rozwój świadomości kulturowej i odzyskiwanie tożsamości kulturowej społeczności lokalnej przez włączenie mieszkańców w różne formy aktywności i powiązanie animacji kulturalnej z dziedzictwem kulturowym, tj. wspieranie i promowanie wydarzeń kulturalnych, imprez, wystaw, konkursów, gier miejskich, organizowanych również w obiektach i obszarach zabytkowych;	KSP / UA / PZP / instytucje kultury / organizacje pozarządowe / stowarzyszenia
Promocja dziedzictwa kulturowego	1) aktywna współpraca z lokalnymi mediami w zakresie popularyzacji i promocji dziedzictwa kulturowego;	KSP / ERZP / UA
	2) podjęcie inicjatyw mających na celu włączenie gminy w wojewódzkie i krajowe programy, przede wszystkim promujące zabytki, sposoby ich ochrony i opiekę nad nimi oraz przyczyniające się do wzmocnienia kulturowego wizerunku miasta;	KSP / UA
	3) opracowanie i publikacja na stronie internetowej Urzędu Miasta Wrocławsk mapy zabytków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków;	UA / BI
	4) ujęcie bazy danych o zabytkach i historycznych przestrzeniach miasta w ofercie turystycznej miasta;	BST / OSiR (PIT) / KSP / UA
	5) promowanie dobrych przykładów w obszarze dziedzictwa kulturowego, w tym promowanie dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, przy zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo, popularyzacja pozytywnych realizacji prac rewitalizacyjnych, konserwatorskich, remontowo-budowlanych i adaptacyjnych przy zabytkach i w przestrzeniach zabytkowych, oraz propagowanie społecznego zaangażowania w system opieki nad materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym, przy współpracy samorządu, organizacji pozarządowych, stowarzyszeń, wolontariuszy i służb konserwatorskich;	KSP / UA / PZP / RM / COPiW / WKZ
	6) wspieranie publikacji, folderów promocyjno-informacyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego miasta.	KSP / UA

Planowane założenia będą wykonywane przez wyznaczone do tego celu komórki w strukturach Urzędu Miasta (Biuro Rzecznika Prasowego - BRZP, Biuro Sportu i Turystyki - BST, Wydział Edukacji - E, Wydział Polityki Społecznej i Zdrowia Publicznego - PZP, Wydział Finansów - FN, Wydział Gospodarki Miejskiej - GM, Wydział Inwestycji - I, Wydział Kultury, Promocji i Komunikacji Społecznej - KSP, Wydział Organizacyjno-Prawny i Kadr - OPIK, Wydział Rozwoju Miasta - RM, Wydział Środowiska - S, Wydział Urbanistyki i Architektury - UA), jednostki związane strukturalnie z samorządem miasta (Administracja Zasobów Komunalnych - AZK, Centrum Organizacji Pozarządowych i Wolontariatu - COPiW, Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej - MPEC, Miejski Zarząd Usług Komunalnych i Dróg - MZUKiD,

Ośrodek Sportu i Rekreacji / Punkt Informacji Turystycznej – OSiR / PIT), przy współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków – WKZ oraz instytucjami kultury, oświaty, kościelnymi i stowarzyszeniami identyfikującymi się z problematyką ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym.

Większość z powyższych zamierzeń będzie realizowane w sposób ciągły, niekiedy wykraczający poza okres obowiązywania niniejszego *Programu* lub w sposób cykliczny raz w roku (np. wsparcie finansowe prac przy zabytkach - dotacje, zwolnienie z podatku od nieruchomości, konkursy).

Oczekiwanym efektem systematycznej i konsekwentnej realizacji zamierzonych celów zawartych w niniejszym *Programie* na najbliższe 4 lata, jest właściwe rozpoznanie i zachowanie zasobu zabytkowego, zwiększenie kręgu zainteresowanych ochroną i opieką nad dziedzictwem kulturowym i zbudowanie solidnych podstaw zintegrowanego zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego miasta Włocławka, co w konsekwencji korzystnie wpłynie na rozwój społeczno-gospodarczy.

7. ZARZĄDZANIE GMINNYM PROGRAMEM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA WŁOCŁAWEK NA LATA 2016-2019

7.1. Instrumentarium realizacji Programu

Zakłada się, że wskazane w *Programie* cele, kierunki działania i poszczególne zadania będą realizowane we współpracy władz miasta i różnych interesariuszy zaangażowanych w ochronę i opiekę nad dziedzictwem kulturowym w oparciu o instrumenty o charakterze:

- 1) **prawnym** – wynikające z przepisów stosownych ustaw, rozporządzeń, założeń programów określających politykę państwa, województwa i miasta w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego; w tym uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, uzgadnianie decyzji o warunkach zabudowy i o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego z wojewódzkim konserwatorem zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- 2) **finansowym** – poprzez korzystanie z programów umożliwiających, w formie dotacji, subwencji, refundacji, ulg podatkowych, nagród i innych zachęt, dofinansowanie z różnych źródeł zewnętrznych (unijnych, państwowych, samorządowych, prywatnych, wyznaniowych) m.in. prac konserwatorskich, adaptacyjnych, rewaloryzacyjnych, remontowych przy obiektach zabytkowych, oraz działań nastawionych na społeczne zaangażowanie w system opieki na zabytkami i w poznawanie dziedzictwa kulturowego;
- 3) **społecznym** – poprzez współdziałanie samorządu, organizacji pozarządowych, wolontariuszy, stowarzyszeń, mieszkańców oraz ośrodków naukowych i akademickich w zakresie promocji, edukacji, informacji, komunikacji, sprzyjające wzmocnieniu więzi, identyfikacji społeczeństwa z lokalnym dziedzictwem, wzrostowi integracji społecznej i aktywizacji społeczeństwa obywatelskiego;
- 4) **koordynacyjnym** – poprzez spójną realizację projektowych założeń w zakresie rewitalizacyjnym, konserwatorskim i inwestycyjnym ujętych w programach państwowych, regionalnych i gminnych, m.in. w strategii rozwoju, programie opieki nad zabytkami, programie rewitalizacji, programie ochrony środowiska;
- 5) **kontrolnym** – polegające m.in. na aktualizacji gminnej ewidencji zabytków, na inwentaryzacji, weryfikacji stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, monitorowaniu, zaawansowaniu i prawidłowości realizacji *Programu*.

Zaproponowane podejście nie ogranicza się jedynie do ochrony zabytków w potocznym tego słowa znaczeniu, czyli do obiektów architektonicznych, lecz odnosi się do potencjału dziedzictwa kulturowego, które przy skoordynowaniu działań w zakresie rewitalizacyjnym, konserwatorskim, inwestycyjnym, stymulacji rozwoju turystyki oraz aktywnego zaangażowania lokalnej społeczności, może mieć istotne znaczenie jako czynnik zrównoważonego rozwoju lokalnego.

Zakłada się, że nadane ramy rozwoju i funkcjonowania dziedzictwa kulturowego w społeczności lokalnej poprzez skoordynowane w zakresie rewitalizacyjnym, konserwatorskim i inwestycyjnym cele, kierunki i zadania wymienione w *Programie* będą realizowane przez jednostki i komórki związane strukturalnie z samorządem miasta oraz w ścisłej współpracy z różnymi interesariuszami działającymi na rzecz dziedzictwa kulturowego, w tym z organizacjami pozarządowymi, instytucjami kultury, instytucjami kościelnymi, stowarzyszeniami. Przyczyni się do wzmocnienia oddolnych ruchów i zaangażowania mieszkańców w problematykę lokalnego dziedzictwa kulturowego.

7.2. Finansowanie działań Programu

W Programie przewiduje się realizację zadań z wykorzystaniem wszystkich możliwych źródeł finansowych, w tym źródeł publicznych (zagraniczne – fundusze Unii Europejskiej na poziomie krajowym, wojewódzkim, budżet państwa – na poziomie krajowym i wojewódzkim, budżet Gminy), źródeł prywatnych (osób fizycznych, osób prawnych, organizacji pozarządowych, stowarzyszeń, wspólnot mieszkaniowych i związków wyznaniowych) i w partnerstwie publiczno-prywatnym.

Poziom finansowania wszystkich zamierzeń miasta realizowanych w ramach Programu, jako kontynuacja dotychczasowych form pomocy i wypracowanie nowych, będzie wynikał z corocznie uchwalanego budżetu miasta, dla zadań wieloletnich - z Wieloletniej Prognozy Finansowej oraz z pozyskanych środków w ramach corocznych naborów wniosków organizowanych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu oraz z uzyskanego wsparcia w perspektywie finansowej funduszy unijnych na lata 2014-2020, w tym z Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Programu Infrastruktura i Środowisko.

Wartość pozyskanych środków zewnętrznych będzie miała istotny wpływ na harmonogram realizacji poszczególnych zadań.

7.3. Monitorowanie i ocena realizacji Programu

Przez cały okres realizacji Programu przewidziane jest systematyczne prowadzenie monitoringu przez komórkę organizacyjną w Urzędzie Miasta Włocławek odpowiedzialną za programowanie i sprawozdawczość niniejszego Programu. Stała obserwacja, analiza procesu wdrażania, bieżąca ocena stopnia zaawansowania poszczególnych zadań, zidentyfikowanie trudności, obszarów problemowych i ryzyka oraz rekomendowanie działań naprawczych i proponowanie nowych zamiennych rozwiązań stwarza możliwość wzrostu efektywności działań w szeroko pojętym zakresie ochrony i opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego.

Poniżej przedstawiono z podziałem na priorytety przykładowe oczekiwane wskaźniki i rezultaty dające szansę na pełniejszą ocenę realizacji Programu.

W ramach celu I „Zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego miasta jako element rozwoju gospodarczo-społecznego” można wymienił następujące wskaźniki i rezultaty:

- 1) liczba programów, w których uwzględniono zagadnienia dziedzictwa kulturowego;
- 2) liczba sporządzonych specjalistycznych opracowań badawczo-dokumentacyjnych dotyczących tematyki dziedzictwa kulturowego;
- 3) liczba poradników / informatorów / ofert skierowanych do właścicieli i posiadaczy zabytków;
- 4) liczba ujętych / zaktualizowanych obiektów w gminnej ewidencji zabytków i wykonanych dla nich kart adresowych;
- 5) liczba oznakowanych obiektów znakiem „Konwencji Haskiej”;
- 6) liczba obiektów zabytkowych poddanych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania;
- 7) liczba obiektów wymagających regulacji stanu prawnego / ilość obiektów po uregulowaniu stanu prawnego;
- 8) liczba złożonych wniosków o wpis do rejestru zabytków obiektów i zespołów zabytkowych;
- 9) liczba uchwał w sprawie przystąpienia do sporządzania lub w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego;
- 10) liczba obiektów zabytkowych poddanych pracom konserwatorsko-remontowym, renowacyjnym i adaptacyjnym do nowych funkcji;
- 11) powierzchnia zabytkowej zieleni i przestrzeni publicznych poddana rewaloryzacji;
- 12) liczba pomników nagrobnych poddanych konserwacji i renowacji;
- 13) kwota ogólna wydatków / kwota pozyskanych środków zewnętrznych na działania rewitalizacyjne, renowacyjne, rewaloryzacyjne i adaptacyjne w obiektach, zespołach i obszarach zabytkowych;
- 14) kwoty udzielonych dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych;
- 15) liczba właścicieli i posiadaczy zabytków korzystających z preferencji finansowych z budżetu miasta i wysokość tych kwot;

- 16) liczba przedsięwzięć animacyjnych angażujących lokalną społeczność w ochronę i opiekę nad dziedzictwem kulturowym spójną z działaniami rewitalizacyjnymi;
- 17) liczba powołanych społecznych opiekunów zabytków.

W ramach celu II „Edukacja społeczna i promocja dziedzictwa kulturowego służąca zwiększeniu świadomości jego znaczenia oraz budowaniu tożsamości lokalnej” można wymienić następujące wskaźniki i rezultaty:

- 1) liczba osób korzystających ze strony internetowej poświęconej dziedzictwu kulturowemu Włocławka;
- 2) liczba przedszkoli i szkół wprowadzających tematykę dziedzictwa kulturowego do systemu nauczania;
- 3) ilość i długość (w km) utworzonych ścieżek dydaktycznych, szlaków turystycznych;
- 4) liczba osób korzystających z zakładki dotyczącej tematyki włocławskich zabytków na oficjalnej stronie Urzędu Miasta Włocławek www.wloclawek.pl;
- 5) liczba osób korzystających z mapy zabytków;
- 6) liczba umieszczonych znaków „Zabytek chroniony prawem”;
- 7) liczba konferencji, spotkań, szkoleń, sesji popularno-naukowych, warsztatów, wykładów;
- 8) liczba publikacji, wydawnictw, folderów;
- 9) liczba wydarzeń kulturalnych, okolicznościowych, imprez, wystaw, konkursów.

Przyjęte rozwiązania systematycznego prowadzenia monitoringu ułatwią sporządzanie co-2 lata sprawozdania z realizacji niniejszego *Programu*, do czego na podstawie art. 87 ust. 5 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zobligowany jest Prezydent Miasta Włocławek, przedstawiając je Radzie Miasta Włocławek.

Przewiduje się, że ponowne włączenie historycznej tkanki miasta w korzystne procesy społeczno-gospodarcze z zachowaniem ochrony, autentyczności i integralności dziedzictwa kulturowego będzie wykraczało poza ramy czasowe realizacji niniejszego *Programu*, z uwagi na złożony, pracochłonny i długotrwały proces przygotowania zarówno zasobów do ich gospodarczego wykorzystania, jak i mieszkańców do współuczestniczenia w powyższych działaniach. Nie mniej jednak, wypracowane w latach 2016-2019 nowatorskie bądź nawet innowacyjne zintegrowane podejście do dziedzictwa kulturowego powinny być istotnym punktem odniesienia dla programów przygotowywanych na kolejne okresy czteroletnie.

Po 4 latach *Program* należy zaktualizować i ponownie przedłożyć Radzie Miasta Włocławek. Zaleca się, że prace nad kolejnymi *Programami* powinny zostać zainicjowane na 3 miesiące przed zakończeniem czteroletniego okresu obowiązywania danego *Programu*.

DYREKTOR WYDZIAŁU
Architekt Miejski

Jolanta Stańczak

ZASTĘPCA PREZYDENTA

Magdalena Karpiak-Komiczewska

UZASADNIENIE

Przedkładany projekt uchwały wynika z ustawowego obowiązku określonego w art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.), który obliguje Prezydenta Miasta Włocławek do sporządzania na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2016-2019 definiuje problematykę lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz ukierunkowuje na jak najszersze i jak najbardziej wszechstronne wykorzystanie jego potencjału, zwracając uwagę na specyfikę uwarunkowań prawnych, administracyjnych oraz zmieniających się warunków gospodarczych i społecznych miasta. Uwzględnia również zdobyte doświadczenia i wnioski wypracowane w czasie realizacji *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2012-2015*.

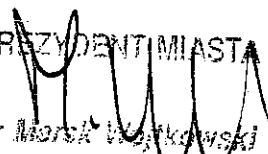
Celem strategicznym gminnej polityki w przedmiotowym zakresie jest odnowa zabytkowych zasobów tkanki miasta w oparciu o skoordynowane działania rewitalizacyjne, konserwatorskie i inwestycyjne służące budowaniu tożsamości mieszkańców i rozwojowi społeczno-gospodarczemu miasta Włocławek.

Wskazane w *Programie* działania dotyczące inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego, stwarzają możliwość wypracowania solidnych podstaw do realizowania idei zintegrowanego zarządzania dziedzictwem kulturowym miasta.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 przedmiotowej ustawy, co 2 lata będzie sporządzane sprawozdanie z realizacji niniejszego *Programu* i przedstawiane Wysokiej Radzie.

Nadmieniam, że *Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2016 - 2019* został pozytywnie zaopiniowany przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, tym samym spełniony został warunek zawarty w art. 87 ust. 3 ww. ustawy.

Mając powyższe na uwadze, proszę Wysoką Radę o przyjęcie niniejszej uchwały.

PREZYDENT MIASTA

dr Marek Wójcikowski